Unutulanı Anmak

Mahmut Derviş

avesta

MAHMUT DERVİŞ•Unutulanı Anmak

avesta | DOĞU RÜZGARI: 102 | 3
Zakira lil Nisyan
Unutulanı Anmak
Mahmut Derviş
(Beyrut, 1996)
Arapçadan Çeviren
Metin Fındıkçı

Editör: Abdullah Keskin
Kapak: Ahmet Naci Fırat
Tashih ve Mizanpaj: Avesta
Birinci Baskı: 2002, İstanbul
Baskı: Berdan Matbaacılık

AVESTA BASIN YAYIN
REKLAM TANITIM MÜZİK DAĞITIM LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Caddesi
Özbek İşhanı 136 / 4
BEYOĞLU / İSTANBUL
Tel-Fax: (0212) 251 44 80
(0212) 251 71 39

Ekinciler Caddesi,
Nurlan Apt. Giriş Katı No: 2
OFİS / DİYARBAKIR
Tel-Fax: (0412) 222 64 91

ISBN: 975-8637-05-3

Mahmut Derviş

UNUTULANI ANMAK

Arapçadan Çeviren
Metin Fındıkçı

avesta | DOĞU RÜZGARI

MAHMUT DERVİŞ-1941 yılında Celile şehrinin küçük bir köyünde dünyaya geldi. Henüz altı yaşındayken, yaşam koşullarının getirmiş olduğu zorluklardan dolayı; köyden ayrılmak zorunda kalır. Orta öğrenimini, israil'in Nazareth şehrinde yaptığı süre zarfında üç kez hapse girer (1961, 1965, 1967). Dergi ve gazetelerde çıkan şiir ve yazılarıyla, daha o yıllarda halkıyla bütünleşir. Kavganın, acının ve yalnızlığın çok erken yaşlarda bilincine varmıştır. Şiiri de militanca şöyleşi içinde gelişmektedir. Bunca acıya, bunca soykırıma ve sürgüne rağmen Derviş hiçbir zaman kin gütmez yazı ve şiirlerinde.

(ANLATI)

Bu uykudan çıktı anlatacağım son rüya: Anlatacağın senin seçimin mi, sen mi istedin bu hayatı?

- Başım dizlerinde ben uyurken nasıl anladın kaybolduğumu?

- Sensin uyandıran beni, ne zamandır içimde dolaşıp duruyorsun. Bu omuzlarda geçen tabutu senin sandım. Sen mi koştun? Beni gerçekten iyi duyuyor musun?

- Ondan mı çok konuşuluyor: Şimdi beni bu uykudan uyandırıyorsun, bu son uykudan. Rüyayı o mu yorumlayacak?

- Bu senin hayatın mı... Sana ve bana anlatılan bu mu?

- Yaklaşık olarak.

- Şeytanların yıllarca oynadığı bu oyuna alıştın mı?

- Bilmiyorum. Ancak, ölüm doğduğu zaman dokuz canlı doğdu.

- Tamamen ölmeyecek.

- Miras bırakacağım.

- Hiçbir zaman ölmeyecek.

- Miras bırakacağım.

- En son ne zaman konuştuk seninle? Ne zaman karşılaştık en son, ne zaman ayrıldık?

- Bunca otuz yılda.

- Çok mu karşılaştık?

- İki kez: Birincisinde yağmur altında ve ikincisinde yağmur altında, üçüncüsüne karşılaşma denir mi bilmem. Yolcuydum. Eskiden az çok hatırladığım seni unutmak üzere gidiyordum. Şimdi seni anmayı da unuttum. Düşlüyorum sadece.

- Ve bunu bana hatırlatıyorsun... Sadece düşlüyorsun. Beyrut'ta, seni bağrıma basana kadar, ah sevdalı dostum! Elde edene kadar telefon numaranı. Sana mutlu geceler dilemek için. Ölmediğimi bilmen için. Seni üzmek istemediğim için. Ve bende ikinci bir kez yaşaman, benimle konuşman için seni istekle, aradım. Ey zaman... Otuz yıl. Yok. Bu yalnız gecemde seninle konuşana kadar. Sana mutlu geceler dileyene kadar.

Saat üç. Şafak ateşle yüklü. Sonsuz bir madenden, denize kötülük yansıyor gibi. Yükselen duman, atalarımın sınırını çizdiği çizgiyle kesiyor gibi. Ve şafak bütün cesaretlerde çiçeklenmeden önce infilak ediyor. Yıkılışı beni kovar, akıntısı beni batırır; işte benim dar gerçekliğim. Hiçbir şey istemeden, hiçbir şey dilemeden. Bu vuran şimalde, bu parçalanan iradem kaderim değil, asla değil. Yok: Zaman zamanla kuşatılmadı, zaman yok. Sadece tanıyor olmasaydım, bu kurulan ölümün kalabalık düzenin nasıl olduğunu bir bilseydim, bir bilseydim şaşkın feryatların bu ölü bedende nasıl özgürleşeceğini, ölü bedenimi diriltip bu geride bırakılan piçlerin bombalarının önüne geçirirdim. Nasıl... Nasıl mı? Gözlerim kapalı tarifle dokunuyordum, bedenimin genişliğindeydi ve iğfal ediyor-

dum her üstüme geleni... emirler verirlerdi kendi mekanımda, kimliğim olurdu açık gökyüzü. Yok, bu kadere başkaldırmayacağım, teslim olacağım ve kalkarken yükselmeyeceğim. Savruk bitkilerde sınırlar, onların koyduğu bu son sınırlar uluyor. Isıttıkları metalin şafağı şarkım olur onlara...

Bu savaşta keşke beş dakika dinlenseydim. Ancak daha sonra, ondan sonra. Beş dakika. Toparlanıp dedim ki: Sadece beş dakika, dostlarımı yalnızlığıma katar veya hayatıma, kendimi benzer ölümlerine hazırlardım.

Beş dakika yetecek mi? Evet... yetecek; bu gizli labirentte dar ve açık bir yol vardır mutlaka yatak odasına giden, kitaplığın odasına çıkan, susuz hamama çıkan, bir yol vardır; mutfağa çıkan böyle onca saat korunan, bekçileri hiç eksik olmayan... Hiçbir zaman korumasız kalmayan bir yol.

İki saat önce, gazetelerde yayımlanan haberleri okuduktan sonra uyudum. Kulaklarıma pamuklar tıkadım ve kayboldum. Şimdi azıcık ölü gibiyim. Bu hayatıma bir anlam kazandırdı. Bedenimden yitirdiğim organları bulup tekrar yerlerine koyup, tamamladım: Altta on parmak, üstte on parmak. İki kulak. İki göz. Uzun bir burun. İçlerinden bize doğru dönen bir parmak ama görünmeyen. Tekrarlamadan emirler verip, organlarımın deliklerindeki sayısını düzeltir. Oysa yalnız silah kitaplığın raflarını düzeltebilir... silah tertipli ve temizdir, parlaktır, mermisiz ve küçük hacimli. Silahla birlikte bir kutu mermi armağan etmişlerdi, bunca yıl korkudan ve öfkeden nerede sakladığımı bilmiyorum; korkudan ve öfkeden dağıldığımda, dağılan bu mermilere sinmiş olan korkumdur. Oysa benim hayatımda gözyaşlarımın çanı çalıyor: Evet, ben hazırım.

Dumanla yükselen bir umudum var oysa, kimse duymuyor: Beş dakika istiyorum, burayı mekan etmiş bu şafakta ve organlarım onunla yakınlaştığında. Alevlenir kontrol noktaları,

feryatla okutulan bu mevlit gününde. Biz Ağustos ayında mıyız? Evet. Ağustos ayındayız. Savaşı atlara bırakıp radyonun kanallarını kurcalıyorum, üç defa yöneliyorum ona; bunca saat konuşuyor ama söylemiyor şehitleri, ne de onlardan herhangi bir haberi. Meğer radyo da uyuyormuş.

Çelikten denizin uluması ne zaman dinecek, sayamıyorum sorulan soruları, sanki bir yağ tabakasının üstünde duruyorum. Bu binanın dış cephesi hangi nişancıya hedef oldu. Bilerek uzatılan bu savaş, neden yalnız denize yöneliyor, bu savaşın cehennemi hâlâ hafızanda olmalı? Kuzeye bakan binaların sakinleri yüzleşir tanıklarla, oysa çatı olmaz denizin dalgalarından, sonunda caddelerin hüznüne devrilir camların yüzü. Niçin mi durdurdum onları? Bu ahmaklığın sorusu neden! Onca on yıl; camsız açık pencerelerden şikayetçi olmadan onları durdurdum.

Ama, mutfağa nasıl ulaşacağım?

Kahvenin kokusunu istiyorum. Kahvenin kokusundan başka birşey istemiyorum. Kahvenin kokusundan başka birşey istemiyorum akıp giden günlerde. Yürüdüğüm yolumun üstünde beni hep kahvenin kokusu durduruyordu. Beni zaafım olan yöne çekiyordu, bu önümdeki şafağa el koyarak. Ben bu günde onunla eskiyorum, bu mekanın caddesiyle anıyorum onu.

Nasıl yitti kahvenin kokusu o süslü dalında, denizin dalgaları nasıl dayandı mutfağın kapısına, barutun kokusu denizin üstüne nasıl serildi, tadına bakmadan bir iç geçirme zamanı kadar kısa mesafede nasıl yitti, peşpeşe atılan iki taş arasındaki mesafede nasıl? Bir saniyede... Kısacık bir saniye zamanı, bir iç geçirme mesafesi ve iki hıçkırık arası kadar kısa, iki yürek atışı arasındaki mesafe kadar kısa... Artık yetmez, bir saniye yetmez; şimdi önümde dikilen bu saçtıkları bütan gazlar deniz dalgalarıyla yayılıyor ve camların yüzüne yapışıyor. Bir saniye yetmez şimdi sudaki camların görüntüsünü açmaya.

Bir saniye yetmez kaynar suların dökülmesine. Bir saniye yetmez bir odunu yakmaya. Ancak, bir saniye bütün bunların yakılması için yetti de arttı...

Radyonun düğmesini çevirip kapatıyorum. Şimdi kimse sormuyor, yağmurun çığlıkları yükseldiğinde, duvara çivilenmiş pranga sıkıyor mu diye? Bulut tıpkı duvar gibi utandırıyor metalle eriyen bu havayı ve döküyor tenimi ferahlatan suya, armağan veriyor gibi veya parçalıyor gibi veya boğuyor gibi. Dükkanın vitrinine benziyordu bu şehir, şiddetle kepengi uçurulan ve artık ölümle kendi ölümünü gören.

* * *

Kahvenin kokusunu istiyorum. Beş dakika istiyorum. Beş dakikalık bir sürenin armağanını, onun molasını istiyorum. Beni hesaba katmıyorlar, kahve fincanından payıma düşenden başka. Bundan dolayı parçalanır sınırlar, hedefler ve herşey. Yayılan bütün şeyler aynı ıslaklıkta tutulur ve içirilir susamışlara, amaç aynı ve tek: Bir kahve...

Açık bir gün gibi bir kahveye kim engel olacak?

Kahvenin, benim bir benzerimin olduğunu kim bilecek? O, senin ellerinle pişirilir, bir tepsiye konulur ve bana ikram edilmez. Şimdi taşıdığın o tepside sözü taşıyorsun, ilk kahveyle yoldan çıkardığın sözü ve onunla sabahın sessiz özrünü. Şafak, yıkılan sözün altında çığlıklara içirilen kahvenin kokusundaki şafağı isterim, bu bozulmuşlukta bir "günaydın" bile olamayan...

O kahve bu suskun sabahımın lezzeti olmalıydı. Bakir, hüzünlü ve kimsesiz öylece beklerken. Tembel ve yalnız bir suyla, bakir selamdan kovulmuş ve nesnelerle birlikte anılan o kişiliğiyle. Şimdi yavaş yavaş küçük bir dükkanın içinde dökülüp yayılır, sarı akıntısı ve bir mal olarak binalarda parlar ve hafif ateşin üstünde defalarca yiter... Ah! Odun ateşi olsaydı...

Azıcık hafif ateşin yanından uzaklaşırdım, caddenin üstün-

de serilen ve ekmekle birlikte anılandan. Maymunun, ağaçların ulaşılmaz yerlerine toplayıp biriktirdiği meyveleri caddelere indirdiği gibi. Meyve dolu Arabalar hazırken. Ağlayanların feryatlarıyla çiseleyen yağmurun methiyesini bir bedel biçerek, yön gösterir gecenin ayazından yarılan hava. Tekrar hafif ateşe dönerdim -Ah! Odun ateşi olsaydı- götürüp gözetleme kulesine kökünü asardım: Ateş böylelikle rengini alırdı sarı ve mavinin, su böyle dalgalanır ve soluklanırdı, küçük sevgilileri beyaza çalardı, nazlı güzel tenlere yöneltirdi ve tekrar büyürdü... Büyür, kendi keyfine göre şişerdi, yavaşça dokuzuna kadar ve dokuzundan sonra gevşer ve çabucak kırılırdı, şişer ve kırılırdı; susuzluktan ve iki kaşık yemeksizlikten. Katı şekeri erittikten sonra yokluktan azıcık ikram edilirdi. Kısa bir süre sonra, uzatılan su kabı içinde bir girdap olarak dönerdi. Çığlığı uzun sürerdi. O çığlık kahve çekirdeğinin çığlığıdır. Bu dükkanda kokunu anımsatır ve genzime kaçardı...

Sonra o hafif ateşin yanında başlardı sohbet, ellerini yemeğin kokusundan temizler ve ilk gelen haberle birlikte uzaklaşırdın. Uzaklaşmanla ilk seni yasaklarlardı, bunca gün kısa süren bir gün olurdun ve yay burcum sana şans getirirdi. Seni, üstüne çalıştığın bu uzun günle yasaklarlardı, seni bir başına asarak uzaklaştırırlardı. Doğumun ilk kımıldamasıyla bir körün yanma düşerdin ve sabıkalı bir günden uyandırıp uyku yorumcusunu hareketlendirirdin. Kör keşfederdi kapalı kişiliğini ve kimliğin yeni bir günle oluşurdu.

Kim dedi, suyun ne rengi ne tadı ve ne de kokusu kaldı? Suyun açılan rengiyle biter susuzluk. Suyun renginde kuşların çığlığı birer hurma yaprağı gibi üreyip çoğaldı, burada kuşlar eski savaşın denizinde bir barışla parladı. Suyun tadı su, kokusu o eski havanın kokusu. Onca çiçeklerden sonra, ekin tarlasında dalgalanarak dolardı sümbüller, uzaklık solarak ışığı keserdi. Işık böyle bırakırdı onları ve böyle görürdük onla-

rı küçük yuvarlak vakur kanatlarıyla ve onlar uçardı ve uçururdu vatanı bu ekinlerin üzerinden. Uçmayan uçak kalmadı. Hepsi Arapçanın itibarını yükseltti. "Uçak" o dişi kuşun ve kuşların yanına ulaşınca, denizin içinde yayılıp heder olan çığlıkları bastırırdı. Kim dedi suyun tadı, rengi ve kokusu kalmadı diye; bu kuşlar için kim dedi, o dişi bu erkektir diye?

Ancak uçan kuşların suskunluğu ansızın oldu. Sözün karşısında geri çekildiler ve gündoğumunda rutinleri bozuldu. Bunca rüzgarın şiddetli esintisi sadece demir ve çelik uçaklardan esti. Şimdi, neye benzeyecek başka bir şekle soktukları yarımada: Kim yıktı kuşların çelikten suskunluğunu? Parçalanan demir kanatlardan önce kuşların tüylerini kim parçaladı? Demirden göğüs kafeslerini ve ışıktan önce şarkı söyleyen gagalarını kim kırdı? Çığlıklarından önce ekinin tanelerini ve kabuklarını taşıyan, uçakların çığlıklarını tutan kuşların şarkılarındaki nağmeleri kim susturdu? Bu endişe verici savaşta, yer gök barış bekledi...

O kahve, o ilk kahvenin fincanı, kadının elindedir şimdi; elleriyle kahveyi sınıfına ve çeşidine göre pişirir ve insanın kişiliğini hareketlendirir. Böylece, yaptığı kahveden o ilanı okur birebir açık kitaptan... ve bir büyü gibi olan dudaklarıyla nehrin coşan akıntısından su taşır.

Mermiler yağar, denizin yüzünde şafak solmadan, daha önce tanıdığım bir çığlıkla. Atılan bomba denizin iki büklüm olan bağırsaklarını dağıtır. Denizcilerin doğasım değiştirir ve midelerini bulandırır. Bütün bu gökte ölüm mü var? Çıkacağız: Nasıl da bu kırmızı yağmuru oluşturdular -Siyah- külümüzü ağaçlara ve taşlara ve onlara müjde olarak bıraktılar? Çıkacağız: Dediler: Denizden. Dedik: Denizden. Nasıl bir anda dalgaları düzelttiler ve açıklardan bu köpükleri topladılar? Nasıl bütün denize akan adımları çabuklaştırdılar? İlk önce denizden atları saldılar üstümüze... son kanımızla birlikte, üs-

tümüze çözdüler ipi son yolculuk için. Nice kanlar aktı onların emriyle, sanki o... çıkışımızda, eğer, mutlu olacaksa kahve...

Altıncı sabahla birlikte kuşlar komşularını çağırdı. Etrafında topladı bunca kişiyi ve uzaklaştırdı şarkıların taklidini, yalnız ve ışığın başlangıcıyla. Bu kalabalığın birbirine karışan çığlığıyla kiminle şarkı söyleyecekler; sabıkalı gecede dudaklar kendi ritimleriyle mi şarkı söyleyecek? Onlara söyleyecek, bize değil. Geçmişte seni tanıyor muyduk? Yakılan şehrin dumanıyla bu boşluğun yapraklarını çatlatana kadar. Kesik çığlığın payına düşen el bombasına sarılmak ve kestikleri yerleri bu boşlukla selamlamaktır. Katil olan da, olmayan da öldürdüler. Kuşlar kendi şarkılarını söylediler. Ancak, onlar da pes edip dünyanın istekleri karşısında geri çekildiler. Tamam deyip, uzun süreçlerin ve uzaklıkların karşısında geri çekildiler. Eşit şartlar olmaksızın savaşanların karşısında ve böyle küçük düşürerek gösterilen simge karşısında geri çekildiler. Asıl muştuya ve mekana döndüler, ilk hevesle yaşadıkları o çağa ve zamana. Onlarla seviniriz sıçrarız yolun üstündeki kırık barikatlardan, onların suya yaklaştırdıkları mucizeyle. Gök çalkalanır, ağırlıktan tavan çökerdi. Deniz ışıltılarla döner ve daha bir yakınlaşırdı sanki. Gök ve deniz aynı uzaklıkta. Deniz ve gök bir adam boyu yükseklikte. Radyonun düğmesini açıyorum ve gökyüzünün hava raporunu öğreniyorum. Şeyleri duyuyorum yaklaşan şeyleri. Zamanı toplayan, boğazıma düğümleyen. Bir kere daha uçaklar parmaklarımın arasından geçiyor. Gözlerimi yakarak. Nasıl varacağım kahvenin kokusuna. kahvenin kokusu olmadan bu ışıltılarda ölecek miyim? Nerede o gerçekleşmeyen isteklerim? İstemiyorum... artık istemiyorum...

Orada durdum, caddenin diğer tarafında. Gün uzaklaştırır ıslak mesafeleri; güçlükle sürünür koyunlar üstümüzden ve

yanıbaşımızdan. Gün, bütün kötülüğüyle etleri yere yıkar, felaket estirir ve çığlıklar: Çıkmayı... düşünmeyeceğiz. Etler demirlere yapışır ve öğretilen hesap kitabı sıkıntılara düşürür. Durup çarpışacağız surun üstünde ve orada zaman ölümümüzü gömecek. Orada zaman silahlı, orada zaman acılaştıracak zamanı onlara... Biz, işsiz güçsüz ve biz bu zamanın sahipleri...

Ekmek mutlu ederdi toprağı. Su kayadan fışkırırdı. Suretleri bize suyun işaretlerini kazıyarak gösterirdi. Söz onlarda onların katiliydi, bizi ayıran marşlarda: Çıkmayacağız. Yüzlerini görüyorduk çekirdek bağlamayan hurmada ve kaynamaya başlardı, zor zamanlar yanmaya başlardı; surların barış işaretini kırmadan. Beyrut onlarda devam ettikçe, bunca işaretlerle şeyleri yitirmeyeceğiz. Beyrut onlarda devam ettikçe, bu denizin içinde, bu sahranın kapılarında muhtelif adlarla söylenen bu vatanda, bir bütün oluşturan bireyler dönmeden, onların konakladıkları çadırlar bitmeden, sözler yol gösterecek kışın ortasında kovulan o kimsesizlere...

Tanıdım korkunç fetvanın karanlık cehaletini ve yarattığı güçlü müezzinini, sabıkalı şarkılar çıkaranını, parlayan bombaları, camdan bira çömleklerini, sığınaklarda dökülen şehveti, kesilen yırtılan kimliklerin sahiplerini, aldıkları intikamla babalarının hükmüyle arzuyla gülenleri, delilikleriyle bitirdikleri düşünceyi tanıdım. Geri çevirmediler kendi istekleriyle işledikleri ölümleri... iyileştirdiklerini tanıdılar mı, gönüllerince dağıttıklarını, yaraladıklarını. Güzel sözlerle seyis sıladan yorgun gelenleri tımar ederdi ve tanrıdan tek isteği bütün şartların eşit olmasıydı. Beyrut'un surlarında bütün bu tarih boyunca intikamdan sorumlu olanlar, onca surun ortasında, günün sıcaklığı, gün gibi ortadaydılar.

Bütün bu zamanlarda, hapiste tutuklu kalanın ziyaretlerine gittiğinde; seni geri çevireni tanıdın mı? Şimdi onlar, kolayca

ateşin düşeceği yerde, kumda delil okuyarak ve boş gizlere yol göstererek dizi dizi nöbetleşiyorlar. Böylece basitten daha da basitini var ediyorlar. Erkeğin erkekliğini sınavdan geçiriyorlar, ikinci bir sınavında küçük düşürüyorlar. İtiş kakışların arasında yaşlılara veya intihar edenlere saygı göstermeden. Zaten atlardan anlayan binici istemiyorlardı, ikindide dönen resmi atlılarda ne bedenini ne de onu yaratanı istiyorlardı... İşte asıl orda çatlardı özümüz, yalnız, bu uzun boşlukta dökülen artıklarla. Orda, kimsesizlerle kapalı bir hafızada. Avuçlar çatlardı itaat etmeyen asinin kötülüğünden, bu halk taze otlarla bile düzelmezdi. Halkı yaratan ateşin inatçı mizacında bu kestikleri koyunlarla birlikte kesilsin istiyorlardı huylandıkları çobanı da. Oysa başlarındaki çoban bu koyunların da çobanıydı; ya ikisi birlikte ya da ikisi de gözyaşları dökmeyecek.

Düzleyemediler hayatımızın üstünü. Düzelttikleri yerde her zaman hafif bir çıkıntı kaldı, düzeltmek istediklerinde bile önlerindeki çürümüş cesetlerin kokusundan düzleyemediler.

İradem nerede?

Orada durduruyorlar, benim için karşı kaldırımda toplananların çığlığında. Ya şimdi, kahvenin kokusunda çoğalmak istiyorum. Uzak şehrin kokusundan kimler savruluyor, çocuklukları onlara hiçbir şeyi çağrıştırmıyor. Onlar böyle bir kokuyu duyamıyor. Utanıyorum. korkumdan utanıyorum. Bu korku yanıbaşımda ve uzağımda doğuyor. Kesip sürüyor, bela olan bu konuşulanlarla buradan kovulmayı öğretiyorlarken:

Onların listelerinde - orada onlara söylenen

Onların listelerinde - orada onlara söylenen

Ve "Onların" arasında ve "Orada" gerilebilen yayların ipleriyle cesetleri bağlarlar, bir demet şeklini alan ölümü alırlar onlardan. Oradan kapılarından çıkana kadar onlarda barınan

konukluğumuz, konukluğumuzla küf bağlarız. Araplar, vatandan önce şehrin meydanına kendi yerlerinde, onurları çirkin ve kirlenmiş olarak; gecenin bir zamanına düzenli ve temiz sığınırlar.

"Kardeşim, uzun bir zulümle evlendi. Dünyanın ve boşluğun hakkıyla... Üstüne çıktık, onlar da üstüne çıktılar ve onlar çiğ bir esinti oldu." Yaşadığımız kader onu başarıya ulaştıramadı. İnsanlar savaşırken saldırdıkları toprağı satır satır ısıttılar. Onlar, nasıl öğrenim görecekler hasırın üstünde veya simli sepetin içinde veya muz yaprakları üstünde; onlar, beşiksiz doğanlar. Nasıl öğrenecekler miladın tanıklığını, adlarının bir sicili olmadan, mutlu bir miladları olmadan, yakınlarının ve komşularının kucağındayken. Sözün kısası: Zamansız ve fazladan doğan bebeklerdi ve kimsesizdiler ve her zaman korku içindeler. İntizam içinde döndü askerler. Nedensiz doğan bebekleri öğrendiler, nedensiz konuşuldular ve nedensiz etraflarını sardılar. Bütün insanlar bu kastı bilir, şiddete benzeyen bu olanları konuştuklarında doğada ve evrende. Onlar, yüzlerdeki ve cesetlerdeki kitaptan çokça okudular, bilinmeyeni okuyup ayrımına vardılar. Okudular ve neslime seslendiler, okudular ve imdat çığlıklarını ihraç ettiler; kamçının yırttığı yerleri okudular. Zulümle büyüdüler ve çadırların demetlerinde ve merkez direklerinde çoğaldılar. Güzel tarihi okudular ve düşünceyi böyle söktüler; uzunca kalan atların ve onların olmayan bu toprağın üstünde. Taşların kimliğini ziyaret ettiler ve su gibi akan portakalı. Rüşvetten önceki tarih kabul edilmiyor mu? Edilmiyor, hangi mekan taşıyacak, denizleri, dağları ve şehirleri, adı iki askeriye yeri kadar olmayan bu yerde?. Yok birşeyi yok! Rüşvetten önce, müşahede altında soluklanacak kadar bir anın öncesi ve sonrası yok. Basılı sözcüklerle çürümüş adını hileyle taşıyarak bugüne yöneltir. -Bundan daha güzeli olamaz- böylece Romalı komutan: Ne zaman-

dır yaşanan bu dehşette, onların adını korktuğum denizlerde görüyorum, diyecekti. Ve papaz söyleyeceklerini, senin ölen adının üstüne asacaktı. Senin ve yüce askeri komutanlarından önce olanlar, hani onların hezimetinden sonra şiddetle çözülecekti kimliğin. Asil atları ahırlarda doğrayıp ve sen unutkanlıkla tadına baktığın o sunulan etlerin adı hiçbir zaman olmadı. Taşların kestiği, inatçı savaşların unutkanlığıydı bu unutkanlık. Hayır! Kimse unutmak istemeyecek. Bir saatin tik takları gibi: Hayır! Kimse unutmak istemeyecek. Barışın rengi gibi: Çocuklar yanlarında taşıyacak getirdikleri bu adı; koyunlarında taşıdıkları adı veya bu yüceliği. Yapılan bu uzun tarih konuşmasını, bu zaman ve mekana denk düşen. Bu adın soyağacını bir kilit gibi uzun bir unutkanlıkla yüzlerinde taşıdılar...

Beyrut'un sahilinde, korkunun ayıbı kadar unutkanlığın dalgalarından istediği nedir? Baharı muştulayan güzel kokuların yanında oturan? Buradan dileyecekleri unutkanlığın değeri nedir? O değer ki üstünde yeni anılanın onların karanlığı içinde bir daha bulunulmayacak. O uzak kırık hayatın dikkatini çekmek için açık bir gökyüzü sayfasına mı yazılacak?

Yardımın yetmeyecek unutkanlara çünkü yine unutacaklar.

Onları kim mutlu edecek? Onlar unutkanlıklarıyla kahırlarından yerlerinde duramayacaklar; mekandan ve insanlardan uzaklaşıp, konuşulan gurbete gidebilecekler mi? Bu yok olan iki vatanla onları kim isteyecek? Kim isteyecek kamçının ısıttığı birlikteliği veya açıkladığı: Listedeki yardımı!

Bütün rafa kaldırılmış kimlikler, girişleri anımsayarak mecnun olur. Etrafı kuşatılmış çıkışları anımsayarak ve susuzluğu. Zayıf bedenleriyle gözetim altında korkuyu unutmadan çalıştırılırlar, girişlerde birbirine örülü insanlarla birlikte kovulmadan ve dağıtılmadan; çalıştırılacakları haktan mahrum bırakılarak. Onları bu zamanda coşan filizler istemeyecek,

anılanlarla nimetlerini dökecek. Unutkanlıkla itiştirecekler isteklerini, onlar da istisna bir insan olarak kabul edecek kanunun vurduğu bu özgürlüğü. Ne yazık ki bu vatan unutkanlık hastalığına iyice kapılacak. Unutkanlıkla, kendi doldurdukları ve üstüne oturdukları meyve sepetlerinden kaldıracağım. Onları böyle sınırlayacak, üzüntülerinden üstünde uyuyup unuttukları o son gökyüzünü anımsatacak hafıza artık olmayacak. Filistin için hizmet verdikleri ve çalışıp unuttukları değerli vatanı; yasaklarla ikamet ettikleri yeri, unutacaklar artık. İçinde oldukları "son" kuşatmayla. Arap kardeşleri, bu tuhaf özgürlüğün farkındalardı ama görmezlikten geleceklerdi...

Güzel... Güzel. Yanıtını alana kadar: Kimliğim- silahım, değerine kıymadan ne varsa ölçüp biçtikleri üstümde, kötülüğün eseri olacak. Gelen konuklar daha ayak bağlarını çözmeden, düşmanlığın fesatlığıyla barışı geri çevirmedi mi? Burada olan bunca azgın köpeğin ruhunu kovardım ve bu vatana gelenle ne zaman karşılaşsam azgın köpeklikleriyle bir ceset çıkardı. Ancak, yakın bir mesafede yetişirlerdi ve bildiğim işkence odasına kapatırlardı. Böylece nice komutan değişirdi, bunca zamanlar yıkılırdı değişen bu komutanların nöbetine. Böylece çözülen vatanımın çıkış merdiveninden bedel isteyenini, söküp atardım komutan hazretlerinin önüne! Pek zarif olmuyordu küfürlü feryadı: Zarif olmuyordu feryadı, merdivenin üstünde göründüğünde. Çalıştıramadık... Çalıştıramadık? Beyrut kahvelerindeki dolu gevezeyi. Gevezelik edecekleri yerde, hatta Beyrut bozulana kadar onlara söylendi: Atalarınız toplatılıp otomatik tüfeklerle tarandı. Şüphe içinde cevherlerin etrafı çevrildi. Hitap eden insanları vatanından uzaklaştırdı. İnsanların "layık" olmadığı ve uzun zaman şaşkın gezindiği bu olmayan vatanında, hiçbir yemeğin seçimini yapamayız. İnsanlar köle gibi elden ele silahlarını uzatarak çıkarılırdı. Kişilikleriyle geldikleri sınırda, dediler: Bu tecavüz. Bun-

ca zaman silaha yaptığınız hizmetin dipçiğiyle itilmenizdir. Elçi oturduğu tahtı dolduran bedeniyle, tahtın demirine tutunup onlara: Bu giren geminin tayfası çalışsa da çalışmasa da, sizın gibi işçilerin işine son vermek için getirilmiştir. Zaten olan eksikler, olmayanla tamamlanır. Böyle de olmadı şöyle de: Kovulmanın bilincinde olmayan ruh, bedende iki fırtına arasında sallanan bir çocukluktur. Böyle tanıyanı olmayanın kokusu şehrin üstünde asılı duracaktır. Okunup okunmasa da, görünüp görünmese de. Sonunda dolan bu doğal kokunun dostu olan da hezimete uğrayacaktır.

Onlarla şaşırıyorum, onlardan şaşırıyorum onca bildiğim bu zamanı, uzaklaşıp terk ediyorum uzakların kabuğunu, sıyırıp çakarıyorum ışığa. Savaşın geniş çerçevesinde şimdi herşeyi yapıyorlar, içerde ve dışarda sonsuz denizi salıyorlar üstüme. Onlardı dalgada yükselmeyen ve benden kahvenin kokusunu koparan. Şimdi kendi kahvemi kendim pişiriyorum. Şimdi kendi kahvemi kendim içiyorum. Şimdi kahvenin kokusuyla doluyor burası, koyunlara ve güzün yaylasına, yaşlılarla son günümü yaşıyorum veya ölüyorum ıslah edilmiş kahvenin kokusuyla...

...Hafif ateşin yanından uzaklaşıyorum. Elleriyle ilk yarattıkları uzaklığı, şimdi ben ellerimle oluşturuyorum. Ve duymuyorum uçakları ve bombaların çığlıklarını. İradem: Şafağın orada kahvenin kokusuna batıyor. Ellerimde duyumsamıyorum yanardağın kustuğu akan lav kütlesini. Oysa sen şaşırmıyorsun, ancak unutuyorsun onların orada eğlenip dans ettiklerini, neşelerinden çoştuklarını. Karanfilin atasıydı dün gecenin sayfalarında, ağır ağır yürür yükseklerde durdurdukları saldırı tanklarıyla. Belimizin üstündeydi mememizden yukarı, kaldırdıklarında yarı sefilliğimiz yazın zarifliğinde görünüyor. Diğer yarımız ise çıplak hafızamızdı. Bir yön seçiyorum zarifliğe zarifliği götürmek için. Ey Şlomo, sen kefil oluyorsun ba-

na, ağzıma kefil oluyorsun. Ey sevgilim duymuyorum adını söylediğim nidalarda ey sevgilim. Şlomo seninle giriyorum kalbimi kaplayan zardan. Giriyorum, ey Şlomo, giriyorum ağır ağır veya itilerek yalnız kendi evime cesaret alarak senden. Ey sevgilim, sevginin cesareti gibi. Ey sevgilim, bombalıyorlar, kesiyorlar, öldürüyorlar ve bunların hepsi bizde görünüyor. Lübnan'ın atası senin sınırının atasıdır ey Şlomo. Ey sevgilim, bombalıyorlar sendeki tüy sayısı kadar, kökünü kesiyorlar yarınını. Kaç saat sonra parçalanacak üstlerine, kaç saat sonra? İş uzadı, Ey Şlomo; uzadı. Nasıl da bu kadar geç bitti ey sevgilim. Aylarca, sidiğin kokusundan buraya gelip yanaşamadılar. Ancak bu metruk kokuyla, Ey Şlomo, öpülmez. Bu yazın sıcağından ve terinden. Mis sularla yıkayacağım seni Ey sevgilim. Çişimi nasıl yapacağım bu caddelere? Fransızca konuşabiliyor musun? Yok? Nerede doğdun? Tekiz'de? Bu Tekiz nerede? Yemen'de? Yok öpmedi... öpmedi yok. Seni son birşey sanırdım. Ey Şlomo eğer üstündeysen! Kırarım engelleri orada... orada.

* * *

Bir kaşıkla elenmiş kahvenin tozları gibi sabit ışığın serabı; yavaşça, dalgalı su sahanın üstünde karıştırırlar renklerini. İlk başta daire şeklinde; sonra bir üstten bir alttan. Ona konuk gelir ikinci bir kaşık, onu yalnızca alttan ve üstten ve daire şeklinde bir güneye bir kuzeye karıştırarak. Üstlerine bir üçüncü kaşık daha eklenir. Kaşıkların arasında sıcaklık en sonunda ateşi hesaplar gibi ateşle. Daha sonra birer "lokma" halinde kahveyle dolar kaşıklar, inceltilmiş ve eritilmiş sütle görür gibi bir defa daha sefaletini. Kaynamış sudan sonra kumral bir renge benzeyen süt kütlesi kalır suyun üstünde, üfler dalgalandırır ve batırır. Hayır! Davet etmez batışına. Ateşi söndürür çoğalmadan feryatlar. Gelen konuklar kahveyi pasajlardan alır. Arzu ve fitneyle doldururlar beyaz fincana. Fin-

candaki kahvenin rengi yoldan çıkarır kahvenin özgürlüğünü. Denizin sonsuzluğuna rakip olarak, kokusu mutlu eder çadırda oturanları. Şimdi odununu yakıyorum, ilk odunla yapılan bu fincan; odunlar evrenin tıpkı bir esprisidir, böyle kolay kolay başka espriyle düzeltilmeyen bir espri, odunlar böyle doğal olan bir sevginin işidir, kadınların arasında tüter o son kökü ve çığlıklarına ikram edilir...

Bu bir çocukluk korkusudur. Yeşilliği dolar köklerime kendiliğinden, hayat bitkileriyle karşılaştıktan sonra. İki elimdeki avuç içi ve iki hayat. Mevsimler kendi filizlerini ellerimden yaratır. Araştırır: Ellerim nasıl yazacak kahvenin olmayan Bidat'ını? Kalbimin aynası tıpkı bana söylediği gibidir. Onlar ancak öğütüyor: Kahve içmezler, tütecek dumanları yok, olmayan mizahları gibi. Eşek öğütmez ve kahve içmez ve de hiçbir şeyi yazmaz.

Kahvemi biliyorum. Annemin kahvesini ve dostlarımın kahvesini de. Onları uzaktan da olsa biliyorum ve gittikçe aramızın açıldığını da biliyorum. Bu kahvenin kokusu, en son kokusunu duyduğum kahveye benzemez. Beni kahvenin yanından uzaklaştırdılar. O itilişim ayrılığın ta kendisi oldu. Orada değil artık adın ve kahvenin mizahı. Bu kahvede anlam ve uzaklık aynı değil, artık sınırlar kayıtsız şartsız değil. Bütün insanlar kahvenin azıcık taneleri gibi, azıcık bir ölçüyle sınırlı ve kahvenin mizahında insanın zevk derecesinin nefsini kırar. Kahvenin mizahı kişniş gibidir, söylendiği gibi düzenli değildir atalarımın mutfağında. Sıkılmış keçi boynuzu gibi kahvenin mizahı da vardır ve söylendiği gibi cimri değil kendi aralarında sahipleri. Kahveleri aynı ıtır kokusu gibidir, söylendiği gibi çay çiçeğinin dallarını şiddetle kırdı. Ağzımızı emziren meme gibi kahvenin memesi de vardır ve söylendiği gibi sahipleri çocukluğum olur. Kahvenin eski mizahı, insanın bir su sahanından süt istememesiyle aynıdır ve söylendiği gi-

bi sahipleri sağ tarafım olur. Kahvenin mizahı aynı kabaran bir serap gibidir ve söylendiği gibi şimdi atalarımın konuştuğu nimettir... Bu kahve sonuncu kahveye benzemez. Bütün kahveler arasında ve bütün kahvelere bulanmış ellerle. Şimdi nefsim yolalan sonuncu nefse benzeyecek ve ben uzaktan ırmak gibi bir çizgide akan o kahveyi tanıyacağım. Aynı başlangıçta soluklananlar gibi topallayarak ve ahlayıp sızlanarak yokuş aşağı, azıcık geniş alanlara sendiyen ve kestane ağaçlarına tutunarak inerim. Vadinin korkusuna salınırım ve görürüm: Dağın tepesine çıkan ve ufalan arzunun kırıntılarını. İlk evime vardığımda onca kışın izlerini bulurum...

Gelen kahvenin kokusuyla döner ilk şeyler, sonuncu tanıdıkların hazırladıkları ilk mekanlarda, o başlangıcı dolaşır binlerce yıl sonra döndüğümde, oradan hiçbir zaman uzaklaşmadığımı anlıyorum. Kahvenin mekanında. Kahvenin teri yolun giriş ve çıkışma sızıyor. Ve kesip biçiyor yalnızlaşan ve yalnızlaşmayan içimdeki o kahvenin kokusunu. O sütten kesilmenin tersine. Uzağıma düşen bu oda, beni memesinden emziriyor. Erkekliğin sütü gibi mevlit sabahının acı tadıydı bu. Ve çeşitli coğrafyaların kahvesiydi...

* * *

Orada beni uykumdan uyandıran kim?

O mu benimle şafaktan önce durup konuşan? Ama kendi kendimi sallıyordum ve gerçek rüyaya ulaşıyordum.

İki defadan başka karşılaşmıyoruz. Birincisinde dünkü hafızamdaki adınla, ikincisinde ise hafızamdaki adınla. Ve bir üçüncü defa karşılaşmıyoruz. Bunun için şimdi beni ıslatan bu uykunun uykusundayım, iki dizinin üstünde. İkinci defa karşılaştığımızda ona: Seni seviyorum, deseydim ve o da, ikinci defa karşılaştığımızda keşke bana; ben de seni seviyorum deseydi ve birlikte bir kahve içseydik...

Ve kaynatılıp getirilmiş güvelenmiş mercimek çorbası tasındaki taşların sayısını biliyorum artık, hapishanede kapanan her günde... Tiksindirme yarışına hazırlananlar şimdi iştah kabartıyorlar ve şimdi açlık iştahtan daha güçlüdür. Ancak ben gene de keyif alıyorum gıyabında olsa da sabah kahvesinden ve sunulan bu çay filizinden. Bunların hepsi yaşayıp tadına ulaşabilirsem hapishanenin zarafeti oluyor. Tahliye edildikten sonra soracaksın hapishanedeki ilk dostumu ve herhangi bir yararı olup olmadığını. "Yok, onlar kahve ikram etmedi" diyeceksin: "Oraya konuk olan birine kahve ikram edilmemesi kötü birşey olmalı" diyeceğim: "Hayır! Nice yiğit büyüklerimden sabah kahvesinin ağırlığım bilmiyor. O adamlar ki, güne kahveyle başlar. Ama, o kahveyi ikram edecek kadın da evin giysileri içinde olmalı!"

Üzüntüm ondan değil. Prangamın gevşekliğinin izin verdiği ve fincanda yeşillenen kahve her ne kadarsa o kadar ben oluyorum. Zamanın temelini atarak, sabah, atmaca gibi gagasıyla aceleyle kişiliğimi yontardı. Fincanda barınan son prangayı da iterek gözlerimdeki ürkek bakışı yok ederdi. Ve cahilleşirdim yalnızlaşan iki krallıkla birlikte, cahilleşirdim sade kahvenin lezzetini emerek içerken. Sabah uyarırdı. Sonra da uyandırıyordu bu günahkarın ağzını. Yirmi yıl önceki hüznümle ve uzaklaşan hüzünlü bakışıma yetişiyordu, nerede kaybolduysam gözlerindeki o bakış döner ve kişiliğimi bugüne çivilerdi. Aceleyle yola devam ederdim. Hapishaneye getirdiğin çayı paylaştırırdım, böylece getirmiş olduğun çay, dostluk olmuş olur. Boğazıma sarılan kuyruk boğumlarından kurtarsalar da, beni dizili ağaçlara yönlendirip kişiliğimi denerlerdi. Bağlı olan amacımla! Hapishanede prangalarla zehir zıkkım ederlerdi fincanda yarım kalan kahveyi. Kader itse de bu akıbete, haftalar sonra: Bugün annem beraberinde kahve dolu bir ibrikle ziyarete geldi. Bekçi sansar gibi otların üstünden bizi gözetliyordu.

* * *

Acele etmeden içmeli kahveyi. Çünkü kahve zamanın kız kardeşidir. Yavaşça içilmeli... Ağır ağır. Kahve tat almanın çığlığıdır, ayrıca kokunun çığlığıdır. Kahve anılan kişilikten dolup taşar. Kahve gerekli olan ağaçlardan sonra, güzelliği geri getirir... Gazeteyi.

Hangi gazete? Saat sabahın altısı. Ve ben savaşın gözbebeğinde. Ancak o haber ki, ne okunur ne duyulur. Olay. Tamamen olmayan ve yaşanmayan olayları onaylamadan önce; bilirim konuşulan İsrail'in çirkinliğini, bu kadarıyla yalancılarda Beyrut'un kuşatıldığına dair "söylentiler" yayılır. Bundan böyle gerçeği değil, Arap dilinde yalanlar yazılır. Ve bununla birlikte İsrail'in saflarında -safları varsa-, Beyrut kuşatması yapıldığında onlar da tanımaz! Böylece sabah gazetesi daima, bir öfke nedeni olur bende. Ama hangi gazete?

F-16 uçakları yükselir. Gökyüzü çıldırınca ki, tamamen çıldırır. Bugünden ve o günlerden şafak sakınır ve bu sonuç yaratılır. Nereyi vuruyorlar? Nereyi vurmuyorlar? Bu mıntıkanın havalimanı sağır mı, bütün bu katliamın kaderi bu denizin üstünde mi? Radyoyu açıyorum parazitli-hışırtılı duyuyorum mutlu ticari reklamları: Citizen saatleri hayatın nabzını tutar. Kokusu çok, nikotini az, solukta rahatlık Marlboro. Marlboro solukta rahat ferahlık. Yüzlerce sağlık... sağlık "yüksek dağda sağlık." Ancak hangi suyla? Kadının nazını arttırır ve cildine yayar, vitamin sağlar, Nivea krem, banyoda veya yatak odasında. Beyrut şiddetli bombardıman altındayken. Beyrut'un üstünde şiddetli bombardıman varken? Bu haberdi, o dönen günün haberi, dönen savaşın günleriydi, haberlerin yayılmasıyla dönen. Radyonun ibresini, Londra'nın haberlerine çeviriyorum. Aldırışsızlığı, dikkatsizliği öldürülüşün bizzat çığlığını yayıyor, piponun dumanı tüter duyan ve duyuranlarda, kasırgaların dalgalarında çığlıklar taşınır büyüyerek aracı-

nı, amacını ve kötü çığlığını iletir karikatürlerle: Ve mektuplarımız şimdi başlıyor toplanan taraflarla, dedi: Onlarda olay yerine benzeyen konuşulanlar şiddetlendikçe ve mümkün olduğunca asıl olay açığa çıkar. Bir ihtimal belki komutanlar yol göstermez bütün bu savaşanlara, asalarını kaldırıp sonucu adlandırmazlar. Kapanan hava terminalinde, meçhul uçakları uçuranların adlarını açmazlar. Bombaları yere bıraktıktan sonra, vurdukları insanların o güzel bakışlarını görürler. Araplar dilini de teslim etti bilinen şarkıları gibi. Araplar dilini de teslim etti M. Abdülvahap'ın besteleri gibi: "Ey bana gelen, bu can senindir diyen. Ey bana gelen, sendendir bu içimdeki can diyen." Sözlerini de teslim etti.

Çığlıklar, bir sanatçıya benzer, denizin kumunu tane tane dizlerinin üstünde dizer. Ölümün benzersiz ve halis iklimlerini dizer; koşan bulutların basamaklarını dizdiği gibi. Bana yıllarca aradığım kapıyı açar ve geçmişte gazetenin üstünde yağmurun bıraktığı çamur izini gösterir. Bu gazete ne ister, yıkılan bu binaları bütün dünyaya yayarak. Hayır! Bana bu kadar okuma yeter?

Gazetede söz edilen bu savaşın ortasından toplu ölümlerden kaçan tek sen değilsin. Bu savaş tamamen senin değil. İki insanın gözleri arasında sözü edilen bu ölümde: Ortak suskunlukların ve değişen sözün yanında. Anılan ortak ölümde. Tanıklık yapan tanığın ve bedenindeki tanıklığın yanında. Ödenen ücretin ve yıkılıp düşenin yanında. Suskunluğun ve sözün yanında, ölümün getirdiği görünen sıkıntının azıcık yanında. Bu soğuk çelik sana: "Her gördüğün yabani çeliğin bıçağına sarıl ve onun katiline kıy" demedi...

Kendi nefsime yalan söylüyorum. İçimden gelmeyen bir konuşmayla sataşan ve nitelikleri etrafıma dizilse de içimde yavaş yavaş ağırlaşan bir yalan. Atların iniltisine ulaşmayan gerçek emirlerle, düşümde enkazların arasında hayıflanıyo-

rum. Acıtıyor, şu anda gerçekliğim bu anılanla birlikte konuşulduğu gibi acıtmanın sınırı olmuyor. Ben şimdi orada enkazın arasında, içimde ezilmiş bir hayvanı uyandırıyorum. Ve acımdan feryadı basıyorum, kimse beni duymuyor. Böyle oluşuyordu "Yarılan-Elem" önüme topallayarak, anılanla birlikte geliyordu. Eksik parçaları kusurlarıyla sabunlayıp, tükürükleriyle acı içinde yetiştiriyorlardı. Bacaklarımın uzaklıklarını dişleriyle keserek, elleriyle acıyan yerlerime dokunduklarında uyandırıyorlardı. Ah! Bacaklarım kendi bedenine geri dönse... kendini hisettirmeden bu vahim acı, acı ki hayatın sonuna benziyor. Ama ben. Bu oluşan acıyla bir köşeye atılsam da yeniden var oluyorum... bacaklarım enkaz altında öğütülse de.

Bu benim sanrım oluyor: Bu korku şeklindeki görünmeyen feryadı öldürene kadar. Gün ufuk çizgisinde ağır ağır açana kadar. Bu azap bitmese bile imdat dilemiyorum kimseden. Bacaklarımı ve ekinimi ve alnımı öğütene kadar. Hayatımın kalan sayılı günlerinde göğsümün üstüne çökene kadar. Onlarda zamanım kalmıyor ve kalan zamandan kimse söz etmiyor. Etim demir parçalarıyla karışana kadar ve toprakla şeylerin üstüne sarkana kadar. Gözlerime batana kadar camlar, gözlerime dökene kadar körlüğü. Ve böğrüme saplanıp girene kadar demir çubuklar. Enkaz altında müjdem unutulup yitene kadar etlerin kalabalığında. Ancak, nasıl kesiliyor bedenimin bağırsakları ve bu sınırda adresimi anlamıyorum? Biliyorum. Güzel hazırlanmış bir cenaze istiyorum ve bütün sağlam bedenlerimiz davet edilsin, kızarmayan, ahşap tabutun içinde sarılı, nişanı her ayın ilk çarşambası olan, saçlarımın arasında ateş tutuşturulsun istiyorum. Söz anlamına yönlendirilsin ve yüklensin dostlarımm kollarına, düşman olan dostlarımın.

Taç istiyorum kırmızı ve sarı gülden. Ucuz gül renkleri istemiyorum, mor ve eflatun istemiyorum; onlarda ölümün kokusu yitiyor. Mizah ve azıcık da olsa gevezelik istiyorum, azı-

cık temiz kalple okunacak dua bu kadere, ikna olur, ona yeter. Polisler ölü çığlığımla birlikte nöbetleşerek taşısın sözlerimi, parçalanmış sözlerimi. Aheste bir cenaze istiyorum, açık, bu büyük evrene güzel bir veda töreni yansısın istiyorum. Daha bir güzelliklerden payını alsın yeni ölümüm, ilk günün ayrılığından, övgülü vedalardan ayrıldığı andan. Bugünde atlılar yalnız, sevgililer yalnız, bugünde ham toprak yalnız... dedikodu yapmak yok, sövgü yok ve de kıskançlık. Güzellik ve ben kadınsız ve çocuksuz. Ama parçalanan dostluklardan bolluk olabilir. Uzun savaş temsilinin bitmeyen hüzünlü süresinde. Arzulayan olabilir dul kalışının cimriliğinde. İşyerlerinin kapılarında bizzat şehrin bürokratlarıyla, çocukların üstünde hüzün gibi duran bolluk olabilir. Güzellik şimdi yalnız... yalnız... yalnız... üzüntünden olacak cenazem bedelsiz ve hesapsız bir güzellikte olacak. Benden sonra gündeliklerimi yayılan sıcaklıkta harcarsın. Bir cenaze istiyorum ve tabut değerli işlemelerle süslensin istiyorum. Tevfik Hakim'in istediği uzunlukta yayılsın istiyorum... Yolundaki görüş mesafesine bukağı vurulmasın, yürüyüşüne ve sıkıntılarına, çocuk oyunlarının gözyaşlarına yön verilsin istiyorum. Kuklaların askılarındaki iplerin sesini duymak istiyorum. Evet, hatırlıyorum! Unutkanlıklarınızı seviyordu ve yaşlıların suratına tükürüyordu. Secde ediyordu dizlerinin vardığı eve. Fransa'nın sahilinde zırhlarla örülü kasrı vardı ve İspanya'da bir fili, hesabı belli olmayan küçük kumluk tepeleri, güvercini vardı. Gece hurma yaprakları arasından giderdi. Beş büyük araba ve Beyrut'ta yakılıp yıkılmış bir evi vardı. Yunanistan'da hurma yapraklarının onun olduğunu bilmiyorduk, onun olduğunu bilseydik böyle çizer miydik? Ancak, deniz kenarındaki evinde tesadüfen karşılaştık. Hurma ağaçlarından sağılan süt yetmiyordu çadırlara. Ve o yalan söylüyordu unutanlara. Şair öldü ve şiiri onunla öldü. Söyleyin ne kaldı ondan geriye? Göç bitene ka-

dar biz de bittik masallarda. Şiiri de göçle birlikte yanıma alırım. Uzardı burnum ve dişlerim... Onlardan kesip bizde kaynadığım demir çubuklar, bütün şeylerde duyulacak. Tabutta güleceğim, şimdi eski giysiler içinde savaşır ve söylerim: Bu yükseklikten dönüşü nasıl yönlendireceğim?

* * *

Ama şimdi onlar da ölüyor. Topluca. Ölümü enkazın altında istemiyorum. Şimdi yolda sürüklenen gazete ölümümün ilanıyla herkesi davet ediyorum. Saldırganlaşan savaşanların şişledikleri bütün insanlar için duyduğum üzüntüden korkuyorum. İsimlerini bilmiyorum, geçmişleri pencere demirlerinin çizgileri ardında olanların. İşte geçmişin bu basit hatırlatmasından sadece Beyrut kaldı. Anılarını günlerce araştırırım, iskemlelerini su tenekesinin yanında, yağmur yıldırımları içinde, anıları bir dakikanın sınırı içinde uzanır ve tarihin suskunluğunda; patlayan demirlerle şimdi o anılarını öfke ve çığlık içinde etlerini açtıkları çukurlara itiyorlar. Beyrut'ta bu yakıcı yazda savaşanların cesetlerini parçalara bölüyorlar. O garip Beyrut'ta. Ölen kim, belli değil. O tesadüflerde ölen. Hayat. Hayat tesadüflerle, feryatlarla bir karış yeri şayet teslim ederlerse, bu patlamada bir adımlık yerin mekanını teslim ederlerse eğer. Enkaz altındaki ölümü şimdi istemiyorum. Yolun üstünde, açık bir yerde ölmeyi istiyorum.

Önüme serildi, açıldı, kurtlu yünler. Uykuyu sınırlayarak... Kurtlandı hazırolda dizilen aynı renk ve aynı tür insanlar, düzenli çakı gibi yiğitler. Bir dakikada bütün etler kemikten sıyrılır, cesetlerinin renkleri değişir. Yalnız başıma saldırıyorum... Saldırımdan kemik iskeletimden geriye başka birşey kalmıyor. Bu meçhul olanı da bitirirdi kurtlar, kurtçuklar... Toprakta... cesedin kendisi oldular. Bedenin ruhunu da yediler ve bir dakika içinde ondan güzel düzenli askerler çıkardılar. Sonuçta her insanın sureti kahramanlığından ve etinden

boşalır. Varacağı yere onunla itilir bütün boş inançlarla ve mükemmelliğin yok oluşunda. Ölünün suretini sıyırır ölüme ağıt yakılan parça parça methiyelerde. Kim yarışa girdi ve bu gerçeği yaymak için öne geçti, düşün müjdesini açarak, cesedi durdurarak ve ruhu boşluktan kurtararak bu yok oluşta? Bu dini ve şiiri gerçeğinden çoğala... çoğala... arzulamaz.

* * *

Şimdi burada biliyorum. "*Ay karanlık*" bunca çocukluğumla, bu hastaneden görünmeyen uzaklara gitsem. Uçaklar uçana kadar bacaklarımın ve ekinlerin arasından. Gırtlaktan okudu, gözlerinde biriken azıcık su birikintisiyle, onların yanıbaşında gelen bu felaketle; bu çağdaş şehirde matematikten geriye ne kalır? Küçük kızların giysileri altında, onların güzel yüzlerinde parlayan yıldızlardan ve söylenenden geriye ne kalır? Kefir Yasif'teki iki okul anlamlıydı. Kitapların üstünde o *yumuşak deniz ve ona eşlik eden* kuşların yuvaları kendi ötüşlerine ortak etmiyordu öğrencilerin gürültüsünü. Birçok ders hazır olsa da, bu bir yanılgıydı ve kayboldu, Hüsnü Yusuf ve hiçbir gücü kalmayan karakollarda. Denizden mavileşen gözlerinin içi. Uzun geniş bir alın üstünde dökülen dalgalı kestane saçları. Güçlü olan bu kızlar şimdi uzak, çok uzakta. Bu Haziran savaşı ateşlendiğinde okullardan ve ailelerinden ve vatanlarından niçin uzaklaştırıldıklarının nedenini biliyorsun. Böylece İsrail'in taraftarları geniş bir ünvanla dedi: Karşımıza çıkıp yakalanan ve hüzünlü demir parmaklıkların zulmün ardına konanı kurtarmak için kim çaba gösterirse bedelini ödeyecek. Haziran savaşını, İsrail milleti ekin sayısı gibi ilan edilen savaşla sokağa döküldüğünde, böylece sen de yaşamış oldun. "Ay karanlığı" bedelini ödeyen Filistin'e dost olur. Oysa o mutlu günlerde, bizimle özgürlüğe koşardı; ondan uzak olana yetişmeyen boyunu saflarından uzatır prangayı açardı. Babasını anardık, o amcamın oğlunun, nasıl duyacaktı şart ko-

şulanları -Hapishane duvarı ardından- inleyen "Ay karanlığı" ve ona azap altında ulaşanı. Ayırır kurttan yalnız esir geyiği. Tamamen çocukluğunu ezberleyene kadar ve duyana kadar ölümle geciken cesetteki mutluluğu. "Ay karanlığı" titrek, kısık, yol gösteren, zarif, güzel yüzlü. Ve ancak annesinin güzelliği kendisi gibi yüksek sesiyle sinirlerini bozar. Ve ruhunu tartarlar, herkesi uyandırır, adam; köşe bucak uyandırır önünde çocuklarını yönlendirerek, bir devletin hezimetini sınırlayan devletin sınırları içinde. "Ay karanlığı"nda ömür boyu hapse mahkum ettiler. Hapishanede yayıldı bedeni hapishane çarkında yaşlıya döndü ve iki bedel ödettirdiler; hafif su testilerini taşıyarak ve hiç hata yapmadan hapishanenin mutfağında çalışarak. Oysa ihtiyacı olan şeyi üretti marangoz keseriyle, zindanda kesilmiş ve budanmış bir dalın üstüne bir ay süreyle çalışarak. Zamanı gelince saatler çaldığında hapishanede gizlenip sonra kaçmayı başardı. Ve ben ardından fısıltıyla seslenmekten son anda vazgeçerim. Böylece bekçi ve çalışanlar pencerede görünür, bağırarak birbirlerine emir verdiler. Sonuçta iki defa ömür boyu hapse mahkum olmuştu. Üçüncü bir defa daha müebbet hapse mahkum etmek için ardına düşerler. Artık "Ay karanlığı" üstündeydi ve üçüncü ömrünü yaşamalıydı. Bileklerindeki kelepçeden çabucak kurtuldu... Hapishanenin tadilatında çalışan biriyle yer değiştirerek çıkıp gitmişti "Ay Karanlığı"nda, Arap vatanının bu büyük nurunda. Düşünce ve düşüncenin suretinde ayrılığı dost edindi, düş ve düşün vedasında nefreti dost edindi. Hapishaneden kalma felçliği taklit ederek, çıkışın şeklindeki özgürlüğün ve mecazi anlamda girişin özgürlüğü arasında, aranan ve tutuklanan akrabalarına ruhunu teslim ederek. Bütün çıkışları, birşeyleri bağlar gibi tuttular. Çıkanların binlerce şikayetle ve onların giriş özgürlüğü arasında iki yanık özgürlük oluşmuştu. Onların binlerce sevgisi konuşulmaz engeller arasında sadece fo-

toğrafını çektiler çıkışta. Bana dedi: "Ay Karanlığı"nın zamanı geldi. Suriye'de yirmi yıl sonra karşılaştık: Orada herşey bıraktığım gibi mi? Artık giriş ve çıkışımız acele birşeyden kaçar gibi olmuyor. Artık içeride değiller ve içerde atlı polisler dolaşmıyor, bütün düşüncenin hallerinde boşuna sonuçlandırmadılar; atlı polisler ve düşmanlar artık maske değiştirdi. Denildiğine göre, onlarla artık daha ağır basacakmış ifade özgürlüğü. Polis karakollarında şiddet boşuna değildi ve gözaltına alınanlar mahkemeye çıkarılmadan, orada yargılanıp cezalandırılırdı. Orada adımlar geniş atılıyor, istedikleri gibi at oynatıyorlar -dedi- derisini değiştirirler insanın. Orda, Rahip kurumundan bile korkmazlar. Çaresiz ve yalnız kalan bu ırkın korkusuzluğu ağır basardı. Ruhun itibarında -bu düzen onlarla bütün çirkinliğiyle yürüyordu- Filistin düşüncesi ve halkı artık bir köleydi. Bu düzenin içinde dizi dizi yıkılmayı önce kabul etti ve sonra parçaladıkları doğası kendilerini aldattı. Onları ve bu düzenlerini o örtündükleri ihramları da örtemezdi. Düşen ruhum ilk okunan düşünceden kanatlarını ayırırlardı. Götürmekten korkarlardı, uçurulan tarihin dostluğuna giden günün sıcak batışında hangi birini iyileştireceklerdi. Buradan ayrılan -görünmeyen vatanda toplanan billurdan dikili merdivende- şikayetten önce ve sana şikayetinden şaibeli bütün savaşta ahlaklı bir tek polis bulamasın. Bu vatanın polisi de buna dahildir. Yolcuysa bu ayrılan "Beyaz Vatanım" ormanda kimse umursamaz iyileşen kurşun yarasını. Beyrut'ta aynı cehennem sıcağı gibidir "Ay karanlığı." Yaralı özgürlüğün etrafında sorular sorar; ümitsiz düzenin hapishanesinde ve hapishanedeki özgürlük akıbetinden önceki fesatlığı sorar. Hatta her kimse sorgucuların adlarını mümkün kılar, bu özgürlükte yıkılan binalarda durup, bu düzende ve bileklerde parçalanan ve kaybolan kelepçelerle hesaplaşır. *Hak edilen bu Arap* düzeninin oyununda kelepçe: Bu oyunun tedavisi olur! Belki

mahkeme bile hak edecek bu devrimi, sonuçta bir dostluk alış verişidir ve dost dostu üzmeyecek. Mahkemeyi taklit ederek bir cinayet tedavisi olarak kelepçeyi de parçalarlar. Mahkeme bu cinayetleri tatbik ederken zor durumda kalır ve ahlak üstün gelir; müstakbel tanığa ağaçların dökülen yaprakların şekliyle, sözde kurulan dostluğu veya kadınların aslan tuzağını anarlar. Onlar hitap edenin perçemine kurulan tuzağa yönelmeden önce; "Ay karanlığı"nda hapishanede ve İsrail'de herşeyi zorlaştırırlar. Hapisten kurtulanlar bizlere yetişir, benim benzerim ve parçalanmış haberlerle çiğner. Polisler merdivenin trabzalarında kelepçeyle bağlarlar, böylece "eşit" dökülürdü onlarda bu devrim: Devletlerin olağanüstü ilgisiyle.

Mümkün olduğunca kandan taklit edilen bu elbiselerle, Arap devletlerini biz mi topladık? Şimdi basamaklardan düşen "sürrealizm" Filistin siyasetinde diyalog sicimini yavaşça uzatmasını bekliyor. Arapları ve Arapların boyunlarını düğümleyerek asmak için. Hepimiz birden inatlaşan bir dönüşle göç ettik, uzayıp giden "yalnız vatan"da kimsesiz savaşlara düzenli hükümetler, varolmayan düzenleriyle buna kefil oldular!... Ve ancak "Ay karanlığı" özgürlüğün yanında eski sorularla hapishanede ve hapiste yavaş dalgalarla sıyrılan özgürlük topumuzu kışın kader taifesine sürükledi.

Şimdi onca çocuk biliyorum, onlara şifa için hastaneye gidiyorum. Şifa Hastanesinde -bana dediler- biliyorsun ve seviyorsun -bana dediler- onlara seslen, ölüyorlar, oysa ölümün ruhu "yığılı toprağa" girene kadar aynıdır... ölümün yaşama girdiği gibidir...

Kulak ver, boşalan gülüşe, Beyrut'un hakettiğini alana kadar. Hapishane hükmü değişene kadar, uçakların vurduğu müebbet idama dönüşene kadar. "Ay Karanlığı" evsiz yurtsuz fesleğen ailesinde böyle öldü...

* * *

...Ölümü şimdi istemiyorum, alevler içinde kızararak, enkaz altında, umarım gaflet içinde vurmazlar yaşamımı... yollarda. Umarım tamamen yanmam... kömürleşirsem, rüyama girer kurtlar-solucanlar ölümsüz ve kutsal görevleriyle, öyle ise, geldiklerinde kömürleşen cesedimi yiyecekler...

Böylece, gazetelerde ruhumu arıyorum... caddelerde hiç kimse, yolumda bir kedi bir köpek bile olmadığını, söylüyorum.

Burayı bana hatırlatacak birşey olsa, birisi bu pencere camlarının dışını anlatsa. Bombaları. Çığlıkları. Surları. Uçakları. Barikatları. Anlattıkları üstüme rüzgarın estiği gibi esse. İnse ince ince inen bir yağmur gibi. Sallasa depremin salladığı gibi. Yükselmedi yağacak bulutlar yalan şeylerle aşılanan dalların üstüne. Ancak kader istemiyordu. Hepsinde teknolojinin diliyle yaklaşan uzaktaki kötü yangınların müjdesini verdi. Bugün cesedimizin otopsisini yapacaklar. Bugün tarihte uzun bir gün olarak kalacak. Kimse yıkayamayacak. Ölü ruhumuz kendi ruhuyla yıkandığında. Bu anlatılan kan sel olup suyla akacak. Servetimizi o sulardan topluyoruz, hizmetçi olacak herkes surun üstünden akan suda. Bütün damlalar geri dönecek. Sayısını saydım su damlalarının. Beş yüz damla, saçlarımı yıkadı. Bedenimi iki bin. Yüz damla, ağzımı. Yüz damla, gırtlağımı. Yirmi damla, kulaklarımı. Elli damla, hepsi gec..i..ki..r...di... Damlayan su damlalarının toplamı cesedimi keserdi.

Su nedir? Kim söyledi suyun rengi, tadı ve kokusunun olmadığını? Su nedir?... kimyası: H_2O. Ey. zaman. İki. Bin. Bütün bu şeyler? Ancak, kızaran deri, evet bu bile bizleri onların bayramına götürür... cesedin ricasıyla uzandığım yatağa yaklaştığınızda. Su ölçülü bir ferahlıkla hava yayar. Su o havaya damlayan okşayıcı uyandırıcı ışığıyla gülümser. Ve suyun bu sevgisi insanların üstüne peygamber duygusunu yayar. "Ve

hayattaki bütün şeyleri ve bizi sudan yarattı" risalesini andı, Bin Fadıl uzaklaşan suyla dikkatlice yıkıyordu bedenini. İki ırmak gibi, su onda kesilene kadar; Selahaddin Eyyubi kar ve yemiş arasında koşarken söylediği gibi, "kalbim çarpardı" gelişinde güllerimin söylediği şarkılarla.

"Nerede görecekler kimin susuzluk çektiğini" ve sorar: Ben yanan bu ışıkla kimin şarkı söylediğini nasıl biliyorsam? Tel Zatar'da öldürülenlerle, Filistinlileri akarsuyun kenarından kovarlardı ve kırık suda yansıyan resimlerden; su içmeye geleni susuz bir geyiği vurdukları gibi vuruyorlardı. Su katilleri. Su, susamış insanın kanıyla birçok hayatın su yıldızları eceline karıştılar. İşte bu güzel su, eski zamanlardan kalma savaşın başlangıcını ateşledi. Su, barışı daha olumlu kılmalı oysa. Okşadığı kapanan ellerle, insancıllığın ışığı olur su. Su güçlükle taşınırken Arapların mülkünü karıştırdı. Amerikan başkanına telefonla ulaşanlar onu ve kazancını takdir etti: Kanı al, bana suyu getir. Petrolü al, bana suyu getir. Bizi al, bana suyu getir! nağmeleriyle.

Suyun çığlığı ve düğünün gürültüsü, uçakların çığlığından daha yükseklere ulaştı. Suyun çığlığı hayatın aynası oldu toprağın kökünde. Suyun çığlığı özgürlük oldu. Suyun çığlığı insanlığın çığlığı oldu.

"Beyaz saray" suyu şimdi ilan eder! Su kuyusuna sarkıtılan iple tekrardan Beyrut'a dönerek. Uzak görünerek bizi sıkışan muslukta keser... ikamet ettiğimiz bu yüksek binaya, yükselir, daha da yükselir susuzluğun ıssızlığında, kuşatmadan önce dostlukları kuşatana kadar. Beyrut surlarının dişleriyle, bunca çözülen bu otoritede, bu kendi otoritesinde çıkmaza girer. Suyun üstündeki otoritesiyle boynunda tasması ağaçlarda bir başına bağlı kalır veya karısıyla veya bankadaki hesabıyla. İnsanları kesen suyu da keser, zamanla, onları bu suyun üstündeki sabırla bizde yetiştirdi. Bizimle yetiştirdi suya övgüyü ve bize

suyla sevmeyi öğretti, zaman saatlerde ilerlerken, onunla dolmayı sevindik. İrini kabul eder gibi, bizi kamışlığın bekçisine doğru yönlendirdi, dokunduğumuz bunca ufukta suyun çığlığını gözeterek. Ne zaman suyun horultusunu duysak bayram ilan ederdik ve bu rahmet için torbalarla, şişelerle, leğen ve taslarla ve deri paltolarımızın cepleriyle toplanırdık. Su bu binada açığa çıkardı, ambarlardaki ayinlerle ve gezdiğimiz yerlerde uykusuzluğumuzla araştırırdık. Yalnızlaşana kadar araştırdığımız suyla birlikte kendi etrafımızda, yalnızlaşana kadar aileler. Ancak bu binaların sahibi Şaron gece saldırır ve kendi köşesinde birşey olmamış gibi soluklanır. Ne zamandır Beyrut'la sevinç duyar Araplar, sudan yana hiçbir sır saklamadan. Bizler verilen garantiyle yetindik, şimdi bu duyulan sevinci gizlemediler ve şimdi su bize varmıyor bile. Ey baharın babası bizler son esiriz! Üstümüze binen bu günahlarını bize bağışla ey baharın babası! Ey baharın babası dünya savaşı başlarsa. Ey baharın babası bu yazgıyı affet! Kim ne duydu, kim ne diledi gölgeliğin altında toplanan halkın öfkesini yaşamak için böyle açar suyun önünü, unuttuğu savaşı ve unuttuğu kuşatmayı aşırıya kaçırarak suyun sevinciyle...

Beni... kim dağladı, benim gibi, suyun yarasıyla, yaklaşan "Dedemin oğlu" suyun adı ve uluması, bu selde çekilen suyun:

Su. Sular. Sulak. Akan. Akıntılar. Berrak. Islak. Dönen. Beyaz. Siyah. Eski. Sayı. Birikmiş. Derin. Gölet. Çiğ. Köpük. Akan. Derya. Deryalar. Şüphe. Komşu. Kuyu. Alçak. Çoksu. İshal. Ezik41züm. Alay. Çoksu. Sağanak. Yankı. Acısu. Zemzem. Suyadalmak. Gökgürültüsü. Yel. Serap. Çoğalan. Bolsu. Sutulumu. Safsu. Sağmak. Kabarmak. Çalkalanmak. Biriktirmek. Yığılmak. Çukur. Kıyı. Üşüşmek. Azsu. İncelmek. Balçık. Varmak. Azbirikmek. Suartığı. Az. Dolmak. Saplanmak. Sukalıntısı. Çekilmek. Vadi. Kaptasu. Akan. Kesilen. Kuruça-

mur. Salmak. Zehir. Yaralı. Çabukölüm. Ateşböceği. Safyağmur. Hoşşarap. Püskürtmek. Ceza. Yutmak. Çoğul. Kurutmak. Odalar. Yara. İçmek. Pamuk. Sarmak. Damlamak. Yapışkan. Sadeyağ. Yağmur. Emmek. Balçık. Hastalık. Toplanansu. Yorulmak. Yarılmak. Kaygan. Fırat. Köpük. Tatlısu. İçilen. İçilecek. Çayır. Yavansu. Acısu. Galiz. Temizsu. Tatlımsı. Doyasıya. Yağmursuyu. Sıkmak. Soğuk. Safsu.

Ve başkası... Ve başkası... Ve başkası.

* * *

...Taş merdivenin üstünde kırdığım kemerli camla korkutuyorum. Bedenime yükseleni biliyorum. Nasıl taşıyıp ve kimin naklettiğini?... Bunu da yapıyorum yeniden kalıp onları konuştuğumda, bu sözcüklerimi kim taşıyor ve bu suskunluğumu kim duyuyor? Oradan yola çıkıyorum... Beyrut infilak olur bu savaştan, sanatçı şarkısını söylüyor. Beyrut dilimiz oluyor. Lübnan şiirin görevini üstleniyor, bütün şiir vezinlerinde Beyrut'un adı kullanılıyor. Adı bütün müzik aletlerinde akort ediliyor, düzyazılarda ve kasidelerde... Şimdi ne yapılabilecekse kovulan kedi bile olsa? Ne yapılacaksa yapılsın artık?

Bahar açık kapının üstüne kapandı. Ey ustam günaydın. Hatip oldun bunca yirmi yıl. Seksen yıllık ömründe, güzel yüzlü, yumuşak, geçmişe doğru yürüyen yüreğin oldu. Elmasın çizgileriyle yokuşu indin. Sonra üç duvar birden üstüne yığıldı ve orada öylece kaldın. Avrupa'daki evimde altı ay kaçak saklandın, sonra çocuklarının evinde kaldın. Seni ziyaret ettiğim günlerde; sana koynumda savaş ve kurabiye taşıdım. Yenilikçi bir şairdin, ilk kaside kitabınla tanındın, o güzelim düzyazı şiirinle, şiir kitabında şiirdeki bütün boş söylemlerin gerçekçi bir söyleme dönüştürdün. Ciğerlerindeki hastalık cildine yayılıyordu gitgide. O heyet idi yuvarlak masada senin azat kararını veren. Şikayetin bombardıman vahşetinden bir türlü düzelmedi, başka bir şikayetin de su ve binanın sahibin-

dendi. İnsandın ilk torununla, asi gülüşünle eşinin kişiliğine zıt ve ateist bir günahkar olmaktı suçun. Ne zamandır öfkeli bir elemle söyleniyordun, böylece uçakların vahşi çığlığını değiştirirdin: Yeter, ne istiyorlar bizden? Biz biliriz bizden daha beterini. Ve biliriz ne kadar mülk edindiklerini uçakların yeni yarattıkları coğrafi şekillerle ve silahların şiddetli saldırısıyla. Ama, bizden ne istiyorlar?.. Yeter! Karşı koymak gerek: Kovuyorlar... uzaklaştırıyorlar... vuruyorlar muhtaç olanları... Ve senin malını -Mısır'ın lehçesiyle söylerler ve yasaklarlardı bütün utangaç bedeninde: Yoksul Filistinlileri vuruyorlardı. Mizahınla kesiliyordu savaşın akan ışıkları: Hak! Bu nedir ki, iki uçağın yaptığı ve yarattığı bir felaket mi? Gülüşürdük, sen gülmüyordun.

Girişlerdeki hazımsızlıktan onlar çıkardı, tayfalarla öfkeyle hizmet gördürürlerdi. İsrailli askerler aynı düşlerle böyle yaklaşırlardı: Güzel bir müjdeyle. Bu savaşla eskirdi İsraillileri teşvik eden o gazete sayfaları, Lübnan'ı; o garip Müslümanlardan temizlenmesi için. Cumhurbaşkanı ne zaman usulle dinleyecek o savaşanların düşlerini, Lübnan'dan gurbete çıkardı, İsrailliler dönüp daha da içeriye yerleşmeleri için? Uzuvlarla genişletirlerdi Mesih ve Meryem'in bakire yolunu ve elçisinin hadislerini bir araya toplayıp onda iğfal ederlerdi. Ama müjde, adı mukaddes kemerin tapusunu açar. Ey Lübnan başkanı bu unutmayan hafıza bizim!... Düşmanındı senin, seninle birlikte yaşayan. Evet şafakla birlikte uyandırırlardı, ne yaktıklarını, kimi kestiklerini, kimi nereye dağıttıklarının listesini yaparlardı?

"Sonunda" ona taşıdım kin ve nefreti, ona taşınanla yenilendi bu üzüm ve ekmek. Önümde kilitlenip asılan sonuç şekillenirken etrafındakilerini durdurup ikna ederdin. Abesliği ustasına bıraktık, Almanların asil geçmişini sahiplenenlere, İsraillileri, Lübnanlıları sevmemeleri ve Lübnan'da savunmama-

ları için ikna eder. Uçaklarıyla bize yönlendirdikleri çığlıkları, sokak lambaları altında Müslümanlarla birlikte barınarak dinlerdik. Yeter! Ve o, o daha iyi oldu son ikna edişlerinde, diyalogların kısırlığını sevdirdiler. Usta bana sorar, Tanrı, beni mutlu eder ve onlarla yüceltir, bu kilitlenen çenemizle kararsızlık içinde bizi buradan uzaklaştırdı. Dedim: Uğraşan olmuyor, ben, işte suyun dibine çöken tortuyu karıştırıyorum: Eğer, uğraşabileceksek?..

Söyleneni aydınlatayım: Biliyorum o benim uğraşımdır, o benim uğraşımdır. İçindeki ilişkilerle bu binaların sahibi suyun yanında ferahladı mı?

Dedim: Biz içerdeyiz, kaçmadık. Sen daha iyi bilirsin, Yahudi ve Maruni arasında sorun olmadığını.

- Hayır! Sadece seni bilirim.
- Onun gerisini de bilirsin.
- Yok bilmiyorum.
- Niçin, peki, neyi biliyorsun?
- Suyun rengini, tadını ve kokusunu bilirim.
- Bundan dolayı mı şehrinize gitmiyorsunuz, bitsin artık bu zorluk?
- Böyle söylemek basittir. Şehrimize döneceğiz. Zorluk da bitecek?
- Evet.
- Şehrimize gideceğiz ama onları bilmiyorsun, duymuyorsun?
- Ya savaşırlarsa.
- Biz de savaşırız. İnsanlar zaten savaş halinde değil mi?
- Savaşları bitti, onlar orada kaldı, dönmemeniz için savaşmıyorlar.
- Oraya dönmek için, başlangıç bizden yana olmalı, mekanımıza dönüşümüzle.
- Şimdi dönmek- hayır dönmek kaybetmektir.

- Nedir değer verdikleri Arap şehrinde ve onun için savaştıkları nedir?

- Bize dediklerini şimdi bize söyletemezler. Kovdular. Ve biz de onları vurduk.

Lübnanlılarla birlikte Beyrut'u savunduk, bedenimizle savunduk.

- Savaşınızın hedefi yok ve bir sonuca varmıyor.

- Nice sonuca varmayan dava var. Ancak hedefleri nefsi müdafaadır.

- Sizce onları kim çıkaracak?

- Çıkarmayı başarana kadar. Biz çıkacağız. Onlar da çıkışta engelleyecek. Ve...

Ancak çıkışımızı istemeyecekler.

- Hayır istemeyecekler.

Ve yükseldi radyodan Feyruz'un çığlığı: Seviyorum seni Ey Lübnan ve susturdu iki savaşanı.

- Bu tür şarkıları seviyor musun?

- Seviyorum. Ya sen?

- Çok seviyorum. İçimi burkuyor.

- Hangi hakla seviyorsun? Görmüyorsun bile hangi sınıra kadar uzandıklarını.

- Sonuçta güzel şarkılar...Ve Lübnan güzel. Bütün bunlarda emir veren yok.

- Sana Kudüs'ü sevdirir.

- Kudüs'ü sevdirir. İsrailliler de Kudüs'ü seviyor ve onun için şarkılar söylüyor. Ya sen, Kudüs'ü sevmiyor musun?.. Feyruz şarkısını söyler Kudüs'ün... Rikardos'u seviyor musun. ve...

- Hayır. Hayır ben, Kudüs'ü sevmiyorum.

* * *

Cadde. Saat yedi. Ufuk iri beyaz bir çelikten. Dışarıda kiminleyim, önümde suskunluğum. Cadde daha bir genişledi sanki. Yavaşça yürüyorum. Yavaşça yürüyorum... yavaş yürü-

yorum uçakların benim üstümden geçmemesi için özen gösteriyorum. İdam gırtlağımı sıkıyor, yutkunamıyorum. Hedefsiz yürüyorum, bu caddenin üstündeki ilk acıyı biliyorum, işte bu son acıyla geçiyorum üstünden. Tek taraflı bir veda. Ben insanlardan ayrı. Ve insanlardan ayrı yaşayan bir kedi... Bende bir kedi gücü olsa. O zaman asla hüzün olmazdı. Sevinç olmazdı. Başlangıç olmazdı. Bitiş olmazdı. Öfke olmazdı. Kabullenme olmazdı. Anan olmazdı. Düş olmazdı. Devam olmazdı. Yarın olmazdı. Çığlık olmazdı. Suskunluk olmazdı. Savaş olmazdı. Barış olmazdı. Hayat olmazdı. Ölüm olmazdı. Evet olmazdı. Hayır olmazdı. Asla olmazdı. Dalgaları evlendiririm kayalıkların sütünü sağarım uzak kışa ve çıkarım. Onlar ki, bu evlilikten milyon yılın devamıyla mutlu. Çıktım işte ben neredeyim, bir bilsem? Ben kimim bir bilsem. Adımın ne olduğunu bir bilsem. Bu mekanın adı yok. Şimdi bilsem bu caddenin genişliğinde kaburgam yayılırdı ve kaburgam bir daha yenileyemezdi kendini. Konuşmalardan yükselir bu sükut. Adım ne? Adımı kim koydu? Adımla kim çağıracak, kim adlandıracak bu kanımı?!..

* * *

"...Yaratan Allah birdir. Kalemden ve kitaptan sonra, emretti: O ki kıyamet gününe kadar duracak. O buluttan ince bir yağmur ve onunla; Peygamber (SAV) aklı selim bir ifadeyle dedi ki: Tanrımız yarattığını yaratmadan önce aklı neredeydi?

Dediler: Bulutlar, rüzgarın altında ve suyun üstündeyken çadırı tek yarattı.

Dediler: Bu görünenle, şimdi bizi geçmişe götürür. Yüce Allah kalemi verdi ve ona: Yaz... bu olayda o saatlerden sonra, Allah kalemi bir defa andı ve yarattıktan sonra da bu olayın tek sahibi ve tanığı oydu. Malum kitabeler onda başlamadı ki onunla yazılacak. O yarattığı kalemle bütün şeyleri yazmıştı ve onlar ezberlenmiş sayfalardır. Allah bilir ikinci bir kalem-

le... bize bir ihtimal daha bırakmış, sonradan o ezberlenmiş sayfaları bir şair gibi, anlaşılır bir dil ve lüzumlu bir yolla bu malum yazılanları andık...

İlmin ihtimali, Allah bulutlardan sonra yarattığıydı; Bin Mazham ve Abbas'ın yanında gülücükleri yardı. Allah ilk önce çadırı yarattı ve çadırın üstünde osurgan böceğini. Ve sonra da ekledi: Allah, çadırdan önce suyu yarattı ve suyun üstünde bolluğu.

Ve dediler: Onun için yüce Allah kalemden sonra tahtı yarattı, sonra çadırı, sonra havayı, sonra karanlığı, sonra çadırın üstünde suyun bolluğunu.

Dediler: Bu söylenen, söylenmeden önce; ilk su çadırdan yaratıldı. Ve söylenene göre ilk gerçeği Ebu Razin anlattı: Peygamber (SAV) in yanında. Su, uzun bir zaman pis bir kokunun üstündeydi ve ondan ilk önce çadır yaratıldı. Sait bin Cabir yanında bin Abbas, evet; önce çadırı yarattı, dediler.

Ve bir başkası: Allah önce kalemi yarattı. Bu bin yılı aheste aheste yaratmadan önce.

Ve güzel bir günde böyle doğdu bu güzel anlaşmazlık. Yüce Allah, yeri ve göğü yaratmaya başladı. Ve dedi: Abdullah bin Salem, kadının memesini, mizahı, savaşı ve kimsesiz bugünü yaratmaya başladı. Ve dedi Muhammed bin İshak: Cumartesi gününü yaratmaya başladı... Ve aynı böyle oldu, dedi Ebu Harir.

Ve bir güzel uyuşmazlık başladı bütün yaratılan günlerde. Abdullah bin Salem dedi: Şimdi yüce Allah Pazar gününü yaratmaya başladı, yeri yarattı Pazar ve Pazartesi günlerinde. Ve Salı ve Çarşamba günlerinde yaşamak için gıda ve kafaları yarattı. Ve gökleri Perşembe ve Cuma günlerinde yarattı ve son saatlerini Cuma gününde boşalttı, onda kanı yarattı. Saatlerin ayaklanması için Selam-ün Aleyk-ümle saatleri doldurdu.

Ve Bin Abbas dedi rüyanın karanlığı onda: Şimdi yüce Al-

lah suyun üstünde evi kaybetti ve bin yılda dünyayı yaratmadan önce bahar üstüne çöktü, sonra yer döşendi evin altında.

Sırrını gösterdi Ebu Salah'ın, Ebu Malik ve Bin Abbas'ın yanında, güzel yürüyüşlü kadının yanında ve Bin Mesud'un yanında: Tanrı ulu ve azizdi suyun üstündeki çadırda, yavaşça suyu yaratmadan önce yarattı, şimdi suyun buharından çıkışını yaratmasını isterdim. Suyun üstünden göğün kalkmasını, gök gökte ve su yalnız yaratıldığı yerde ışıldasın, sonra yarık yedi kat iki günde; Pazar ve Pazartesi günlerinde yaratıldı. Yeri yarattığında insanı Yunus, Yunusu Nun* böyle anıldığında, Kuran-ı Kerim'de söylendiğinde yükseldi (N ve Kalem) suda Yunus. Ve su düz bir taşın sırtında ve düz taş Malik'in sırtında ve Malik kayalıklarda, kayalık rüzgarda ve o kayalığı böyle anardı Lokman: Ne gökte ne de yerde oldu. Yunus karıştırdığında, vurduğunda ve depreın gibi salladığında yeri, başının üstünde dağ kırıldığında.

Bin Abbas dedi: Ve mizahı ve savaşı ve kadının memesini ve başka şeyleri: Tanrı, bütün günleri, altı günde böyle yarattı. Altı günde. Göğü ve yeri ise bin yılda.

...İnsanlar, gece ve gündüzde ihtilafa düştü. Dostlar hangisi önce yaratıldı. Söyleyin: Geceyi gündüzden önce yarattı. Diğerleri: Gündüzü geceden önce, dedi: Ve Yüce Tanrının kapısına yöneldiler ve hiçbir şey görmediler. Gece yok gündüz yok ve daralan nurdan bütün şeyleri, hatta geceyi yarattı. Bin Mesud dedi: Şimdi Tanrımız gece ve gündüzün yanında değildi. Gökyüzünün nuru yüzünün nurundan. Ve dedi Bin Abdulömer Harişi: Onun katındaydım sorduğunda Bin Kevve, böyle karanlık ayda: Seninle nereleri yok ettik ve Ebu Cafer'in uzun hadisini gösterdi. Bin Abbas'ın yanında ve Peygamberin (SAV) yarattığında güneşi ve ayı ve onların sırları yanında. Onlar iki

* *Nun, Arapça alfabenin yirmi beşinci harfidir. Ebced hesabıyla elliyi gösterir (-ç.n.)*

buzağı üstünde ve ikisi bir üçüncü buzağının boynunda kulplu kemerle bağlı, sayılı melekleri çekiyordu, onlar yanlarında iki buzağıyla denize dalar gök ve yerin arasında düşerlerdi. Böylece meleklere tutunup onlarla bizi çıkarır ve göç ederler daldıkları suda..."

Eser (*Tarih Tamamlandığında*)

* * *

...Tam caddenin ortasından yürüyorum, hayır bu beni rahatsız etmiyor, nereden yürüdüğümü biliyorum, şimdi yürüdüğüm gibi. Hayır şeylerden çıkmam, hayır şeylere girmem. Ve heder olan bu akla gelip dalgaların birbirine çarpıp yükseldiği uçakların heder ettiklerine üzülmem...

Lübnan'ı anlamadık. Lübnan'ı hiçbir zaman anlamayacağız. Lübnan'ı kesinlikle sonsuza kadar anlamayacağız...

Lübnan'a dönüp baktığımızda, düz bir taşın üstünde kendi fotoğrafımızdan başka birşey görmüyoruz. İnsanlar hayalleriyle yarattığı şekillere döner. Hayır! Sonunda korkunç son önümüzde uzanıp kaybolan hayaller mazeret olmayacak. İstenilen video üretiminde: Amacımızı yazacağız, geri dönüş senaryolarının çıkış yolunda yorumları ve yerimizden koparılacağız, zorla geri çevrilip tükeneceğiz. Şimdi bizi yerimizden yurdumuzdan geri çevirdikleri gibi. Ne zamandır görüyoruz yüzlerimizdeki sargı bezlerini ve tentürdiyot kalıntısını, son sanatımızla unutkanlığımıza çarpan fotoğrafları. Nereye yöneldiysek geri çevirdiler, sonunda "son"u dost bile bildik. O güzel söz artık emir veriyor bize.

Bizleri takdir edende mi görüyorduk sonu, başka bir şehrin üstüne konduğumuzda mı bize istekleri kolaylaştırdılar? Binalarımızın altındaki o değerlerle. Başaşağı dikilir, midemiz uğuldardı böyle durduğumuz sürede, önümüzden başlardı katlimize, böyle bulutların kapısında dayalı merdivende; dinin silahı olan bulutlarda.

Lübnan, bundan böyle zamanı geldi; verilecek derslerle şimdi asileşir? Ama, şu anda mülk edinmeyiz bilinen Lübnan derdini, bu yoldan başka bir yolu tutarız, bu bize bir iyilik getirecek mi?

Hayır içinden çıkılmaz, hayır, sahipleri de birbirleriyle anlaşamıyor, esnafları da, yok izinsiz bir yere giremiyor ve çocukları da dahil. Onu savunacak kimseleri yok, dostu yok, gireni yok, çıkanı yok, şimdi yerde düşmüşken çözüp kurtarmak için yetişeni yok. İşte şimdi farkına varılıyor yetişeni olmadığının?..

Gerçek bir yanıt istemiyorum, takdir edilmiş gerçek soru da istemiyorum.

Lübnan'ı başka bir dilde görüyoruz, böyle taraf tutanlar bizim bedenimize batar ve yakın ince düzgün bir konuşma yaparak insanımızı asar. O büyük Mısırlı Abdul Nasır güzel bir konuşmayla okudu etrafındaki hassas solgun mozaiğin inceliğini ve nehre üşüşen sırları adlandırdı. Nehrin içindeki çamuru ve taşkınlığını, Haçlılar kavmin rezil hayatlarını bir kez daha yeniledi, aheste karanlıkta, tedavinin ardındaki konuşmalarıyla... ortak bir şüphede konuşma yaklaşan konuşmalarda kırıldı.

Video...

Rüzgarın gösterdiğini gördük, izleyene ilettiler hayatımızın şartlarını bu hazırda gördüğümüz büyük konuşmacıya, yönlendirecekleri şekli iletirlerken sözler verdirdiler, isteklerimize karşı onaylanan vaatlerde bulundular, tıpkı bu yarıştaki kilisenin kuşatması gibi.

Video...

Onlardaki zaman peygamber zamanı değil, onlardan iletilen kilisenin gerçeğidir, bize uzaklardan vardığında -keskin şeriatın çokça verdiği- bir hediye olur.

Video...

Şimdi bilinen o Haziran son olsaydı. Arapların düşüncelerinde çözülen bu düzen, sanayileşmiş şirketlerde, şeriatte başlangıcın değişimi olsaydı. Bu intikamı bir vampirlik olmadan, öfkeyle vampirliği istemesiyle iki başlıklı bu düzen oluştu. Bu korkunun kanıtı hâlâ atalarımızın kalemleriyle yazdıkları düşüncelerinde ve partinin düşüncesinde barınıyor.

Video...

Markiz Seyda böyle gözetlerdi, şayet Baba Buvdak'ın kız kardeşi bir Müslümanın altındaysa. Ve kız kardeşinin kızı, Halifeye uygun değildi; İngilizlerin kuşatmaları genişledikçe gerçeğe aykırı düşerdi...

Ve video...

Şimdi merkezdeki konumundan düştü işbirlikçiler, savaşın sonuna kefil oldular. Tarafların merkezdeki konuya saldırı izniyle, bu konuyu ortak fitnenin karar odasına taşıdılar.

Ve video...

Şimdi sahil ve dağ Arap ve Fransızların arasında bölündü. Arap korumaları garantisi altında bu şartları sıkıştırdılar. Sapanla vuruşmak için mesafeler kaldırıldı, ancak öfke daha önce ulaştı. Anlamı sözde barışla uçup giden ve düşman engelini vurmadan; bütün imkanlar ve konular siyasileşir, kefillerle istisna ve kurallarla masaya taşınır.

Ve video...

Şimdi bu adanın kıvrımları, kırık kıvrımları, mahkemenin istekleri doğrultusunda suçlama altındaki zulüm olur. Sözcüklerin dosyalarla tozlu yuvalarına gittiğinde, Arapların tarafında nöbete durur yasaklar: Kadın, gecelik, kitap, parti, parlamento, özgürlük, yaban domuzu, demokrasi, komünizm, laiklik.

Ve video...

Şimdi Filistin vatanının etrafında şairlerin değil, kapanan konuşma asılmadan, devrim konuşması daha bir iyileştirilir:

Hizipçiliği çözümler, buğday ekinini yasaklar, devrim sanayii çerçevesinde çabuk kazancın emeği değiştirilir. Ağırlık ve hafiflik onda odaklanır, sicim son halife torununun boğazına düğümlendiğinde...

Ve sınırın üstünde, sınırın üstünde ilan eder savaşı.

Onları üstümüzde görürüz, onlar Lübnan'da bizi ne olarak görüyor; sanayinin umudu, yükselen savaşanların şafakta patlayan yüzleri. Savunulanların umutları kapanır, onları büyük üzüntüyle karşılarlar; adanın küçük ruhuna denize ve sahraya saldırırlar. İmkanların adıyla daraltır daraltır ve sürüklerler. Uzanan vatanda Haliçle dikili olan o daralan yerde: Yarılır yavşan otu, yavşan otu dağı yarılır, ipekböceklerinin gurbete üşüştüğü gün. Nablus'un kız okulunda, Gazza'nın o büyük kafiyeli caddelerinde, işitme cihazları galerisinde, Beyrut'un mutlu geniş daha geniş caddelerinde, Sina'daki Taba Otelinde. Zahire'den sonra onlar, sarmaşığın gölgelediği ve yağmurun saldırdığı, denizden ve sahradan sonra olsa da bu kaşıntı...

* * *

Temiz ellerimiz, taşın ve son yıldızların üstüne nerede kapanacak?

Temiz ellerimiz, yalnızlıklarını ve bu öksüz düşüncelerini dağın enkazını nerede kaldıracak?

Yanık karanlığımızla Anka külüyle yönelecek ve onları yeniden yaratacaksınız. Onda tövbe edecekler ve sizden kırmızı çamurdan küçük çocuklar yaratacaklar.

Ayrılıp fesleğen ve reyhan adıyla adlandırdılar, uzanan sahilin üstündeki adımlarınızda, çalınmış sahilin toprağında sevginin filizini armağan ettiler.

Orada hangi ışıldayan ayın cömert kanıyla yoğurdular. Yankı yapan bu konuşmadan kaçan kalenin bekçisini, dizilen düşmanlar bile geri getiremedi:

Yalnızlığımız!

Adımlarımızın eseri, böyle adımlamasın altı veya üstü. Ölümle burun burunayken uçaklar toplanan saçları ürkütüp keser ve dağıtınca kazılan sedef bitkisi gibi çakmaktaşında parlar.

Şahin'in iki kanadının tüyleriyle çizdikleri sınırı bir ad olarak kabullenmeden, gölgelikten üstümüze ne akar.

...Yalnızlığımız!

Marşlar sınırı ısıttığında, bu daralan ayrılıkta kalbe benzer, daralan bu zaman hiçbir pencereye uzamaz...

...Yalnızlığımız!

Deniz gözlerimizde, deniz önümüzde, deniz yeminlerimizde, taş tutan bu ellerimiz parlamaz, kendisini vurur.

...Yalnızlığımız!

Son şehirde bu elde ettikleri suyumuzu kaldırırlar. Eski şehirden çıkarırlar onların ahırlarından yani, otların çekirge hükmünden ve sahralıların çadır örtüsünden...

Çadırın örtüsünü üstümüze sarkıttıklarından boşalırız kendi içimize, bize olmayan cesetleri taşıttılar, fesatla kazandıklarını sarkıtırlar. Bizim olmayan bir dille, arkamızdan yürüdüler adımlarımızın bıraktığı izlerin üstünden daha kısa adımlar atmadan... kimliğimizi ve yolumuzu çalarak...

Bize kalsa da ölüm, ölümle gelen bu ölüm...

Yalnızlığımız!

Bizimle karışan bu sahilin neslini ısıtırlar, tarihin silsilesinde mirası ve mekanı ırsi bir mirasçıya kalır.

Temiz ellerimiz taşın ve son yıldızların üstüne nerede kapanacak.

- Elveda atalarım.
- Nereye?
- Deliliğe.
- Hangi delilik?
- Hangi delilik... sözümüz yerine getirilene kadar...

* * *

... Akşamım, akşamımda şiddet. Bana ulaştırıp boşluğu verdi, denizi verdi, Sanbur dağını verdi ve cesetlerin üstünden aktı, kan aktı ve cennetten çıktı, sayıldı akıp çıkarken hiçbir şey sonuçlanmadan. Vatana ve cesede döndüğünde, adımı ulaştırdı. Adımı uzun marşlarla ve ölüm konuşmalarıyla ışık gibi kanda, ateş gibi soğuk sorularla karıştırdı. Yıllarca onda barut doldurarak, öfkelenen nefsimin hazımsızlığında araştırdım. Feryatlar girdi derimin altına, ölümümde ve sağ çıkışımda. Ve güç verdim! Savaşçıları uyandırdım böyle dizili düzenleriyle temiz hava çekip soluklandılar, savaştılar ve cehennem için kendilerine bir neden yarattılar. Ve marş istiyorum. Evet, marşlar okunsun istiyorum bu yakılan güne. Onlara marş istiyorum. Onları bu dilden demirden bir ruhla başka bir dile çevirecek marşlar istiyorum, bu dille uzansınlar bu uçaklara... ışık çakan boşluğun böceklerine... onlara marş istiyorum. Bir dil istiyorum beni ayakta tutacak, onlara ve bana tanıklık edecek. Onlara, içimizden ve bu evrenden uzaklaşanlar için, marşlarla yürümek istiyorum...

...Yürüyorum ve beni yürürken görüyor, nefsinden bile daha özgür adımlarımı tespit ediyor. Dizilir caddede, caddede önümde dizilir, filizlenir uçakların vahşeti üstüne. Kimseyi görmüyorum önümde. Yıllarca araştırdım. Yok birşey. İllet olurum sınırımın yanında aynı korkuyla ve güzelce uykuya dalıyorm veya ölümden korkarak enkazın arasındaki adımlarımla, ne tutacağım onunla birlikte, vurdular uyuyan caddeleri Beyrut'u yaktıklarında. Önceden, bu sabah uykusuna benzeyen. İlk kez kaldırım taşlarını görüyorum, açığa çıkan kaldırım taşlarını, ilk kez ağaçları görüyorum, açığa çıkan ağaçları, köklerini, dallarını ve her daim yeşil olan yapraklarını. Beyrut yeniden dahilinde sınırları çizdiklerinde güzel mi olacak? Hareketliydi, konuşmalarıyla, açığa çıkan kalabalığıyla

bu gözden geçirilen ticaret gürültüsüyle. Beyrut'u şehirlere paylaştıran barışçı devletleri onu ve bizi anlayamadı. Kitabını basardım, sayfalarını açıklardım, ıslaklığını sıkar ve çöl dikenini güzelleştirirdim. Bu davayı insanların kendileri de anlayamadı. Uğraşları vardı. Dilleri elverdiğince maskaralık yaparlardı. Kum ve dalları araştırmanın varisiydim. Duvarlar insanların konuşmalarını taşıyan bir ansiklopediydi. Yapışkan fabrikasıydı. Ben o şehrin ilk halinde olduğum süre içinde yapıştırdıkları afiş fabrikasının etrafını çeviriyordu insanlar ve o günün gazeteleri eşitlerdi bu durumu. Belki şekillendirdikleri sınıfına göre kaderlerini yorumlarlardı, ölüm ve boşluk ve özgürlük ve gurbet ve göç ve halk ve... Toplananlar boşluğa dalınca, yorum şekillenince yapışkanda bulurlardı kendilerini. O günde hepsini içine alırdı boşluğun tabiri; hatta sabahlarlardı yapıştırılanlarla konuşup onları kasidelere göre derecelendiriyordu, kıtalarla kesip özelliklerini yazıyordu. Tanıkların yüzleri matbaadan kusulup çıkarlardı biten hayatlarıyla duvarın üstüne ve ölüm dönerek tekrar doğururdu ölümü. Tanıklar kendi yüzlerini kaybederlerdi, son tanıklar ise duvarın dibinde otururlardı duvarı mekan edinerek. Şimdi, yeniden onları ve yağmuru kaybetti son tanıklar. Şairler yok etti onları, şairler, önümüzdeki günlerin kurallarıyla cesaretlendirerek durumlarını değiştirdiler. Herkes ne konuşur, insanlar orada ne konuşur, akımlar alt üst oldu, mizacın akımı, kültür ağacının tepesi yeniden filizlenene kadar. Onlar silahı tutunca sözcüklerimin ağacı devrildi. Şimdi Beyrut'a bir zamanın bütün yenilikleriyle birlikte kefiller, bütün yenilenen eskiyle birlikte, bütün yeni hareketlerle birlikte ve yeni bir bakışla. Devrimciler çabucak bu devre uydu ve video tatbikatlarıyla müjdelediler yeni kaideleri ve yeni yıldızları. Hangi mücadelede, bu kaidelerinde ve yıldızlarında kim aday oldu. Duvarımızı doldururdu fotoğrafları ve sözcükleri, susuzluktan kadınların

dili dışarı sarkardı, dikkatleri dağılırdı gördükleriyle. Lezzet, yıldızların yeterince kısa ömürlerinde. Onların çabucak sıkılacak başkanları yok şimdi. Başkanları orada olmayacak, şimdiden bir başka yarışma olacak kralın namı için ve daima delegelerin düşmanlığına hedef olacak Emir. Niçin ve neden yenilik, hangi yeni nağme, bu yeni sıçrama dedikleriyle, olağandışı yürüyüşleriyle jeans markalarına düşkün gençleri veya yüzüne başına çarşaf örtüp dine ve namaza düşkün gençleri çoğaltır. Real Markiz'in ortak fihristiyle bütün kayıp işaretleri kapar ve Şark rüzgarının esintisine yöneltir. Onlarsa sınıra yönlendirir bütün insanları sürgüne çıkarır, genel programları halkın yaptığı tek iş çalıştığı vitaminli ekmektir ve su ve bütün katliam...

Caddede yürüyorum ve benimle kimse yürümüyor. Daha önce kimlerle yürüdüysem, şimdi bu caddede yürüyerek yürüyüşlerini anıyorum.

Anıyorum benimle olan kimseyi ve bana:

- Davetin bu konuşmayla oldu. Benimle yükseklere gel.

- Nereye?

- Gördüğün bu adamla.

- Ne yapıyor bu adam?

- Evine gidiyor.

- İleriye doğru yürüyor ancak dönüp görüyor.

- Senin adımlarınla dolan bu yolu.

- Şimdi yürüyorum. Şimdi dönüyorum. Şimdi dans ediyorum.

- Gerçekten adımlarımın sayısını sayacak mısın?..

Bir, iki, dört yedi dokuz önümde... Ve bir, iki, üç, yedi, sekiz ve arkamda...

- Ne söylüyor sana?

- Şimdi yürüyor. Bu yolda yalnız, evin yolunu biliyor: On adım önümde, dokuz adım arkamda. Hangi sona yaklaştıracak bu adımları?

- Adımlarının sayısı ya zihnini çelerse?
- O da evine varamayacak.
- İstediğini söyledi mi?
- Hayır, istediğini söylemedi...

* * *

... "Kefeliye" oteline yaklaştık. Saat sekizde görüştük. Uykudan uyanır mı şair "Y", acaba bu tablonun altında uçaklar uykusunu böler mi? Gereksiz bir eser biliyorum; oysa şiir kitaplarında nasıl takdir edilmişti, konuşma dilini nasıl yenilediğini anlatmıştı "Y", o bir şairdir bugünkü kasidelerin sahibidir. Mücadeleci, hüzünlü, koyun sürüsünün kadercisi, biçimci, insanlığın cevherinde şöhretli. Kısa soluklu sevincin, kışkırtıcısı dehşetin ikazı üstüne çöken. Ne zamandır şarkı sözleri yazıyor kitaplarında. Kavmin efendisi şimdi söyle, hapisten bıkıp ikaz eden saf sevincin süresiyle bizde ilgi görmez söylediklerin.

O kısa sözün veciz şairidir, bu şiirin kanını, şiirin dokunan alayıyla filanca yeni dille yazmaz. İlk kez Bağdat'ta karşılaştık. Ağaçlı bir parkın etrafında ve mideyi etkileyecek içkiler içirerek dolaştık, karşı cins olmadan ve hiçbir konuşmasında aksilik çıkarmadan; ayrıldığımızdan bu yana dolaştığımız süre içinde hiç kimse tarafından tanınmadan. Dolaştık. Ayrılmadan: Bira, viski, votka, rakı, cin, delirtecek ne varsa dolaşıp içtik, gecenin sonunu nasıl bulduk bilmiyorum. "Bağdat" oteli önünde dolaştığımız arabanın ücretini ödedi, içtiğimizle başka kişiliklere büründük. Dicle nehrinde yüzmüş olmasaydık ayılıp kendimize gelemezdik. Doğru dedi, yolu bulmam seni şaşırttı mı? Ayıldık. Çekinmeden, ben de şimdi kölenin dairesinde görevliyim. Köle mi? Dedi: Köle. Evet. Köle. Ve hayretle taşındı dairesinden köle. Bağdat'tan Beyrut'a, kan dairesine. Beyrut ve Şam'da geçen günlerle ortak sürterek, aynı tarafa yönelen onca parmaklarımız, kimsesizliğimizde bütün kuralları

öldürdük. Dün gece Plaza Otelinin yakınlarına gelip baktık. Öğrendik. Gecenin ortasında halimiz neyse gün ışımasıyla birlikte aynıydı. Ben, yumuşak bir sesle: Yalnız korumasız nasıl yapacaksın. Dedi: Nedir ki bu, hele onlar peşime düşsün de? Dedim: İşçilerin odasına giden el arabasına bak.

* * *

Şair, otelin lobisinde göründü. Ancak, bu sümüklüböcek neden yüzüme tırmanıyor? Bayağı uzun bir sümüklüböcek. Sümüklüböceğin rehaveti için bu kadar geniş yer yetmiyor mu? Trabza ve duvarda oynaşarak iniyor. Yeşil kulaklarını çıkarıyor, uzaklaşırken sesler çıkarıyor ve kırıntılar döküyor. Sümüklüböcek ağlıyor. Sümüklüböcek gülüyor. Sümüklüböcek sarhoş oluyor. Sargı bezine giriyor ve sargı bezinden çıkıyor. Asar civcivin bağırsaklarını şeyin üstüne. Sümüklüböcek görünmeden şiddetle yanaşır. Büzülüyor, yıkılıyor, uzanıyor, şaşkın. Sümüklüböcek geziniyor önümüzde uzanıyor ve döner. Sümüklüböcek, yüzüme nasıl çıkacak bu sabah? Korumalarımızı tiksindirici bir manzarayla yutuyor!

* * *

...Şair odadan merdivenin korkuluğuna yaslanarak iner...

Afet... bir güzellik. O bize bu mekanla geldi. Anka oldu. Kollarının üstünde uyuklayanı silkeleyerek salladı, ölecek gibi oldu bu sallantıdan. Nasılsın? Kokuyu duyuyor musun? Ey hayat, bu tuhaf gün niye? Ey hayat akıllıca değil. İkinci bomba da aynı şekilde düştü. Onlar yeni bir başkenti ekiyorlar. Neredeydin? Odamda. Delilik... delilik. Ey hayat. Orada nasıl uyuyorsun? Yarın onlar orada uyuyacak... Ancak, şimdi sümüklüböcek ve çekirgelerin yanına düşen bombalar beni eksiltir. Ne istiyorsun? Birşey istemiyorum: On adım ileri ve dokuzuncuda arkandayım. Az ilerde adımların sonuncusu. Güzel! Bu güzel...

Kucağımdaki çekirge son adımı güçlükle atıyor. Uçan uçaklar altında korkudan titreyerek, giysilerimin altına kaçıyor ve dürtüp kaşındırıyor. Onlara mizah ve nasihatla söyledim: Bugün benim için son değil. Sizden bin uçak yükselip yayılan on bin saldırı da olsa, gidip dönen bütün saldırının kaşıntısından kurunacağım, irin içinde kalacak açtığınız yaranın izi! Şair atılır: Gençlerin şehveti tatlı bir günahla niye şımarır? İşte, bu sevginin zamanıdır! Bu sevginin zamanı değil. Bu şehvetin zamanıdır ve çabuk geçer. Yardımlaşarak cesaret için ağlarlar. Ölümün üzüntülü çığlığı, ölümün, o son balın ölümü.

Böylece dostumuz "F"nin gelişi beni mutlu kılar, yüce şairin gelişiyle birlikte üzüntüm biraz olsun hafifler: Ey hayat, bu hiç akıllıca değil.

Bu akıllıca olmayan. Ey hayat bu şeyler akıllılıkla başlar ve üzüntülerle biter. Çevremdekiler sanki üstüme kapanıp boğuyorlarmış gibi. Beni mutlu kıldın ey "F" bu hafifleyen üzüntümle "Y" ile keyifli keyifli güleriz artık. Kendi kendimize birşeyler söyleyip gülüyorduk, hatta kahkahalar atıyorduk; sınırları kararsız gençlerle beraber çiziyorduk. Onlara: Açıklamanın zamanı değil, ne de gülmenin ve hatta şiirin de zamanı değil. Bu zaman uçakların zamanı. Bu zaman sümüklüböceğin zamanıdır.

"F"ye sorduk... Bizleri yazıyor musun?

"Y", o günlük yazıyor... ve yalnız bana okudu, o gümrükteki girişin hassasiyetini.

Ya sen? Sana soruyorum.

Dedim: Şimdi hüzünlüyüm hatta kendi içimde boğuluyorum. Bu bir tartışma şeklidir ve olayları zorla meydana çıkarıyor. Kasidelerimin yenilenmediğini söylüyorlar. Oysa savaşın bitimiyle sonradan yenileniyor. Yazık ki, benim çığlığım onlara ulaşmıyor. Çığlık. Bu dille kişiliğimle kusmaya başlıyorum, savaş meydanındaki çığlıklar yetmez mi? Sesimi ansızın

biraz daha yükselterek Ey "Y!"
- Ancak yazdığın ne?
- Hazırlığın çığlığı:
Çağırdılar adlandırdılar... hayır... hayır kaçmadık.
Düştü maskeleri maskelerin yanına maskelerin yanına
Düştü maskeleri
Kardeşlerin yok ey kardeşim, yok dostum
Ey dostum, balçık yok
Sende su yok İlaç yok Gök yok Kan yok Yol yok
Önümüz yok Arkamız yok
Kuşatma kuşatmamadan... yok kaçmadık
Karşılaştığımızda mesafeler düştü onlarla
Düşmanını vururum... yok kaçmadık
Düşecekler yanıma, karşılaştığımızda
Onunla vururum düşmanını, onda sen özgür olursun
Özgürsün
Ve özgür...
Öldürülüşün veya yaralanışın sendeki savaş malzemeleriyle
Onları vururum. Vururum düşmanını... yok kaçmadık.
Çağırdılar adlandırdılar, adlandırıp çağırdılar
Bu kuşatma kuşatman delilikle
Ve delilikle
Ve delilikle
Güzelce gittiler severim onların gidişlerini

Olsaydım
Veya olmasaydım.
Maskeleri düştü maskelerden
Düştü maskeleri yok kimse
Seninle bu süreçte açık düşmanın ve unutkanlığın
İşlediğinde bütün şehrin surunu
Yok... yok kimse

Maskeleri düştü
Arap isteklerine boyun eğdi
Arap ruhlarını sattı
Arap... veda ettiler.
Maskeleri düştü
Maskeleri düştü

..."F" Nereye çıkacaksınız?
"Y" ikamet etmek için, yani...
- Ya sen?
- Bilmiyorum...

Suskunluk. Yeni bir suskunluk. Üçümüzdük, tek kişi olduk ve etrafımız insanlarla aydınlandı. Şimdiki gibi kırılmadan önceki çalkantıdan korunuyorduk. Mekanını taşıması için ağır işine biz yardım ederdik, onunla usanmadan konuşulan anılar binlerce defa tekrarlanırdı. Ve biz uzaklaşırdık tanık sesimizle konuşulanlardan. Bizim anılarımızla. Biz beklemeye başladık bizden sonra anılacak olanı ve sonrasını, insanların uzak telaşıyla andığı gibi. Mavide, mavinin üstünde olan şiddetten. Ayrılıyoruz kalbimiz bu makamla yanık. Ve biz üçümüz de gerçeği biliyoruz: Çıkacağız. Ve biliyoruz ki, onların gösterdiklerini; hiç kimse kasıtlı olarak görmezlikten gelemez, İnsanlar şimdi bizimle buradan çıkacaklar.

Dedim: Çıkmayacağım. Asıl şimdi biliyorum nereye çıkıp, nereye çıkmayacağımı, evet çıkmayacağım.

"F"ye, sordum: Ya sen?

- Ben kalacağım. Ben Lübnanlıyım. Bu şehirdenim. Nereye gidebilirim!

Sorduğum sorudan utanarak, Beyrut'tan yana olmayan marşlardan, bir marş söyleyecek vatanımız bile yok!.. Bu düşünceden ve ışıldayan bu şiddetten utanarak.

* * *

"...Aynı gün İsa evden çıkıp deniz kıyısında oturdu. Büyük

bir topluluk çevresini sardı. Bu durumda bir tekneye binip oturmak zorunda kaldı. Tüm topluluk ise kıyıda duruyordu. İsa simgesel öykülerle birçok konuyu anlatarak şunları söyledi: Bir ekinci tohum ekmeye çıktı. O ekerken tohumların kimi yolun kenarına düştü, kuşlar inip onları yedi. Bazı tohumlar ise kayalıklara düştü. Orada pek toprak olmadığından hemen filizlendi. Çünkü toprağın derinliği yoktu. Güneş doğunca kavruldu, kökten yoksun olduğundan kuruyup gitti. Bazıları dikenlerin arasına düştü, dikenler gelişip onları boğdu. Bazıları ise verimli toprağa düştü ve ürün getirdi..."*

"...İsa oradan ayrılıp Sur ve Sayda bölgesine çekildi. Bu dolaylarda yaşayan Kenanlı bir kadın O'na yaklaşıp yüksek sesle dileğini açıkladı: 'Bana acı, ya Rab, Davut oğlu! Kızım cine tutuldu cin onu yıpratıyor.' İsa kadını yanıtlamadı. Öğrencileri yanına gelmiş diretiyorlardı: 'Şu kadını başından sav aramızdan, bağırıp duruyor.' İsa, 'Ben salt İsrail evinin kaybolmuş koyunlarına gönderildim' diye yanıt verdi. Ama kadın yaklaşıp O'nun ayaklarına kapandı, 'Ya Rab, bana yardım et!' diye yalvarıyordu. İsa 'çocukların ekmeğini alıp köpeklere atmak doğru değildir' dedi. Kadın, 'Evet, ya Rab' diye karşılık verdi, 'Köpekler bile sahiplerinin sofrasından yere düşen kırıntıları yerler.' Bunun üzerine İsa, 'Ey kadın imanın ne büyük!' dedi, 'İstediğin gibi olsun' o anda kadının kızı iyi oldu."

...Comodor Otelinde, makul yabancı iki aydın gazeteci, beni çağırdılar, Amerikalı gazeteci soruyor: Ne yazıyorsun, şimdi hangi şair savaşta?

- Suskunluğumu yazıyorum.
- Yardım ediyor mu, seni savunuyor mu bu sözler?
- Evet. Çığlıkları her çığlıktan daha yüksek.
- Ne iş yapıyorsun?
- Yerleşik olmak için uğraşıyorum.

* *İncil, Matta. (Ekinci simgesi 1-9 ve Kenanlı Kadının İmanı 21-28. (-ç.n.)*

- Başarılı olacak mısınız bu savaşta?

- Yok. Önemli olan kalışımız. Burada kalışımız bir başarıdır.

- Bu tahminin yüzdesi ne?

- Yeni bir zaman başlayacak.

- Ne zaman döneceksin şiir kitaplarına?

- Ben, ne zamandır susuyorum. Söz beni savunuyor. Suskunluğum patlayan bir zamandır bütün malım mülküm bu suskunluktur. Ne zamandır söylediklerimi milyonlar yenileyip tekrarlıyor.

- Ama senin değildir bu dönem?

- Hayır. Hayır bugünün şiirinde bu dönem benim değil. Kasideler benim dönemimde çıktı. Dönemimdeydi onlar, iki vatan ve iki katliamla birlikte.

... Küçük hesaplarını tasfiyesi sırasında, surun dolduğu zaman; parça parça iki tarafın çatışması yaratıldı. Suya yol bulup kestiler ve kalan zehirden kana kana içirdiler. Boşunaydı feryadımız: Ne siz ne de bu küçükler. Kimse, o güzel Beyrut kuşatmasını yazdıran olmadı. Kimselerin hatası değil kaçırdıklarından veya o güzel binalar sakin ve sessiz yaşadıkları yerde vurup çökerttiklerinden. Çevremizi düzlediklerinde bu edebiyatı yazdıran olmadı. Uçaklar uzaklaştığında çevrede savunulacak geriye hiçbir şey kalmamıştı. Hepsini biliyorsunuz: Bu, o ilk ve son devrim kitabının ve şiirlerin inadını da. Bugünden sonra doğacak kasideler nasıl olsa doğacak. Gerçeğinden yasaklanacak. Alaya alarak: Bunu ne sandınız, Homeros'un yazdığı İlyada ve Odysseia mı? Neden cömert davrandınız Ashilios ve Yoribidos ve Arstavfin ve Tolstoy ve başkalarına? Yapılanları yasaklayan hiç kimse olmadı -Hangi Kitap- kitapta şimdi yazılanlar kimde yayılacak ve kitaplarda yazılanları kim yayacak daha sonra. Oysa bütün bu olup bitenleri, kulaklarınız duymaya uzak duran gözleriniz görmeye başlayacak mı? Yo-

rumlandığında öyle sanıyorum ki, yaram uzaklaşacak ve suyun yanında konuştukça susuzluğum ve ekinin yanında konuştukça ekmeğim olmayacak. Seni parayla isteyecekler, çünkü katiller paraya aldırmıyor. Oysa zengin ederler ispiyoncu uğursuzları, onların suskunluklarında bile kötülük vardır. Bizi de denize topladılar. Genişliğimiz bir hizmet olarak sunuldu bu son insanlığa, o eleştirildikleri suyla düzlediler Kapkar ovasında. Şimdi onlardan istendi yapılacak o işler ve insanlıklarıyla güzel olandan başladılar. Tuttukları kalabalık işçileri: Ne de olsa toplum aydınlandı, ayırdılar ve Beyrut'tan çıkardılar. Ne de olsa o yaşlının yazdığı sahnede caddede korkuyu da istedi. Ne de olsa şair ikamet ettiği o daracık yeri de yitirdi. Toplum şimdi beğense bile masumluğu ve kasideleri kuşatmayla teşhir ederek bombalarlar.

Arapların edebiyat geleneğinde: Şiirimiz sürgündeki savaş yorgunluğu içindeki soru işaretlerini de kovdu. Yanıtı dibe çöken kültürümüz, şiirin cesaretiyle bizleri açık denizlere sıkıca bağlar. Bu dünyada veya savaş mektuplarında biriken ve şiirin itibarı söylenen sözde asılıdır. Bütün savaş alanlarında soruyorlar: Şiirin kavramı konuşulan siyasetin kavramıyla karışınca, azledilmiş ve sürülmüş tarihin yanındaki... kasideler nerede?

Bu sınırları beklerken, uçaklar cesetlerimizi sürerdi ve cesetlerin etrafında istenilen kültürü bağlarlardı, kayıp kasidelere saldırının gücünü iliştirirlerdi ve şiirdeki veznin gücünü akılla aşarlardı... Oysa kasideler "şimdi" doğmasa ne zaman doğacak? Eğer sonradan doğarsa, onların değeri "şimdi"ki gibi olacak mı? Söylenen kasidelerde şimdi doğan ve bize dokunan basit bir soru, düzenlenmiş bir yanıtla düğümlenir: Hangi mekanda doğar, hangi dilde, neyin cesediyle? Ancak, hançer bu sayfalarda onlara ulaşmıyor. Soru yontar ihtiyacı, yanıt ise yontar ve sonuca ulaşmaz -bu mecliste- şairin arzusundan

çalınan, binaların ilan panosunda ancak suskunluğu yazılır.

Ve acı meyveyi istimlak edenlerin zayıf iradeleriyle saldırdıkları bu geveze zamanda; sırası geldiğinde şair böyle uzayacak duyarlığın etrafında dolaşıp içine düşerek ve bu tarihin şiirini yazarak savunacak. Sözüyle önünde duracak bütün şeylerin, toplanan halkın tarihini durduracak ve kaynatarak kalıba döküp bekletecek. O, Beyrut'un ayaklanmasını yeniden yaratarak yazacak. Şair, dönüşte kesilen yollarda, şiirleştirdikleri gerçekleri ve öldürülen insanlar için marşlar yazacak, kimselere muhtaç olmamaları için onlardan yana tavır alacak. Onlara uzun araştırmalarla gerçek adaleti yazılarıyla ulaştıracak ve boş sözlerin yanında dehşet verici uzun ömürlerini bırakacak. Yeni kitaplara muhtaç, savaş alanlarının tembelliğine, sözü billurlaştırıp yayacak ve ileri gelenleri feryatlarla vuracak. - Ah! Nasıl yayıldı şiirimin taklidi? Oysa bu bakış açısıyla yazılan bütün şiirler, şiirimin taklididir- Şair, depremin ağzında mayalanan bu yeni şiiri tekrar yazabilecek mi? Sabır ey aydınlar! Hayatın sorusunda şimdi önemli olan ölümdür, iradenin sorusunda bütün bu alanlar barışı savunur. Dönen şair, şiiriyle geriye kalan suru güzelce bir kalıba döküp, geçmişle geleceği karıştıracak; onların sorularıyla tekrardan yaratacak geleceği. Rahipten gereken saygıyı görecek, onlar bu saatleri böyle asıp yayımlayacak. Bu sonuca üşüşen saatler, insanların bedeniyle bütün etraftaki çevrelere taşıyacak. Eski şiirin nasıl sustuğunu ve hazır bu yeni mevlitte nasıl boyun eğdiğini kim bilecek? Oysa önemli olan bu kültürü aktarmak ve sonradan avlamak olacak; etraftakileri yeni anlayışla avlayacağım ve onlara yarattıkları bu geçmişi soracağım: Yarısı bizim olmayan kederle nasıl yarıladıklarını soracağım. Oysa biz tam olarak doğduk ve tam olarak öleceğiz...

Ancak büyük dostumuz, Pakistanlı Fayiz Ahmed, hâlâ son *soruyla uğraşıyordu:*

- Nerede resimlediler?
- Hangi resimler ey Fayiz?
- Beyrut'un resmini yapanlar.
- Ne olmuş onlara?
- Şehrin duvarlarına bu savaşın resmini yapacaklardı ya.
- Ey Fayiz ne dehan var senin? Görmüyor musun bütün duvarlar yıkılmış?

* * *

...Niçin görüyorum rengarenk, tavus kuşu gibi süslenmiş yaşlıyı, bu elindeki bükülmüş dalı; karanlıkta taraklı tabanca gibi, çiçeklerden otlanan bir sarhoşun lehçesi gibi, meftun ağzında dalgalı tükürükle vurarak?

Niçin görüyorum süslenmiş yaşlıyı, takındığı tüyler rengarenk, Ebu Cehil karpuzunun çiçekleri gibi sarkmış ipleri, öfkeyle gülümser ve şükreder atardamarındaki hançere.

Niçin görüyorum süslenmiş yaşlıyı, mezarın içinde etrafı çevrili filizlerin ve köklerin kokusuna batmış ve herşeyi kabullenip boyun eğmiş?

Niçin görüyorum süslenmiş yaşlıyı, duvarın önünde iskemlede oturmuş içiyor, kalbi heder olmuş ve limoni hüznü sarkmış, bir kaptan gibi kaçan gemiye varamamış, Nuh'un gemisi sanmış varamadığı o gemiyi.

Niçin görüyorum süslenmiş yaşlıyı, oyun oynar öldürülmüş atın ayağıyla madalya takılacağını sanarak?

Niçin görüyorum süslenmiş yaşlıyı, karanlıkta taraklı tabanca: Katili yalnız, doyumsuz yutanı yalnız?

Niçin görüyorum süslenmiş yaşlıyı?

Niçin görüyorum süslenmiş?

Niçin görüyorum?

Niçin?

* * *

Büro yandı. Bombardıman kömürünün hüznünden bir deniz yarattı. Saatler vurmadan önce yandı. Nerede yenilenecek bu son mekan? Bu gevezeliğe uyduk: Mesleği sonsuzluk olan savaşta ve eğlencede. Gevezelik. Nereden nasıl izinden gideceğiz: Çıkacağız, ama asla çıkış yok. Muhabirler hesaplayınca neşelerinde yüksek kahramanları eritirler, dehşetle bu soruyu onlar sorarak eritirler. Şimdi onlar araştırıyor siyasi kararlarla yer değiştiren gölgeyi hesaplayarak. Onlardan sonra düğümlenen soruyu "savaş alanına" yayarlar ve savaş alanında böyle sınırlıyorlar işin sonunu. İki muhabir oturdukları yüksek yerden cesaret alıp kararlaştırıyor ve o güzel tanıklıklarıyla, tarihi onların taktıkları güzel yularlarıyla boğuyor. Tarih, güzel yüzlerinde boğulur! O güzel yüzlerinde!..

Saatler 10'u gösteriyor, otuz saniyede yirmi bin bomba. Yanan bürodan yangın sahasına çıktık. Gökyüzü, yeryüzünü dumanıyla boğuyor gibi. Eritilmiş kurşunun ağırlığı sarkmış, işyerlerinin her köşesi kapanmış ve doğayı portakal rengine dönüştürür. Uçaklar korkunun beyazlığını boşluğa doldurmuş gibi bombalarını hafifçe bırakıyor. Şimdi yerleştikleri havada artık yeni güvenlik onlardadır.

"Z" dedi: Eyy oğul. Dedim: Nereye? Dedi: İçmek için aradığım çay, yemek için aradığım yemek, nerede doldurulur? Herkesler nerede? Zift: Çıkış şartlarının üzüntüsüyle bizler söverek çevirdikleri şimdiki zamanı satın alıyoruz. Hangi ücretle? Hangi ücretle... uçakların uzaklığıyla ödenip tükendi bütün paralar, genç savaşçılar insanları hayretler içinde bıraktı. İnsanların öfkeleri askerleri hayretler içinde bıraktı. Ne zaman? Şeyleri andığımızda anabilirsek. Değişikliği anabilirsek. Yalnızca hüzünlendik... Beyrut'a girecekler mi? Beyrut'a girseler bile. Hasarı karşılayacaklar mı, hayır sonucuna katlanmayacaklar. Ancak onlar şehrin etrafını kuşatıp kırarlar. Müzenin yanındaki heykelin etrafını çevirdiler. Gençlerin yüksek ma-

neviyatı olan, o güzel yüksekliğin etrafını. Onların şeytanlığı umutsuzluğa yardım etmektir. Arap uluslarının birbirine karıştırdıkları umutsuzluk. Umutsuzluk stratejiyi tartar ve öfkeyle öldürür. İstedikleri çıkışları bildirdiler mi? Evet, bildirdiler ve dostluğa uymadılar. Dediler: O manevrada, öldürülen insanların ve onlara verdikleri bu suskunluğun tacıdır, yarıda kestikleri sözün, kanları, hepsi bir ve onlar bu zamanı bir güzel konuşuyorlar. "Savaş alanında" nedir konuşulmuş ve önümüze konulmuş çıkış anlaşması? Onu yazacağız ve katliama davet edeceğiz ve kastetmeye. Davet edeceğiz kastetmeye ve katliama:

"Beyrut'tan kim çıktı: İsrail tanklarıyla kuşatılan ve Arapların çolak resmiyetinden. Beyrut karanlığa battı ve bezlere. Beyrut susuz...

Ancak Beyrut'un girişi, son gerçekleri hesaba katarak, Beyrut'a kim girer, iradesine sahip olan mı? Herkesteki tüfekleri, ortadan toplayıp herkesteki ortak anlamda saklar: Arapların emeli olan başkentte.

* * *

Beyrut'u cehennemden "kurtarmak" şiiriyle, katillerin zehire refah silsilesi; geri dönmek isteyenin bu emeline, menkul Arap sicimiyle intiharı olur. Oraya gidip bu intiharı göze alanlar, onlar tarafından ancak avlanmayı başarabildiler. Bu şartlar içinde "kurtarmak" şiiri, arzularını dile getirir. O: Barış olacak. Tarihin anlamında kanla sulananın barışı olacak. Barış olacak öfke yatıştığında. Bütün silahlara inat barış olacak. Evet; bunu teklif ediyor şiir.

Bez sanayinin bu umutsuz ve yorgun haberini biliyorlar mı, ya umutsuzluğun sonucunu? Bez giysilerle hazır dolu silahlarını taşıyamadıklarını biliyorlar mı? Ya yandaşlarımızın ve düşmanlarımızın üzerine yıkıp düşürdükleri heykeli? Biz, bu anlaşmanın maddelerinde özgürlüğümüzün tek şartını söylüyoruz: Dövüşeceğiz.

Beyrut rehin değil ve biz surların içindeki hayatımızın özgürlüğünden başka kimseye rehin vermedik. Ecelimizdeki bütün köklerin çevresini kan yeniler. Bize ve hayatımıza hiçbir yararı olmayan yürürlükteki korumasız şartlarıyla. Silah. Silah böyle istiyor; bizi tecrit edenler silahın kaderiyle bizi tecrit etsinler. Biz de uzakları ısıtan alevlerle tutuşacağız, kanımız ağaç yapraklarında bir daha görünecek ve düzenli gölgeliklerin altında uyuyan Araplar uyarı olarak okuyacak.

Şimdi Beyrut'un kalesinde, yok olmayı kabullenmekten başka amacımız kalmadı. Ne yazık ki onlar, aynı yerde yaşayan bizleri ve onları birbirimize karıştırıyorlar: Aslen Filistinli olanlar ve sahilde iki koruma arasında uzanan dağınık Arap kavmini. Bu görünen aynı şafağa tüfeğin namlusunu uzatırız ve bütün delikler savaşlarda tutulur, böylece bu siyah ikindide yaramız kaybolur.

Böylece... Böylece Beyrut'ta milyonların öfkesiyle kuşatma çözülür... Böylece Beyrut'un fotoğrafı olsaydı, girişlerde ve çıkışlarda Beyrut'ta tek muhalefetin fotoğrafı olurdu."

...Ve böylece birşeyler yazabiliyorduk, şimdi neyi yazacağız?

"Z" tereddüt etmeden: Ah o söz. O insanları gören söz, muhalefetle birlikte Beyrut'un ehli olan o söz şimdi nerede? Dedim: Muhalifliğimizle birlikte çıkacağız... Bu konuda cahil kaldığını kimseye söyledin mi? Hayır, senin cahil kaldığını kimseye söylemedim, ancak söylemeye çalışıyorum. Çalışıyor musun?...

* * *

Çığlığın kokusu binlerce çığlık arasına yayılır. Şimdi daha güçlü ve muhtelif uzaklıklarda olan. Çığlık, bu mekanı çalar ve berduşça yürüyüp gider. Çığlık bu boşluğu dilimler ve şafaktaki aydınlığın göbeğine bırakır.

O binalar... yolun iki yakasında ebleh geçen bunca günler-

de. Caddelerin çöken eni daha da genişletir kayıp adımları, denizden pay alıp kendine mal edinirdi. Binaların daha dumanı tüterken, sefaletin üstünde yükselen ateş hâlâ korkutuyordu. Alevler yükseliyor ve binaları aşıyor. Pencerelerin camları çatlıyor ve hızla birer keskin bıçak gibi yollarda kaçışan insanların üstüne düşüyor. İmdat feryatları bizlere kadar ulaşıyor, insanları kuşatan alevlerin ışığı aydınlattığı merdiven çıkışlarında, korkudan insanların bacakları tutulur. Deneyimli kurtarma ekibi o sahanın etrafını çevirip, müjdeyle birlikte yoğrulmuş demir, çimento ve camlardan çekip kurtarır eriyen etleri.

Yayılmadan böyle çatlatır yüzümü yaralı mekanın tanıklığı. Kan toprağın üstünü ve duvarın vahşi cazibesini kaplar. Yayılmadan ilerliyoruz ve yayılmadan Ahmed sıkıntıyla bizleri uyarıyor. Etrafı çevrilen şehri savunmak için bu mahşer insan kalabalığı davet ediyor. Şimdi ne olursa olsun doğru yoldan sapmamalı, şimdi uçaklar geri dönüp bombalayacak bu iştah açıcı insan kalabalığını. Yüzümü ıslatan çukurdan süzülen suyu öfkeyle siliyorum. Beni, o binada, o binanın içindeki kendi kültürümde, dostum zorla zaptediyor: Yeniden saldırıyorlar. Bir daha saldırıyorlar. Bugün mü? Tarihte olan bu en uzun günde mi? Karşılıklı binaları gördüm, küçük büromu, son uğurlamayı da gördüm.

* * *

Deniz dalgalarının izinden gidiyorum, bu yükseklikten ve onlar kayalara vurup kırılıyordu ebleh aşıkların intiharını açığa vuruyordu...

Denizdeki dalgalar. Mektupları o son uzaklara taşıyıp, Arapların mavi kuzeyine ve uzak lacivert ufkuna dönerdi, uzak ve yorgun ve süslü beyaz pamuk kırığına dönerdi...

Denizdeki dalgaları, payıma düşen hapishaneyle bilirim. O yorgun Hayfa'nın tebliğinden önce veya Endülüs'ün peşinden

bildirilenden sonra. Kıbrıs adasının sahilinde yorgunluğumu atardım.

Denizdeki dalgalar ben olsaydım. Ben, denizde herhangi bir dalga olsaydım...

* * *

Bu mekanı sevdirdiğimiz gibi, telaşımızla yıkarız bunca başlangıcı da. Onlara ne armağan edebiliriz? Güllerin tomurcuğunu mu, ağaçların çiçeğini mi, etraflarını kuş yuvalarına mı çevirelim? Onların açıkladıkları kararların yanıtlarını dergi sayfalarında açıklarız. Sarı yapraklara basılı sözcükleri inşa edip, denize yayarız. Onlara tekrar geri çeviririz kuledeki soylu toplantının vazodaki kanıtını. Onlara tekrar geri çeviririz onlara benzeyen kasideleri. Ancak eleştiriyi ilan tahtasına asarız ve altlarına yerleştirilen tuzaklarla havaya uçururuz arabaları, bütün hazırlayacakları tertipleri bundan böyle bir tehlike oluşturacak. Zarzor başımı ellerimle dik tutup yürüyorum, kahve fincanında görünen buymuş, büronun dışındaki hava ruhumu yeniden yaratıyor. Son patlamadan beni kaldırıncaya kadar ilk yardım ekibi, ben bu haberin kalemi ve sadık dostu olarak gömleğimde bir gül deseni yaratarak, benimle dostların önünde sapa sağlam vedalaşır. Birkaç dakika geri dönmek kaydıyla dışarı çıkmak için büronun kapısına yöneldim, kapısı kapalı ve sanki duvara gömülmüştü. Dışarı çıkmak için kırık camlara doğru yürüdüm, camlardan yapraklar uçuşuyordu. İkinci bir patlamayla birlikte her tarafım kapanıyor olduğum yerde, asansörün önünde donup kalıyorum. Bekçi çığlıklar içinde beni geri çevirmek için çabalıyor, aynı zamanda bir yerlere silahıyla ateş ediyor. Ne yapıyorsun? dedim. Dedi: Ateş ediyorum. Dedim: Kimin üstüne ve hangi menzile? Bu soruyu daha önceleri kimse soramamıştı belki, onunla küfürleşiyoruz ve kendine geliyor. Çöken içgüdümle, yeniden neyi nasıl yaratacağım veya sert sözlerle kimi uyaracağım veya ha-

berler gülle kime isabet edeceğimi? Şaşırıyorum. Ateşler boşalıyor: Yeni mezbahanın üstüne aptalca, bu son yeni tahrikle yirmi kişi daha öldürülüyor: Sokakta dolaşanların tahriki, onların vazgeçilmez sağlam tuzakları olur. Mossad yapımı silahlar' her iki tarafın da yanındadır. Bu yürüyen işçilere saldırılar yayılana kadar, etraflarını çeviriyorlar, yerde yayılan bu kuşatma doğal bir olay sayılıyor artık. Soylu Arap atı kuyruğu sıkıldığında kişner, kovalar; ses verildiğinde dikkati çekilir. Garip Beyrut'a güven yok, iman yok. Bütün dolaşanlar kaldırımda durdurulur ve o ölüm süreci başlar... Barbarların girişiyle!

* * *

Ellerimdeki denizden dalgaları, aksın diye bırakıyorum. Kayaların etrafını aydınlatsın, yakınlaştırsın, rahatlatsın diye sıkışık yerleri. Kurtulup fışkırsın, bağrımın kıllarını ışıldayarak kendi doğasına dönsün diye. Olgunlaşan özgürlükte. Elmayı kemirmeden ikiye böler yarattığım kedi. Aynı benim gibi, o da şiddetle yakalar kabullendiği boşluğu: Seni sevmeye hakkım var. Senin de, beni sevmeye hakkın var. Bu gerçek bir sevgi değil, ey kedim, ben şimdi tam olarak kırkındayım... olgun ve kendi köşesine çekilmiş ve ben yarım bir ayın içinde ikamet eden, anılanın izindeyim. Olgunlaşmış olan özgürlüktür. Ama küçük air contidioned içindeki cesedim: Kışta bir soba. Yazda bir vantilatör. Kış gibi taze bir ceset ve hayvanları okşayan yeni bir denizim var. Küçükler uzakların sütünü emsin diye. Yanarak yakınlaşır. Sütün kokusu beni onun yanından ayırır. Ağustos ayını bir sandalyenin üstüne asmalı mıyız? Beyaz bir uykuda yüzmeli miyiz? Gözlerini örten gecenin iki ışıltısı arasında. Küçükler inler. Kükrer: Küçük değil. Ben bir yarım ayda ikamet eden bu anılanın izindeyim. Kokunun izinden gidenim. Yüzenleri araştıran? Ancak, bu denizin beyazlığı, öfkelenir ve keser elmaları ve ellerimin tırnaklarını. İki dudağımı parmaklarıyla kapatıp, azlığımı çoğaltır... senden önce

ortaya çıkan deniz: Sen, beni seversen. Beni sevdiğin bilinmeli. Azıcık da olsa seviyorsan, tuzumu niye içmiyorsun? Sürekli böyle susarsan ruhum gırtlağını yırtacak. Öfkelenerek geri dönerim işçilerin konferansına, konferansta oturur: İstemiyorum. Şiiri... ve aşk şiirini... cesedi istiyorum... cesedin otopsisini istiyorum... Korkarak! Ecelimden korkarak, olmayan ecelimden. Benim şanım şöhretim de sensin. Ben, senin suyunda özgür. Yakalarım. Yakınlaşırsın. Üstüme akan yerin haşereleri: Bana verdiğinle istediğim oyunu oynarım. Oyuncaklarını verirsin... hangi oyuncaklar... küçük kedimi gergin bağlı ellerimin üstünde gezdiririm ve göğsümün üstünden kaydırarak, istersen böyle bir oyun olsun...

Dalgalar peş peşe yükselip batarken, kaynayıp batmasıyla sarsar denizin kayalıklarını, dalgalar yollara yükselir ve bir giz gibi gizler... o gizlenenle ben de yükselirim...

* * *

...Onca saatler, dostumla birlikte konuşmanın akışını değiştiriyorduk: "Z" amaçsız, arabalardan konuşuyordu. Sen neredeydin? Bütün sonuçları sorup duruyordu. "Ben nerede olduğumu biliyordum. Orada ne yaptıklarını anlamadığım bazı komutanlar eşleriyle birlikte ansızın uzaklaştılar." Şaşırarak: "Onların kimin olduğunu nasıl anladın?" "Ben oradan tedirginlik içinde olan bir komutanla geri döndüm. Ondan ölümün bize ne kadar yaklaştığını anladım..."

"Bizimle yemek ye" dedi. "Güzel bir sardalye balığı varsa?" "Hangi şeyle." "Neyle olursa olsun." (El)* 'Hangi Şey' hangi şeyle olursa? Boğazları kesilen koyunlar gibi gelen giden arabalara bağırarak durdurmaya çalışıyordu. Bombalanmadan önceki caddesindeydi eski hantal Comodor'un. Satanı bildik. Cenaze işlerini düzenleyendi. Mermer sütunlara yaslanarak ve bütün cenazelerde görünürdü, hazır bulunuyordu çekilen her

* *El: Arapça dilbilgisinde özel isimlerin başına gelen takı.* (-ç.n.)

fotoğrafının suretinde. Dedim: "Bizi beklemeden ayrıldığın gibi. Güzel ve açık şansın yanında olmadan; yazdığı oyunların son fotoğraflarıyla sensiz sahnelenmeyecek. Biliyor musun şimdi yazdıklarımdan gözyaşları akıyor, şimdi kulaklarımdan nasıl sarı bir su akıyorsa, aynı onun gibi. İkiyüzlülükle, oradan oraya söz taşıyanların yaralarını gocundurarak ayrı tutardı. Açığa çıkarana kadar. Hayatımıza mal olma pahasına söz taşıyorlardı. Akan suyun ve çiçeklerin dostuydu, cesedi uzatır ve soruların kalkanını onlara karşı açardı.

Büroların onarımı tamamlanıp açıldığında, havanın ve ortamın düzelmesiyle birlikte, söz taşıyıcılar şaibe kırıntılarıyla peşine düşerdi. Küçük bir tanzimle Vazidhart şehit taşıma ticareti ihtiyaç duyduğumuzda üzmezdi bizleri, ta uzaktan cenazelerimize gelirdi. Koruyucu yirmi şehidin mal bedeli karşılığında işimizi görürdü! Meçhul şehidin taktiğiyle silahını yere vururdu. İdam yerini vurup boşaltırdı, onun dostun olan kurşunlarla, bu onun en son başvurduğu taktiğiydi. Arafat, göç edenlerin güçlü bedenleri üstüne tökezleyip uzaklaşırdı ve...

"Z" benim sözümü kesti: Seni karanlıkta ayna gibi göreceğim...

İstemiyorum.

Nerede yemek yiyeceğiz. Kömüre ve korkmadan oturabileceğimiz güvenli bir binaya ihtiyacımız var. Bizi dehşete düşürür ne zamandır gördüğümüz göğün mavisi, uçakların bıraktığı tortudan sonra. Bunca uzun dakikaları acılaştıran uçaklar neredeler şimdi? Yorgun mu düştüler?

İnsanları sığınaklardan çıkarıp güvenli dairelere doldurduk. Şüphe içinde bir güvenlikle, kasaplar incik verirdi bu aç dostlara. Uçaklar yokken... uçaklar yokken. Kimsesizler dedi: Nereye yazıldı evlenecekler? Bir diğeri dedi: Taşınana kadar çeyizleri -ve o dairede kalmalı- içini dolaşarak. Dönüp onay-

ladı sonra. Bir diğeri: Bu kadar yeter artık, bizlerin yani, Filistinlilerin hayatında kasıt aranıyor. Alyansların ve nişanın dilini kırdılar. Onların itibarını söz taşıyıcıların kaldırdıkları toz altında gömüldük. Ancak uçakların üstümüzdeki şiddetinden korkarak kurtardığımız çeyizi de kayıp caddelere gömdük.

* * *

...Bu çığlığı daha önce bilmiyorduk. Rahat bir yaşamla, uzak ve derinden gidiyorduk, yerin göbeğinden daha yüksekten; şiddetli esen bir rüzgarla çığlık çığlığa. Şiirimizin toplamıydı bunların hepsi -Katliam, bilimin çığlığında haber olana kadar- düşmanlıktan başka birşey istemiyor bu savaş, düşmanlıktan başka hiçbir şey konuşulmayana kadar. Bundan dolayı savaşanların sayısına eşit; yeni silahlara gerek duyuldu. Ne zaman bitecek bu uzun gün? Ne zaman bitecek yaşamla veya ölümle! Dedikodunun ayaklarıyla taşındı söz: Ne iş yapacağız bu koyunlaşan ayaklarımızla? Hırsla sorulan bu soru cahile çevirir bizleri. Ancak aklı yufka bu kardeşin sorusuydu bu ve bizler bu soruyla ve tuzaklara takılan organlarımızın çolaklığını toplamakla uğraşmaktayız... bu kardeşe: Sığınağın şu deliklerinden al bu etleri nikah masasına götür ve kurtar bizi onlardan ve senden!...

Seni ancak bu uzak çığlık ısıtır, bizde üzüntü kaybolana kadar. İlk uzak yerlerde. Ben ve "Z" yürüdük ve gördük korkumuzu. "Bahçeyi ekip biçme sanayinde" idi. Nedense kimse tanık olmuyordu bu mahşer gününe. İki intikamın ölülerini iri taşlarla ve tabutlarla korumaktan başka. Ağırlaşan bu kokulardan mideler enfeksiyon geçiriyordu, güneşin altında örtülen bütün küllerin renklerini kusuyordu. İnsan kalabalığı altında bu mekandan açığa çıkana kadar az kalsın eziliyorduk. Kalabalığın kolları yükselir bu duvarların ardına, bu manzarayı her gördüğümüzde müjdeler bağlardı korku ve öfke.

Yerin ağzı binaları yutuyordu.

Korkutur bizi bu çağın vahşi elleri ve yerin üstündeki çeşitli milletlerin neşeli insanları böyle ıslanır yağmurda, güneşte, ayda ve havada... Bizleri çukurun dibine düşürür, onlara böyle korkuyla yetişiriz çukurun dibinde ve yürümeyi öğreniriz yeniden, okumayı, ellerimizle çalışmayı, unuttuğumuz sona varmak için, unuttuğumuz eğlence yerlerinin kuru izlerine varmak için. Bu kopan salıncakların zincirlerindeki başlangıç ve son arasında, şimdi bu istisna olan tek gerçekten huylanırız.

Bu şeyin adı ne?

Bombanın oluşturduğu çukur, hedefin altını kazıyıp boşaltırız hafif sıyrılan kemerin üstünü ve otururuz, boşluğu temizleyerek etrafını çeviririz, böylece orası bir mezarlık olur gömülenlere, yerlerini değiştirip düzeltmeden. Ve orada, altta; yeni bir hayretin renklerine ulaştırır korumaları, binada kalan renklerin yerine ulaştırır, öncelikle güzel hazırlanan ve son renklerin hareketiyle boğulan yere. Orada, altta, ikinci bombadan önce altta, altlarında değillerdi. Etrafımızı etten bir duvarla çevirirler, sığınırız ve ancak ne hayat ne de bir veda yoktu onlarda. Her kim uykudaysa, uykunun karanlığındaysa. Her kim kahvenin değirmenini taşıyorsa karanlığı taşıyan kahvenin tepsisini de o taşıyordu... Kim pencereyi açıyorsa karanlığın penceresini de o açıyordu. Annesinin memesini kim emiyorsa karanlığı emerdi annesinin memesinden ve kim kendi eşiyle uyuyorsa o karanlığın eşiyle uyuyordu... işte böyle düşerdi evlerin damına, tesadüfle yayılırdı dökülen haberin giysilerden; böyle korkuturdu caddelerde, ihtiyaçtan başka mutlu çalışacak, yerle bir edene kadar binaları, gene de düzelmedi yerin toprağı. Böylece hayatta geriye kalan kuşlar, eski kafeslerinde oturdu yani çatıların üstüne.

Onlar orada ne iş yapıyorlar? Onlar oturuyordu sadece... onca mağdur oldukları, gerçekten mağdur oldular mı? Bu so-

rumuzu korkuyla babadan oğula taşıdık durduk. Mahkemelerin arenasında yenilenmiş olsa da bu soru: Onlar olsa ne olurdu, onlar böyle mi kuruttu insanın başlangıcındaki suyunu. Asıl beni uğraştıran bu son sorudur: Etrafı çevrili uçakların hayaletlerinden kurtuldular mı, barışın konuşulduğu yere bombalarını boşalttılar mı? Amerikalı başkan, santranç oynar gibi savunmasını çoğaltırdı delilikle; daha dündü durmadan liyakatla siyasette sövgüyü yasaklardı. Oysa insan olmayanı değiştirirdik sövgüyle, böylece "Korku Filistinlilerin müjdesi oldu. Şimdi onlar iki saniyede bir yürüyen hayvanlar gibidir." Ve üstlerine binilip derileri yüzülenlerdi, katilleri tarafından. İnsanlığın safında kurutulurdu. Hayvanların katlinde -oysa köpek olsalardı- yasaklı olmazlardı yabancı caddelerde. Beğin'de tarih mutlu olurdu cinnet ve cinayetlerle, herkesi asker belleyene kadar, avcım bu hayvanları kalkarak bu uzak yerden vururdu, yularları ölümün yüzünde bağlanır, tabutlar ellerinin üstünde çığlıklarla kalkardı: Ne zamana kadar? Müjde olmadık şimdilik, Arapların başkenti sayılan Beyrut girişinde. Ve o yayılmasın, onlar da dost olup müjdelemesin güzelce koyunların kuşatmalarını. Bütün kuşatmalar kayıtsız şartsız bütün mahkum direnişçiler içindi ve bütün müjdeyi verenlerin; bütün zaman ve mekanlarda: Mahkemeler başladığında kayıtsız şartsız başlarlar. Ahlakını böyle sarar direnişçilerin. Ahlaklarını ve müjdelerini de, hayvanların ahlakı gibi ve daha sonra kapı koyunların üstlerine kapatılır. Bu soru bütün açık pencerelerde mümkün hale gelir: Hayvan kim? Düşün enkaz altında kalana kadar ve bombalar düşlerde patlayana kadar, bu başlangıç: Deyr Yasin'deki başlangıca benziyor. Mekan ve zamanda bu yitişler, hazırda konuşulan şartlardaki bu yitişler, bu zaman ve mekandaki, o bilinen yitişlerle. Ancak Beyrut da buna benzerdi, kuşatma, mutlulukla bitene kadar. Düşleri amaçları ve ruhları bu uzun mutlulukta hırslıydı. Bu benzer-

lik geri döndü meydanlara ve savaş alanlarına. Bu benzerlikler arasında peygamberin kuşatılan savaşçıları gibi oturan yalan yiğitliği inatlaşacak kati hüküm. Tevrat'ta kadirdir, onda yazılan, yalnız, müjdenin tarihidir...

* * *

..."Ve vakit oldu ki, yedinci kerede, kahinler boruları çalınca, Yeşu kavme dedi: Bağırın; çünkü RAB şehri size verdi. Ve şehir, ve onda olanın hepsi RABBE tahsis edilecek, yalnız fahişe Rahab ve kendisiyle beraber evde olanların hepsi yaşayacak, çünkü gönderdiğimiz ulakları sakladı. Fakat siz ancak tahsis olunandan sakının ki, tahsis ettikten sonra tahsis olunandan almayasınız; böylece İsrail'in ordugahını lanetli edip sıkıntıya düşürmüş olursunuz. Fakat bütün gümüş ve altın ve tunç ve demir ve eşya RABBE mukaddestir; RABBİN hazinesine girecektir. Ve kavim bağırdı, ve kahinler boruları çaldılar; ve vaki oldu ki, kavim boru sesini işittikleri zaman, kavim yüksek sesle bağırdılar ve duvar olduğu yere çöktü ve herkes kendi önüne doğru olarak kavim şehre çıktı ve şehri aldılar. Ve erkek ve kadın, genç ve ihtiyar, öküz ve koyun ve eşek, şehirde olanların hepsini kılıçtan geçirip tamamen yok ettiler.

"Ve Yeşu memleketi çaşıtlamış olan iki adama dedi: Fahişenin evine girin ve ona and ettiğiniz gibi, oradan kadını ve kendisine ait olanların hepsini çıkarın. Ve gençler, çaşıtlar, içeri girdiler ve Rahabı ve babasını ve anasını ve kardeşlerini ve kendisine ait olan herşeyi ve bütün akrabasını çıkardılar; ve onları İsrail'in ordugahının dışarısına koydular. Ve şehri ve onda olanın hepsini ateşe verdiler; yalnız gümüş ve altın ve tunç ve demir eşyayı RABBİN evinin hazinesine koydular. Fakat Yeşu fahişe Rahabı ve babasının ve halkının ve kendisine ait olanların hepsini sağ bıraktı; ve kadın bugüne kadar İsrail'in ortasında oturdu, çünkü Yeşu Eriha'yı çaşıtlamak için göndermiş olduğu ulakları saklamıştı. Ve Yeşu o vakit ant

ederek dedi: Bu şehri, Eriha'yı, kalkıp bina eden adam RABBİN önünde lanetli olsun. İlk oğlu pahasına onun temelini koyacak ve küçük oğlu pahasına onun kapılarını takacaktır. Ve RAB Yeşu ile beraberdi ve onun şöhreti bütün diyara yayıldı. (*Yeşu-Bap 6, 12-27*)

...Oturup satranç oynuyordu. Beğin'de savaşanların ışığı inci gibi sarkıtıp savaş düzeni almış asker çöplüğünde daha iyi oynatana kadar. Satranç kareleri üstündeki adımlar Beyrut kuşatmasında mahsur kalmıştı. Bize hiçbir zaman açıklanma gereğini duymadan şehrimizi kuşatmıştı, özellikle şehrimizin giriş çıkışlarını kendi malıymış gibi tutmuştu. Kinayeli konuşmalarla daha çok kuşatmıştı oyunundaki kareleri. Tabin'deki hitabıyla göstermişti korkuyu, gözyaşı dolmuştu cumhuriyet mülküne ve cemahiriyye'nin midesi onca ay bozulmuştu. İsrail'in bunca resmi ağızlardan takdim ve teskin konuşmalarıyla saldırmıştı, mesafesini koruyup yaralamıştı kutsal Celile suskunluğunu. Celile'de silahın görüp eti vurabileceği mesafeye taşımıştı oğlu Celil'i, Celile topraklarından.

Onlar mıydı az olan? Onlardan mı çıktı?

Bana yalan söylüyorlar, artan kederimde ayıbın dostu olarak kimseyi görmedim. Eğilip kulağıma fısıldadı: Onlar orada değil. Bu mekanı perişan edenler yani. Eğer isterlerse: Seni yine senin fışkıran kanınla mağdur ederler, bu kalabalıkta avcın boşluğu ve sonsuz olanını şaşırmadan...

İşte bu gençti o ayağı tökezleyip üstüme düşen, geçen gün büronun o havasız mekanında kulağıma fısıldamıştı: Benimle aynı tavrı takınmıştı! Acaba şimdi nereye gittiğini sorsam mı? Beninle gelse, bütün mekanlarda, aynı şekilde ruhunu benimle yenileyecek böylece. Almanlara benzeyen bu adamla yüz yüze oturuyorum şimdi. "Beni hatırladın mı..." dedi parmağıyla beni göstererek. Ciddi tavrımı değiştirmeden, ancak biraz alaylı: "Ne o... Beyrut'a girişinizle, esir mi düştünüz?"

"Yok, değil, tahmininde yanıldın: Sayın Arafat'la röportaj yapmak için, kendi isteğimle geldim." Daha da bir ciddileşerek, ona takıldım: "Beyrut elçilerle, bütün milletlerin basın mensuplarıyla ve aydın geçinenlerle doldu." "Onlara güvenmeniz şart ama, bu kısa zaman zarfında, benim gibi bir basın mensubuyla bu konuşmayı konuştuğuna göre; bütün makamlarda henüz söylenmeyeni pekâlâ söyleyebilirsin." "Hiçbir makamda söylenmeyen hiçbir şey kalmadı." "Neyse, Sayın Arafat'ı o bilgin haliyle sonunda gördüm. Müjdenin mektuplarını ulaştırmak istedim, yetişmek istedim, Beğin çayırında artan bir delilikle ağlayanları sormak istedim, olmadı." Ebu Ömer, konuşmaya müdahale ederek, onu birazcık olsun sakinleştirdi: "İsrail, -müjdenin-mektubunu bizlere tebliğ ettikten sonra; bir yıl boyunca bizleri vurdu." Ve devamında gazetecilerin bunca sorusu; Nereye çıkacaksınız, ne zaman Beyrut'tan çıkacaksınız? Her zaman yanıtım tereddütsüz oldu: Şehrime gideceğim. Kudüs'e gideceğim. Bu dil ve söyleyişle etkilenmedikleri belli oluyordu. İsrail'den hiçbir zaman çekinmedim. Gözleri yaş dolarak, ne yapacağını ne diyeceğini şaşırarak. Ebu Ömer: Hayır! Gitmeyecek şehrine. Oraya gitmeye hakkı yokmuş, o, şehrine gitmeyi hak etmiyor. Bunu herkes biliyor değil mi? Konuşma kesildi, suskunluk. Fotoğraflar flaşlar çoğaldı. Gazeteciler mutlu, yazacakları satırlar, düşmanın yüzünde bahçe gibi açacak. Ve beklenen soruyu sanki hepsi birden sordu: Bu savaş Küfe'ye yayıldı mı? Onlara dedim: Hem de bütün mekanlarına. Ve ancak şimdi çekindiğim tek şey savaşacak askerler için trampetler yeniden çalacak. Böylece savaş fazlasıyla sürecek. Herkes bu dediğini beğendi mi bilmem? Yoksa bundan dolayı azap mı çektiler? Oysa, ben söylediklerimi çok beğendim...

Ama ben, şu anda geçerli olan koşulları beğeniyorum! Binanın sahibi olan İsraillilerin böyle dipçikle aile bireylerini; mer-

cimeğin içindeki siyah şeyleri vuruyor gibi vurmalarını hafife almayın. İsrailliler... orada kendi akrabalarını dahi görmezden gelerek vuruyorlar. Onların mutlu fotoğrafı karşısında! Bütün benliğimle dedim: Savunduk: Tanıdığımız, bildiğimiz şimdi özlemini çektiğimiz ne varsa. Şehri ya da şehirden çıkarılan fotoğrafımızı; özlediğimiz fotoğraflardaki şehri, içine girdikleri o şehir!

* * *

"S" daralan bu hayat nerede açığa çıkacak? Silahların ilan edilen aşkında mı? Onca gündür gördüğüm tek şey, yapılan bu yemek ve içtiğim bu su değil mi? Zaten bunlar da bizim dedelerimizden kalmaydı. Onca çocuk varken, nadiren benimle konuşuyorlardı, ne zamandır yalnız olmalarına rağmen. Sahi babaları nerede bu dostların, sakın bu güzel hayatı onlar da terk etmiş olmasınlar? Oysa kuşatmadan önce onlarla karşılaştığımda yüzleri sapasağlam duruyordu, yanlarında Lübnan ve Süryani asıllı dostlar vardı. Hangi Süryani, hangi Kürt? O dostlar iyi bilir ilk kuşatmadaki onca günleri. Onlardan birinin kasları gerilir yüzü çok sertti; ikincisi ise ay gibi soğuktu. Onlarla"S" ve "C" konuşmuştu. "C" yasaklanan makalesinde bundan söz ediyordu yani, şehit düşmüş çocuklardan. Onunla, o günden sonra ne zaman karşılaşsak bir güzel söver birilerine. Bizi kırmızı topraklı patika yollara çıkartır, karanlıkta tam tekmil silahlı ve dolu, ateşten ve devrim muhaliflerinden oluşan rüzgar bekçiliğimizi yapardı. Oraları sevdirir bize "S" yıllarca her karşılaşmamızda, hep ürküp kaçıyordu meçhul kişilerden. Utanır olmuştu söylenen sözden; sert oluşu gereği onunla kimse tartışmıyordu. Konuşmalarını engelleyip oradan uzaklaşırdı, adlandırmazdı hiçbir şeye veya görmezlikten gelirdi. Açıklanan kararlar ne olursa olsun ne boyun bükerdi ne de yücelirdi, bilinen tuhaf hareketleriyle, fantezileriyle merdivenin basamağında dururdu. Bilmiyordum, onda hadi-

sin ne zaman başlayacağını, güzel düzgün konuşmasıyla, ne zaman biteceğini şiirin. Hayatın şamarı Beyrut'un kültüründe ansızın patlar gibiydi konuşması. Yine de zorla toparlanarak o malum yazısını savunuyordu, şimdi kimseyi pek inandıramıyordu. İki kültürün arasında kalmış bu konuşmayla, gereğinden çok konuşarak ve gevezelik yaparak ortalığı çirkinleştiriyordu. Silahını alır ve adalesiyle övünerek çıkıp uygun bir kahveye giderdi, kültür ve edebiyat sayfalarındaki o küçük eleştirisini unutarak, başına ne geleceğini bilmeden beklemeye koyulurdu. Aynı şeyleri defalarca söyledim ona: Vladimir Mayakovski eleştirilerinde aynı şeyi yapıyordu, Gorki'ye gönderdiği mektubunda hep bunları anlatıyordu. İşte bu eleştiri tarzı, o eleştiri tarzıyla aynı. "S" idi bu konunun asıl savaşçısı, düşmana duyduğu nefret ve anarşist tavır, bir anıt gibi onda açığa çıkıyordu. Eleştirisinde boşaltırdı uzun ve zarif inadını, ilan eder soruşturarak ve kaybolan eski kalıntıların etrafını mermilerle düzleyerek. Kuşatıldığında, içinde ayaklanırdı uzak dağların ikindisi, uykusuzluktan uyuyan uzaklar, parlayıp şimşek çakan bulutlar ve beraberinde ilk damlaları getirirdi. Onunla yenilerdi kendini, meydanda esen rüzgar yazı anımsatırdı, birşeyleri özlettirir güzel ve taze kokularıyla ve yeniden vuruşulur düşmanla. Anlamıyorum... Hiçbir zaman da anlamayacağım; bu kitabı savaşta nasıl yazacağını. Onda bu kadar güçlü dil var mı? Vurduğu silahla söz verir: Başarıya ulaşacağız... bu toprakta daha da yükselmeyi bileceğiz. Gerçekten başaracağımızı bilseydik, ama yok, uzaklaştırılmamız savaş alanlarından onunla doğup başladı. Aynı hesap tekrar tekrar karşımıza çıktı. Bir tek ona zarar vermez bu içimizde sınırlanan vuruşma. "S" o bölgenin içinde oturuyordu. Kişut ve Sanşu arası çözüldüğünde, düşman şarabı elden ele dolaştırarak eğlendi şaraptan cesaret alarak herşeyi yere yıktı ve her neyi gördüyse musallat oldu vurdu. "C"nin durumu bunu

gösteriyordu, felsefe, şiir ve şarkılardan söz etti vaat edilen bir dille. "S"nin yarattığı "Eşini kesen güzelliğin kendisidir" eserinde suyun gıyabında ve unutkanlığın eti var. Ey "S" orada hazır bulun. Kavminin yaratıldığı Kişat'ta, böylece akrabalarını görürsün tatil şehrinin sahilinden göç ederken. Sınırların benliğinde parça parça yarılan susuzlukta. Bitkilerin çığlığı parlayarak uzanan ovada. Ancak uzun mesafeleri kat ettiler, oraya bir daha dönmemeleri için yapılan hilelerle böylece gerçekleri de kat etmiş oldular. Eğlencelerin derin alemine dalındı, gitgide azalan atlar sorulmadı. Kadın! Şimdi "S" nerede? Koca bir dağ gibi oda mı dağıldı? Ama bu koca dağ, ona da nenni söylerdi, "Eşini kesen güzelliğin ta kendisidir?"

* * *

Hiroşima. Boşalan bombaların adı. Uçaklarla adımların kovalanışı. Berlin'de hezimete uğrayan Nazi askeri. Öfke ve şiddetten dolayı Beğan ve Nebukadnezar arası halefine çekmiş. Ünvanlarından dolayı geçmişini ve bugününü karıştırırız. Ve vuruşmada parça parça doğranan etlerle bedelini öderiz. Yarın satılacak şans oyunlarıyla, kader küçük kahramanları boğacak, başlarına geleceklerini beklemeyerek tarih yazılarak yayılacak ve onlara hiçbir şey düşmeyecek. Kimi şeyler çürüyerek açığa çıkacak. Bugün de andığımız Hiroşima bombası gibi kendi bombalarını etlerimize boşaltarak denediler. Bombalarının zaferini denerler...

Hiroşima'da etrafı çevrilen ölüleri anarım. Amerika'da, Hiroşima'yı vuranların adları çoktan unutuldu oysa. Ve ben Hiroşima'yı biliyorum, düğümlenen bunca dokuz yıl. Anıldıklarında kimse çağrılmadı. Hiroşima'yı andıklarında, Hiroşima'da yapılan binalar, Hiroşima'yı yeniden Hiroşima yaptı. Bana soracaksın. Ben de yabancı tercümanlar tanıklığında açıkça, sinema filmi izler gibi anlatacağım. Kadının memesinin genişliğinde seviyorum, sevgisiz veya oyunsuz olamam.

Benim pencerenin ardında nöbetimi tutan ve öldürülen cesedi genişliğinde seviyorum. Dedi: Anlamıyorum. Dedim: O şiirlerimin anısıdır... Ama hangi Hiroşima? Dedi: Onların Hiroşiması. Ve sen şu anda o Hiroşima'dasın. Dedim: Cesedimin adının çiçeklerle nasıl örtüldüğünü görüyor musun? Şimdi uzak Amerikan uçakları ağlıyor, üstlerine kilitlenip sıkıştırır ve üstlerine o yağmuru yağdırır. Ne zamandır fotoğrafını görüyorum, uzaklarda ağlıyor. Dedi: O hayatı dondur artık. Dedim: Ancak Amerika ağladığında ve öfkesinden kendi nefsine saldırdığında, dediğin olabilir. Ölçülü bir öfkeyle. Hiroşima yarın. Hiroşima asıl yarın...

Armağan diye birşey yok, kendi adına katilini cinayet işlemeye yöneltir: Buraya uçakları kim getirdi, yalnız sende mi bu kurallar? İkiye katlanıp boyun eğmek? Ama meydanlarda adına muhtaç olmadan: Ağaçları yapraklarından iskeletin habercisi soyuyor, muhteşem dalların şekilleri, iskeletlerin şekilleriyle oluşuyor. Uzak yollara yönelen kadınlar oradaydı. Yazıları duvarların ve merdivenlerin üstünden sıyırarak tecrit ederdi katillerini: Yangın dumanından yayılan ışık zehirler saçardı, yayılan ışık, bütün varlığımızı içine alır örterdi. Sonunda ilk sınırı çizerdi. Böylece "Devrim" asıl o an başlardı, Hiroşima bombasının yok ettiği anda. Silahlar başlangıcı uçururdu, insanlar duyup düş kurarlardı, senaryolar yazarlardı oluşacak sonuç için: Korkunç ve muazzam patlamada, başlangıcı anarşizmin düzeniyle bir topa benzetirlerdi: Dağ, Dinler, Su, Sahra, Nehir, Deniz, Perişanlık, Şaşkınlık, Açlık, Kayalık. Güzel nesneler doğar övgü şiirleriyle ve dinlerin tapınaklarıyla yerinde yenilenirdi. Şiddetli patlamadan sonra yangın her yeri tutuşturur, korku sarardı herkesi, yayılmasının pek önemi kalmazdı ateşin yemek mönüsünde: Müjde ve ağaçlar ve taşlar yangınla çalkalanmadan önce, gürleşip çoğalan dumanı doğururdu, güneşin ışığı bugün de ağlıyor, gökten yağan si-

yah yağmur hayattaki bütün şehirleri zehirler, adayı zehirleyen bu nükleer yağmurdu. Yeri buz keser ve döner önceki buzul çağına. Çabucak taşınırsın göçlerle bu çağdan buzul çağına, hayat orada geride kalıyor çeşitli böcekler ve sıçanlarla. Sıçanlar uyanırdı o sabahta, ruhları insan ruhuyla yenilenirdi, bu yerlerin tek hakimi olarak. Kemik parçalarının altını üstüne getirerek. Ben soruyorum: Hangi hayatı dondurayım? Orada insanlar iri cüsseli böceklerle yenilenen ruhlarıyla uyandı veya yeni insan ruhlarıyla uyanan böcekler, nükleer bombayı bir futbol topu sanarak oynarlardı!...

Beyrut, büyük gökkubbenin vitrin kapısı açık bir dükkanıdır, gösterişe uygun gevşek kalçalarıyla. Şafak levhası külden açık ve renksizdir. Gökyüzü Hiroşima'dan kalma bir mirastır. Ondan kalma boyumun büyüklüğünde elden ele bana tebeşirler verilir ve ben bu renksiz levhanın üstüne hiçbir şeyin adını yazmadan asarım. Bu bize cazip gelir ve bir anı olarak kalır: Ne yazacağım çatıların üstüne, bari yüksek yüksek olsalar. "Ölürüz yaşadığımız vatanda" yazdım. Hiroşima? Yazdım. Acılaşarak? Yazdım. Bütün harfler andıklarımda ve parmaklarımda dağılır. Ebced hesabını unutarak, başka bir altı harfle ansam: B E Y R U T.

* * *

Beyrut'a otuz dört yıl sonra tekrar geldim. Daha altı yaşındaydım. Başımdaki şapkayı yere atıp küçük düşürdüklerinde ve beni burçların sahası içinde öylece bıraktıklarında, onun için hep umut ettim. Demiryolunun iki dengeli çizgisi olan umutlarıma binip, benim bilmediklerimin üstünde yükselirdim. Demiryolunun üstünde ve artıklarında yükselirdim. Bir bilsem büyüklerim nerelerde gezdirdiğini bu oyuncağı kimin sürdüğünü: Demir çizgiler uzanır yerin üstünde, aceleyle daireler çizerek. Umutla trenin penceresinden baktım ve binaları gördüm çokça, penceresi çok olan binaları, onlardan sarkan

birçok göz ve çok ağaç gördüm. Umutla geçip giden ve hızla süzülüp geçen binalar ve ağaçlar. Bütün şeyler bu umudun etrafında hızla geçip gittiler, onlarla birlikte umudum da süzülüp gitti. Umudum kendi mekanına dönünce, başımdaki şapka böylece atılmış oldu. Beni cehennem ateşi püskürten makineler korkuttu, şimdi o ateşler hâlâ gözümün önündedir. Ve ailecek Damur'a göçederiz. Damur, Beyrut'tan daha küçük ve Beyrut'tan daha güzel. Ondaki deniz daha büyük; ancak ondaki düşüm daha bir küçüldü. Böylece beni umutlarımdan kopardılar, içimden o güzel umutlarımı aldılar. Damur'un denizde uzun zaman sadece düşlerimin bahçelerini andım. Muz yapraklarından daha büyük olan düşlerimi... o daha büyük olan düşlerim! Evleri kırmızı çiçeklerle sarar. Beyrut'a en son ne zaman gelmiştim? Yirmi yıl önce ve yaptığım ilk iş o taksilerden birini durdurup sür demem olmuştu: Beni, Kahire'den bile eski Damur'dan alıp dolaştırmıştı. Adım başı küçük çocuklardan kim olduklarını sormuştum. İlerledikçe hiçbir yaşıtımla karşılaşmadım, çünkü adımlarım onlardan daha büyük ve daha eskiydi. Yıllardır adımlarımla ve çocukluğumla soruyorum? Ama mesafelerin enlerini kestiler ve nasıl olsa yenisine varılacak. Kafka'nın tedirginliğini yeniler gibi deniz mekanındaydı. Damur'a doğan güneşin daha büyük doğsun diye çalkalanıyordu. Ve ben o güneşle daha bir büyüyordum. Onun içinde gezen bir şair oldum, terk ettiği ve unuttuğu mekanda. Şair büyür ve duyamaz unutulan çocukluğunu, böylece unutulan çocuk bir başına büyür. Onlardı o ilk fotoğrafı korkutan ve onlardı ilk dersleri öğreten ve onlardı bahçenin sahibi olarak beni kabul eden ve onlardı ilk gülleri çalan. Onlar gazetelerde doğru yazılan veya yazılmayan benim aşkımdı. Celile köyüne geldik. Bir gece Remiş Kazra havuzunun yanıbaşında uyuduk, yaban domuzu ve ineklerin yanında. Sabaha kuzeyli olduk. Böğürtlenlerin solgun suretinde. Göçün har-

man zamanından kalan soğuk binalarda. Eskiden karın çiselediği gibi. Ekilen kardandı şelalesi ekinlerin. Eskiden şelale ince ince akardı ve bildiğim o eski; elma ağaçları dalından sarkan, çeyiz sandıklarının filizleri bilirdim. Şelalenin ışıldayan simini taşırdım ve böyle küçücük anımsardım elmaları o ağaçlarda. O sevgiyi istiyorum. O sevgiyi istiyorum şimdi. Alırım ve yıkarım suyun çizgilerinde yüce dağın kayalıklarından korkarak, küçük maceralarla küçük briketlerden evler yaparak. Kıştan soğuğun rüzgarını taşıyan, Damur'dan kahredici göçümüz oldu. Güneşin batışı zamanı zamandan çaldı. Denizde ceset gibi ışıldayan aşıkların feryatlarıyla geceyi geceden uyandırır. Çocuk, o uzaklardaki akrabalarına gitti, o uzakta ölen kavmine ve surların ardındaki toprakta düğümlenir. Derisini değiştirdikleri topraktaki buğdayda, susamda, mısırda, karpuzda, kavunda ve sert ekşi elmada. Ölen kavmin kayıplarını o çocuk sayar ve ellerinin altında çarpan kalbinin ömrü düşmesin diye, parmaklarıyla kuruyan yasak meyvenin dalına iki tutunur. Kalbini harap edene kadar. Damur'da onları beklemekten yorgun düşer. Dostlarına ve çocuklara veda eder. Onda yeni bir umut tazelenir: Onlar aslında gurbette değil, daha çok gölgem oldukları için mutludurlar şimdi. Savaş yeniden tekrarlansa bile... savaşımız... üç... dört, onlar kendi vatanlarından çoğalıp uzaklaşacak ve çocuklar emdikleri sütte çoğalıp uzaklaşacak ve daha sonra hepsi birden imdat dileyerek bu sütü içecekler. Kaçtıkları şehirden ellerinde satın aldıkları tüfeklerle dönecekler ve işte o zaman asıl kimliklerine yakınlaşacaklar. Yeniden vatanın bildikleri düzenine dönecekler ve bildikleri yollardan akacaklar, yapılanlara karşı çıkacaklar korumasız, silahsız savaşan akrabalarıyla. Onları yürüyecekleri yollarda savunacaklar, yolların bütün bağlantılarında, yollar boyunca. Öksüz kalanları, öksüz bedenleri, çadırdan çadıra birlikte dolaştıracaklar.

* * *

Damur'da taşa kazıdığım adım yayılmadı, dağılmadı, önünde avcılar dikilip ruhunu istemelerine rağmen. Yayılmadı, hayır yayılmadı. Taşın yüzündeki suretten uzaklaştırdılar. Uzaklaştırdılar denizin yanında, orada o mekanda oturan, bu mektupla üzülmedi. Yayılmadı orada. Kaldırdığım şehid bedenin kolları muz dalları üstünde asılmadı... Yayılmadı. Savaş o savaş, ama konuştuğum dil artık o dil değil. Oysa Damur'da şiir okuyordum. "Ne o mekanda çalıştım ne de çadırların iplerini kestiler"'sorum olmadı... başlangıca sorum olmadı. Damur'da taşın üstünden adımı kazarlarsa, orada çocukluğumu araştıracağım, onlarda araştıracağım, bu şehirde.

* * *

Damur'un enkazında, şehit çocukların sığınaklarında yatıyorum "Tel Zatar" bu son sığınak silsilesine taşındı. Yorgun, yüklendiler heybelerini orada bıçakların kestiği cesetlerini unutmadılar ve Damur'a geldiler. Rüzgarın marşlarıyla geldiler, uyumak için birkaç metre açık bir alanı araştırdılar. Ve ancak hançerlerin kestiği başlangıc yarasını unutmadılar, oysa uçakların bombardımanlarından kalan bu müjdelerle hiçbir şeyi başaramadılar. Nereye? Nereye? Halkımı sürüyor boğazları kesen kasap, organların üstüne yığılan enkazı da ve başarısının işaretini yapıyor ve düğünler yaparak.

Füzelerin hızı?... Biz

Parçalanan kavim? ... Biz

Beyrut'a, adlandırılmış zamanlarla onca on yıl kalıyorum. Beyrut'u anlayan çevrelerin cehaletleri kişiliğimde artar. O şehir ki, boynu bükük? Kişiliğinden uzaklaştırılmış ama hâlâ ses veren? Çabuk başlamadı ve çabuk bitmeyecek. Gerçek, bir güzel inatlaşır.

Son zamanlarda konuşulan ve yazılan sayfalara bakarak. Oturur saatlerce beklerim, beyaz boşluktaki düşüncem onlara haykıracak, korkutacak mı? Hayır! Benden azıcık uzaklara kaçıracak. Ve zamandan eskiyen gün, benim görünen göğsüm-

den tanıyacak, şehir böyle teşekkür edecek korkunun o armağanına. Ama Beyrut orada sürüklenen sularda akacak, o sular da şimdi yalnız başımayım. Şehri, sözü edilen o boşluğun şeklini alacak ve sözle girecek beni unutan sabıkalı sözle...

Ve güzel Beyrut'u çok az göreceğim...

Ve çok az ihtiyaç duyacağım, içimde açılan oda ve anlam arasında...

Ve yeni olmayan, eskiyinceye kadar...

Ne zamandır soruyorlar: Seviyor musun? Bu sorulan sorular: Nasıl bir izlenimle sorulur? Evet, çok seviyorum? Ona söyler gibi, sınırlı bir atıfla çabuk veya yavaşça dokunduğumda. Beyrut'ta, eleştiriye çok az gereksinim duyuluyor, ancak orada delil olmadan hiçbir şeyin içinden çıkılmaz. O deli senin içinde rehinsiz her zaman vardır; bu sorunun aynısını, Kahire'de Nil nehrinin bedeninde sürekli anar. Böylece eleştirinin onuru çıkışla biter. Sen orada, Kahire'de Nil nehrinin istekli akıntısında görünürsün. Onlar, Beyrut'ta bu kurşunların çığlığında böyle hüzünlüyken. Kurşunların çığlığında veya şairin gazetelerdeki feryadında.

O şehir mi? Düzensiz Arap çadırlarıyla kaplı o son şeyin bir vedasıdır. Durumu, düşüncesi, çevresi, , toprağının kırıntıları; düşlendiğin her yerde sırtımın ortasından fışkırır?

Bu nedenle kimse dağılmaz ve Beyrut'un şarkıları binlerce ağızdan söylenir?

Göçebe kolaylığı gibi?

Göçebe asiliği gibi birbirine benzeyen bireylerle, birbirine benzeyen ve denk düşen kafiyelerle: Beyrut. Yakut. Tabut...

Ama bu sonuçla ruhumu böyle akan üzüntüye bırakırım. Yalnız, hicivli bir şiirin hoş sonucu gibi. Ve tek sahibi olarak, bu adın unutulmuş sahibini olarak, onlar en sonunda dehşetten dehşete düşerek yasaklarlar. Ben Beyrut'u bilmiyorum. Sevmesini de bilmiyorum ve sevmiyorum da...

Siyasi göçmen kürsüm kolay kolay değişmez ve değiştirilmez. Onun üzüntüsü incedir: Kürsü de siyasi göçmenini değiştirmez...

Ticari göçmenlerin baş parmakları yeşil ellilikleri bolca saymasa her fırsatta herşeyi eleştirmeyi bilirler, birşeyleri olmayan yoksul Araplär da onların saydıkları yeşillerin sayısını tekrarlayarak, çenelerini yorarlar...

Ve yazılanlarla şehir onlara böyle alanını ve özgürlüğünü daralttı, onlara özgürlüğün değersiz olanını öğretti ve hangi cephede savaşıyorsa orayı düğümledi...

Sabıkalı şairle bütün mümkünlerin toplamı silah ve hırsla doldu: Öfkeli komutana son rüşvet olarak ağaçlık bir yer nakit olarak verilir...

Muhafız kırıntıları utançla servetini taşır, uçak merdiveninde ellerindeki çantada veya metresleriyle birlikte otellerde göründüklerinde...

Kaçan, kaçırabiliyorsa.

Yoksulun, yoksulluğunu arttırıyorsa.

Bütün eski Beyrut'u ve ondaki seçkin Beyrutluları, kimse bilmiyor hangi sınırda ne şekilde toplanıldığı bu başkent şehrinin ve seçkin insanlarının. Beyrut'ta ağlayanlar, böylece Beyrut için ağlamaz, ancak onlar, bütün bunlar anıldıklarında veya barış anıldığında ağlarlar...

Bana yolda yetişti, şehir gitgide azaldığında onunla yolda sanki yıllarca Arapça konuşuyormuşum gibi geldi bana, karşılaşmaya benzer bu kapalı adları iletir, öldürülen ve öldüren arasında soluklandığı ürkek müjdeyi gösterirdi. Göçten dolayı ayrılanlarla Emir, böyle yaratırdı zengin Beyrut'u. Beyrut'a olan aşkından değil, amacı ondaki var olan servetinin çoğalmasını düşlemekti.

Ama Beyrut'u kimse bilmiyor. Hiç kimse onda olanları araştırmıyor. Belki, ordakiler araştırıyor belki. Savaşta sadece top-

lananları biliyorlar, oysa daha bizleri tanımıyorlar. Beyrut yalnız bir şehir değil sonuçta. Yalnız bir vatan değil, yalnız ticaret şehri değil sonuçta. Bu pencerelerin arasındaki mesafede ve önündeki enkazın arasında yalnız değil. Washington ve buranın arasında, savaşın ve bu caddelerin arasında ve paralel caddelerinde dikili iki surun arasında ve Arap kavminin arasında savaşanlar yalnız değil.

Ve bu savaşta Beyrut'un barışı sadece Beyrut'la birlikte boşuna akan kanlarıyla savaşanlara ulaştırılır.

Ve bu barış sadece savaşanlara ulaştırılır ve savaşanlar sadece barışta boş zaman bulabilirler, oysa bu savaşı denetleyenlerin sonu gelmez. Eğer bunda başarılı olamasak -hezimetin ölçüsü haricinde- kan boşuna akacak.

Beyrut Beyrut'ta olmayacaksa, belki toplananların bol zamanı olur. Bunda yüce kişiler taşın üstündeki çiçek suretine oturdu ve onları güneşe tapanlar izledi. Düşmanın aşkını yuvarlak ışıldayan tuzaktan düzlüğe çekti. Onlar, tuzağın içinde olsa veya olmasa da.

Sonunda herşey birbirine karışır, karıştırılır karışık olanın durumu, şimdi savaş içinde karışık sicimlerle etrafları sarılı. Şimdi sürekli o etrafı çevrili çukurun içindeler.

Veya: Hazır olanı al. Otur kayanın üstüne aptalca ve çöz karışık ırkını. Şimdi ellerinde yenilenir iki ölümün dibindeki kukla oyuncağı ve ne başlar ne de biter.

- O kadının mı?
- Övgüyle barışmaz şimdi hazır taşın üstünde olan...
- O senin yolun mu?
- Övgü olmasa yol kasidesidir...
- Yalanın mı?
- Onu bir defa daha kabullen olmazsasa...

Ve o uzun savaşla açıkta kaldım. Savaş, kadın yüzlerle bedenimin bütününe girmeye başladı. Akan kanda gitgide batar-

ken, ısrarla daha çatışmayı isteyecekler mi? Beyrut, suda veya sahrada yayılmaya başlayan bir ada olsaydı, ateş dansıyla vatanından taşınacak kavmin etrafında yayılmaya başlardı. Milletler bu vatana girecek. Hayatımızın başlangıç koşullarını belirleyecek, milletler girecek ve bildiği düşmanın, kim olduğunu ve nerede olduğunu keşfedecek. Bu yeni dille, bize bu korkunç külle yaratılan -azalmanın- üstündeki bu alamete korkunun tanıklığını başlatacak. Başlangıçları değiştirmeye başlayacak, sedef kalemler vuruşup kırılacak ve onlardan incinin cevheri çıkacak.

Bende başlatırlar... bende başlatırlardı...

Ve ancak Beyrut'un kanından kış böyle tükürüldü ve vaatleri soru oldu: Ben boşlukta mıyım yoksa kafeste mi?

Beyrut acılaştı şimdi, 1980 baharında, kafesi kendi kanatlarının tüylerinden yapıldı. Koşulları alaylı yayıldı bugüne ve ben kimsesiz bir garip oldum içinde.

- Hata mı?
- Çok.
- Oradan çıkışım.
- Savaş bitti mi?
- Bütün savaşanlar döndü ve vatan yeniden doğdu.
- Ben nereye döneceğim?
- Şehrine.
- Hangi şehrime?
- Vatanındaki.
- Ya Filistin?
- Barış onu yuttu.

Ve kimsesiz bir garip oldum. Paris'te ne yapayım? Nasıl çalışırım Beyrut'ta? Londra'da hangi zamanda kalayım? Beyrut ne zaman bende kalacak?

Bana ve Beyrut'a ne oldu?

- Bir güç oldu.

- Araplar onunla yüceldi ya...

- Ne bu ne de o, o bölgede ve çevresinde oturanlar yüceldiler, şimdi suda yayılmayacak bir adada bıraktılar veya sahrada yalnız. Oysa şimdi vurdukları yolları sayarak geldim.

Yalnız bir garip oldum. Şikayetimi saklar gibi: Kendi vatanının nasıl olmasını istiyorsan bir Lübnanlı bir Filistinli de aynısını ister. Filistin'in mısır ekmeği nasıl oluyorsa? Ve Suriyeli berrak bir göğün altında nasıl uyanıyorsa, Filistinlinin de aynısı? Nasıl olması gerekiyorsa Filistinlinin, Filistin de aynısı olmasını ister.

Benim gibi onlar da gariptir. 1980 baharında; rüzgar suyu görmesiyle dalgalandırır, yol yağmuru görmesiyle, suyun bedeni denizi görmesiyle. Yalnız bir garip oldum.

...İnsanlar duvarın üstündeki çoğalan resmi tanıklığın fotoğraflarına yaklaşır. Vatanı, böyle sözler inşa eder ve yeni bir yolun izini tutar. Beyrut onlarda tekrarlandı. Araştırdığım çocukluğumdan aldığım yanıt böyleydi. Bütün ziyaretçi kartları resmi birer kimliktir, resmi seslerde bulundurdukları alışkanlıklardır ve beklerler yüzleşmeyi onları böyle bir bayrama taşıyacak...

Yasak vatan...

Beyrut bütün süslü başlangıçların konuşmalarında ve törenlerinde böyle isyan eder. Beyrut ne zaman tekrarlanırsa onlarda: Ayrılanların dönüşü olur ve savaş böyle ateşlenir, bu dördüncü yılında güvenli ve yalnız. Beyrut'a, vatanlarına, kendi dillerine döndüler ve böyle ayaklanmak için kışkırtıldılar. Hayır! Hayır! Hayır! Oysa barış için döndüler. Filistin'in nemli ipi kandan kurumadan ilk gelişleri güney bölgesine oldu... güneydeki barış çadırları gelişleriyle Filistin oldu...

Beyrut'un güneyinin ağladığını gördüm. Yanımda aydın iki gazeteci ve iki ressamla, güneyin ağladığını gördüm. Beyrut, Lübnan'ın başkentiyse ve Güney Lübnan'daysa eğer onu an-

maya geldim. Güneyi, uçakların yaktığı zamanı unutmamak için anmaya geldim. Önceki tesisler devletin sınırları içerisindeydi, orada oturuyorduk, bira içiyorduk, şefkat gösteriyorlardı azap çekilen kıtlıkta. Anlaşılabilen bir gündü, vatan endişeliydi ve vatanın sınırları içerisinde İsrail tarafından böyle biliniyordu. Vatanın yanıt beklediği bir gündü. Yanıt ise, İsrail'in uçak ve tankları güneyin ısınmasını istiyordu. O gün vatan olmadı ama vatana da ihtiyaç duyulmadı.

- Ey dostum nasıl değiştireceksin?

- Binalar güneyden gelen yanan göçmenlerden dolayı kömür dolu, göçmenler böyle bedel ödüyorlar...

- Ey dostum neyi nasıl değiştireceksin?

- Her yeni bir acı eskiyi kovar. Yeni bir karışıklık uzaklaştırır eski karışıklığı ve sen son bir yabancısın bu vatanda.

Özgürleşecek Beyrut için sorular ayaklanır eski ölçüler yeni ölçülerle anılır, eski vatan yeni vatanla. Akımlar araştırıp onlarla böyle çıkar yasaklar. Gerçekler gerçekten yaşansaydı, toplanan takdirde dost, gerçek dost olurdu. Oysa binalara musallat olan çatışmaları saysalardı kadınlar, konuşulan savaş tekrardan sona dönerdi ve başa.

Bu boşluk aslında bir kafestir...

* * *

...Niçin döneceksin, üstündeki o beyazlık, istediğin özgürlükten ve hayatından daha pahalıdır...

Nedir o?

Beyazlık.

...Doğal tarihin bilimi, eğer canlılar beyaz tüylü olmasaydı diyor: Avcılar, bembeyaz samuru, vurup avlama düşünü kurmazlardı. Sayısız akşam dakikaları böyle sayıp, çamur içinde bahse girerek aynı hizada tereddüt içinde ve sabırsızca beklemezlerdi. Samur çamur içinde debelenerek yuvasına varmadan, avcısı tarafından bir nimet gibi nişan alınarak vurulur;

durduğu çamurun üstüne düşer ve o güzelim beyaz tüyleri kirlenir. Bu beyaz nimet özgürlüğün ve hayatın üstünde kirletilmiş olarak öylece durur."

Cervantes [*Örnek Alınacak Hikayeler*]

* * *

Füzelerin hızı?.. Biz.

Parçalanan kavim?.. Biz.

Ve geri döner sessizlik, dolan bu sessizliği açarlar. Ne zaman kırılacak boş söz? Ne zaman binlerce kıran yangının izinde kırılacak. Sanki o boş sözler çığlıkları ve ilk haberleri büküp tanıklığın yanına uzatarak davet eder. Durum bu boş sözlerin tersini savunur ve çığlığın bu feryatları düştüğü yerden geri çevirir ve hayatın adımlarını araştırırdı. O sıradan hayatlarında ve çığlıklarında, mektuplarında ve telefonlarında, hakimin önünde kötü koşullarını ilan ederken: Filistin'in sorularını kökünden çürüyüp yok olan ekinin yeşil buğdayıdır. Buğday saplarının iki ucu zindanla nasıl taçlandırıldıysa, ziraat sanayiinde doğmadan başka bir tohumla taçlandırıldı. Sonradan filizlenen bu nimete, bireyin cömertliği karşısında ağırlaşarak tükenir. Bedevi devleti başkasının vatanına muhtaç olur böylece. Buğday ve Bedevi acaba ikinci bir ömrü doğru olarak yaşayabilecekler mi? Bedeviler başka bir toprakta yaşamak yerine, burayı şehir yapmaya imrenirler. Vadiye suyun akma sürecini beklerler. Ve Filistin'in vuruluşuyla barış ekmeği özgürlüğünü yitirir. Geriye kalan sağlam akrabalar tanık olarak geri gelirler ve bakla artığı bir öğün yemekle tanık olacak ifadelerini beklerler. Pahalı ve fuzuli istekler karşısında uzun yıllar konuşmalar yapılır, vaazlar verilir. İthamlarla adlandırılmış yasaklar uzayan kayıp düşlerde tükenir. Evlilik yuvasında ve açın çoğalan açlığında, bütün kötü durumdakiler sorar: Barışın bedeli nedir? Hapiste hatta dışarıda dizili bekçiler boşaltır mermileri Firavun'un üstüne ve bu barışın üstüne

ve de bu akan suyun... Geciktirdiler mi? Ağlamaktan kurtaracakları nemli arzuların zenginliğini geciktirdiler. Barıştan sorumlu komutan, her koşulu Amerika'nın zamanına bağlayıp, açık seçik perişan olanların önünde konuşarak Amerika'nın bu kararlarını över ve şart koşardı. Arapları bu şartlara razı kılıyordu. Bu kötü durumlarla Araplar uzunca süre rehin gibi yaşadı, barışla ve suskunlukla savaşı ilan edene kadar, böyle bir durumla savaşanlar sadece beklediler, ama azıcık dışarıda. Oysa İsrailliler dışarıda toplananları da bu yangının içine aldılar, bu değişen konuşmaların sonrasında savaşanların her biri böylece ister istemez sahnede yerini aldı. Kahramanlar belki karanlıkta tekrardan davet edildi. Yeter. Ant içildi, seferberlik karanlık yolunda toplandı: Sonra davet edilenler tarihin bu göçü ters dönsün diye beklediler ve bununla güçler eşitlensin diye. Dışarıda asi gün doğmak üzereydi, cephanemiz, bizde çoğaldı oysa gerçek söz savaşta ve barışta söylenmeliydi. Bize nasihat edenler sonradan acele ederek, sonucu göçle bitirdiler, tabi hazır tutulan Amerikan gemisiyle. Hiçbir şart koşmadan ve zaman geciktirmeden. Acele edeceklerdi sonradan, davetimizle durumlar ters dönmeden ve toplumun kademe kademe intihar saldırısıyla o sahnenin üstünde rolümüzü oynamadan. Herşeyi kaşla göz arasında bitirdiler. Yeter. Ne zaman susacaklar? Oysa ya öldürecekler ya da çıkaracaklar! Ne zaman tırmalayıp yırtacaklar Arapların dününü, cesetlerle keseriz silsileyi, Amerika'nın silsilesini? Ne zaman savaşacaklar ve bizi ikramla savuşturacaklar ve Mondeyal ve kurbağalar yetiştirecekler? Şehvetimizin ve çıplaklığımızın önünde yolu açtıklarında mı? Hükmedenler bu eğlenceyi durdurur. Açığa çıkarırlar bize yaraşır bir elbiseye bürüyüp, sonunda karanlığa beliren zarafetle yaklaştırırlar: Oysa onlar hiçbir umudun olmadığını biliyorlardı... Araptan rica ederek, hiçbir umut yok dediler. Bu insanlar yaşamı hak etmiyor. Bu insanlar bu hüküm-

lerinin fotoğraflarında kalacak. Savaş meydanının bu yaşanan son tarihin yasını kanlarıyla süslediler.

Tarihin seçtiği suskunluğa taçlar takılmış ve etrafı tavaf ediliyor. Daha güzel ve cazip sözlerle ekine saldırılıyor. Konuşan her kimseye yabancı sözcüklerin körlüğüyle gösteriyorlar göstereceklerini. O kişinin verdiği vaazı terk edilmiş örf ve adetlerin onca paslı sözcükleri olgunlaştırdı, minberin yuvasındaki hatibiyle. Verilen vaaz kişiyi, yani dinleyeni kendi ruhuyla karşılaştırır. Vaazlarla savaşacak olanlar, Medine'nin kutsal yolu ve ona olan inancı için savaşacaklar. Bu hacmin ağırlığında, bu boşlukta, yasaklar muhalifin adını ve kimliğini inandığı bu kutsallık için, mükemmel renklerin karışımıyla şekillendirir levhayı. İnandığı bu kutsallık mücahitlerin koruduğu, o hakimiyetin suruna yakınlaştıracak mı? Geçmişte yıllarca yan yana güzelce oturan komşular geri dönmeye başladılar, bunlara yeni bir ad ve soyadı koydular: Komşular göçten dönüp yan yana geldiklerinde; burada bu koydukları yeni ad ve soyadları gibi yaşanıyordu "Beyrut'un Ölümü." Adres: Ölen bu caddelerin son çıkışında boyun eğme mühendisliği vs.

Karanlığa gömdüler, yavaşça yayılan bu sınırları karanlığa gömdüler. Sonunda Arapların arasında karanlıktan parlayan sarkıttıkları bu bedel bizimle yıkılana kadar. İçlerimize sarkıttıkları bu eski çürümüşlüğün aslı açığa çıkmadan gömdüler. Bu deliliği ne zaman durduracaklar? Ne zaman gidecekler? Karıncalara benzeyerek ne zaman girdiler? Ne zaman bizim gibi düşecekler, muhafızlarıyla birlikte ayrılmadan affederek: Şimdi çadırın üstüne düşeriz, çağdaşlığın hezimetindeki çadırın ve onlar bu yaşantımızın üstüne düşerler, mücahitlerle birlikte olan yaşantımızın...

Mezarın karanlığı adalete benzemez. Biz, biz böyle anımsıyoruz savaş alanlarındaki zamanı ve bu mekanda ve bu sonuçta. Mümkün olsaydı bu silahları hizmetçi edinirdik bu şiddet-

li zamanlarda. Peki bu yaşanan şiddetli zamanı kim bilir? Ya bu geniş ve verimli toprakta bu şiddetin nerede biteceğini? Biz bilemeyiz, bizden çok onlar bilir. Feda edene kadar bu hayatı, bu öfkeli caddelerde. Ancak, öfkeli olan kim bu caddelerde; muhafızların böyle heder olan kanları ve umuda saldırdıkları, gıyabında saldırdıkları, saldırıyı şiddetli bir hastalık haline getirdiklerini? Bu kıtada kimse söylemek istemiyor: Yok. Kimseden isteyemeyiz?

Kimseden ne?..

Savunma bakanlarının kurul oturumlarında, katillerle birlikte şampanya içiyorlardı ve toplananlardan haber gelir; Tel Zatar'ın boynundaki ipi biraz daha sıkın: Şimdi o bardaklara doldurdukları şey nedir- Beyrut'un boğazını ikinci defa sıkan mı? Birlikte çektirdikleri fotoğrafı görünce, evet; tanklarını su birikintilerinde yüzdürecekler. Ağustos ayı sıcak olmadı, hırslarını ve tüfekleriyle karanlık muhafızların gayretini gördük ve onların yasakladıkları gülmeyi ve hatta ataların sordukları soruyu bile; düşmanla etrafı çevrili iki sıra halinde açıkça konuştukları barışı... bir kadının gözünde olan barışı ve Beyrut'un kuşatmasını...

Ancak, başkalarının öfkesi gibi öfke yok, Arapların dostları böyle bir gösteriye çıkma gereği duymadan, hakemleri dövüp geçmişin tekrarında düzeltir futbol maçını. Yok olan geçmiş şimdi daha çok şiddeti alevlendirerek tekrarlanır. Beyrut'un bu uzun suskunluğunda, Arabın makarası şimdi ikinci bir defa saldırıyı tekrarlar, gündoğumunda damlayan Arapların uzun gecesi tökezleyip düşene kadar. Mümkün olan bir tabirle yeterince müzminleşmiş öfkenin yanında fırsat yaratır. Savaşta vatanın herhangi bir şehri yıkılmaz, savaşta maneviyat biter ve kırk beş dakika sonra yavaşlar ahmaklık, savaşanlar aynı yoldan dönerler düzenli dizilişleriyle düzgün bir çizgi gibi hücum ve savunmalarıyla ve yolculuğa çıkmış gibi hiç kim-

seye ihtiyaç duymadan; manevi ihtiyaç ve halkın desteğinden başka. Daha sonra katliam tehdidi ve şerefli devletlerin gücü altında döndüklerinde; hiç kimse silah istihdamı az olan bu devleti duymaz. Belirledikleri bir sınırla savaşı bitirirler. Gözlemcilerle, savaş alanında ve dışında, olumlu kılınmayan iki şehrin sınırıyla, Honduras ve Salvador arasında bir yerde dilediği gibi konuşarak istisnalarla çözümler. Ancak müdahil devletlerin önerisini dikkate alarak, onun gibi düşünenlerin meclisinde hükümden önce ihraç kararını mümkün kılar!

Şimdi futbol topunu daha çok seviyorum, oysa ben de öfkelenirim bir başkasının öfkesi gibi ayrılıklarda. Beyrut kuşatması aynı ayaklanmanın gösterisi değil. Direnişçilerin arasındaki futbol topu bu gösterişin Beyrut kuşatmasının ikincisi sayılır. Oysa değil. Oysa futbol topu bu sahalarda ağlar, mahkum edilenin güzel kokusu böyle fışkırır ve hapishanede mahkum edilen demokratik Araplar mahkumların boğazına sarılarak onları mahkum edenlerle birlikte yere yıkarlar. Duvar yarıklarından soluklanarak vatanı hazırlarlar böyle ortak birşeyin etrafında veya toplananların etrafında veya nesnelerin etrafında veya orada sınırları tespit eden taraflarla ilgili şartlarda toplanarak. Önemli sular fışkırıp akar onların zekasından, önemli tanıklar düşer onların oyunlarından, içinde olmayan sıkıştırılmış anlamlarda. Vatan veya derisi yüzülen vatanın ruhu renginden kerametlerin yanında savunur veya önünde duran sonuçla ayıltır, destek güçlerinin istekleri sırtımızdan tutarak kırmaz. Başarıya ulaşırlar uzanacakları heder ettiklerinin üstüne barındığımız aynı hedefe, o onaylanan hedefe. Hakem orada ağlayan ruhu gözönüne alırsa, insanların ruhuna yanındaki başarının ve o siyasi sonucunda mahkum edilenlerin hakimiyetiyle kat kat iradelerini düğümlerdi. Belki, oyuncular değildi, o kaderde şu anın uzunluğu üstünde o milletin sahibi ve çobanı ve kendi malının nafakasını veren yeşil

sahaların cesaretiyle. Ancak emir inatla devrilir; ne zaman muhalefete düşerse veya ne zaman bu vatanın önünde son oyuncularıyla bozguna uğrarsa, sloganların ahengiyle sonuca ulaşır. Bozguna uğramışlığın ezikliğiyle hakemin yanına varır ve bir genç kızın çeyizini taşır gibi, tekrardan taklit edilmiş bir tarihin ve ikinci bir defa vurulanın ve başaşağı devrilen iki oyuncunun -iki savaşçı- bir üçüncü defadan sonra tekrarlanmasını ister. Gereksinim duyulmadan çalışan oyuncuyu da dördüncü kişi olarak aynı hükümle oyundan çıkarırlar.

Yok, siyasetteki hezimet, yaşanan Ağustos ayının aynı hezimeti değil. Arapları taklit ettiğinden değil, burada kalanları cezalandırıp hezimetiyle azleder. Sonuç olarak yöneldikleri caddenin üstünde Limuzin arabalarıyla davetliler arasından geçip, ağlayanların yanına toplandılar. Oysa asıl amaçları kimseye görünmeden ve düşmanların ufak bir hilesiyle çadırlara yönelmekti. O düşülen hükümle, aslında düşmanı biz istemiyor değildik, bizi bu gelen nimetten kurtaran onlar oldu. Nasıl biz onlara yardım ettiysek, onlar da bilmeyerek kişiliğimize yardım etmiş oldu ve böylece bozguna uğrayan bizim derimize hakim oldu.

Ancak futbolda hakemin kararına karşı gelmek de var: Caddenin genişliğinde saldırır iki oyuncu ve dadanır yabancı hakemin üstüne. Millet maça oynayanlara küfretmek için giderler, taç çizgisinin yanında tedavi olan her kimse ona küfürleriyle dadanırlar. Ama hakem de bu düzenlenen komplodan nasibini alır. Daha bir ciddiyetle olaylarla uğraşır gibi görünür o an. Hakem orada caddeyi kaldırır uzun sahilin saldırısından yüksek, daha yükseğe ve altını özgürlüğün nimetleriyle temizler: Tuhaf küfürlerle istedikleri gibi bugün de istedikleri yere girerler. Karşı takım öne geçerse, özgürlükten bize birşey kalır mı, bunun bize faydası olur mu? Alkışlayarak bir leşin etrafında döner afiyetle gibi, insanlar hayretler içinde kanın

hükmünü cesaretin üstünde beller. Futbolcular bize: Şimdi toplananların bağrışmalarla söylediği küfürler ahmaklıktır. Şimdi bu yolun mağduru oyundan atılırsa, kararan gözü hiçbir şeyi görmez. Filistin yerinden oynasa bile. Devam eden bu huzurumuzdan, oyuncunun adı bütün nesneleri birbirine katsa, ondan ve yasaklarından bu mekana cesaretimiz akamayacak mı?

Uzak hüznün sahibi Arapların caddelerine saldıranların hepsi Filistin'e döküldü.. Hakemle düştü caddeler, onunla toplumun kalbi emildi. Hakemler bu caddelerde rüşvet alma yarışındalar şimdi, bu toplumda değer kazanıp tatlılaşanı savunuyorlar. Arapların resmi silahlarının sesiyle ve açık ilanlarıyla, iki Filistinlinin düşüncesinden bütün halkı sorumlu tutarak, halka boyun eğdirerek bunu anımsatırlar. Filistin'de olmasa bile, buradan uzaklarda, korku, terkedilmişlik, bakir uzak mesafelerde, yalnız kalan Arapların üstüne yanaşırlar. Onlarda özgürlük ve fışkıran ferahın güzel kokuları yok olana kadar! Böylece bu resmi konuşma da karanlığın labirentlerinde yiter. Ancak caddeleri ve yolları nasıl aydınlatacaklarını bilirler, saçtıkları ışıkla belirsizliğe nasıl hizmet vereceğini, onun için hapishanedeki polise gerek duyulmadan, Filistin'in kendi özgürlüğünün Filistin'in içinde yattığını bilirler... ve "hiçbir çığlık, savaş alanlarındaki çığlıktan daha fazla yükselemez. Ah! Bu çığlıklar başka bir anlam ve ifadede yaklaşsa: Ne Filistin, ne savaş alanları ve ne de çığlık. Bu yaşanan feryatta! Orada bir soruydu ekmek ve bu yayılan özgürlük ve bu sonuçla birlikte yayılan masum özgürlüğün soruları, hakem oyunun zenginliğini bununla açıklar, Filistin'in yasağı bu oyunla vatanında toplanan halkın sözcüklerinde bir giz olan sorular safdışı edilişinden çıkar...

Futbolcuları bir araya toplandı ve karşılarında Filistinli futbolcular. Caddelerin şiddetinden kaçan sorular tökezleyip

oyunda yere kapanır ve karanlıkta bir daha ayağa kalkmaz, hakem herşeyi görmezlikten gelerek, son bir düdük sesiyle oyunu bitirir.

Suskunluk güçlünün korkusuyla dalgalanır. Dünyayı iki dünyaya, renkleri iki renge bölerek.

Suskunluk ölçülü korkuyla güçlü olanlarla işi bitirmek için bekliyor. Suskunluk altın taşlarla süslenmiş eski bir umut olarak kalır ve bu meydanlardan çıkılır. Suskunluk o ki güzel bir yular olur devrimcilere, hakemlerin ve yargıçların tavsiyesiyle oyundan atılmak için. Başkentte caddeler değiştirilir ve bu caddelerin adı son başkentte inatla konuşulur, başkentin istisnasız sonucu ve doğasından feryatlar yükselir, inatçı bir kötülükle başkentten ayırırlar, başkentten ayrılacak olanlar seçilir. Ve her yöne yayarlar, başkentte bütün dönemeçleri değiştirirler. Son başkentte, hepsi birden ayaklanan güzel devrimciler önce onlar terkeder, sonra başkentte uyuyanlar. Başkentte hiçbir şey bir daha başlamadı... Başkentte hiçbir şey eskisi gibi başlamadı!...

* * *

Bir put nasıl ürker bu sınırda, bir put nasıl ürker? Ya o inadına söyleyecekse.

Söyleyeceğinin inadına bu suskunluk üstüne kapanırsa...

Başlangıca ulaşacak okunup öğrenilen bu kitap.

Onunla savunulacak tarih, daha bir onurlu olacak ve kesilenler ve rehinelere yapılan işkenceler: Ne kadar azalacak?

Ve o istediğini söyleyemeyecek, ey efendimiz olan put...

Söz sahibi olduğu otoritede ezilir. Engel olsa bile o otoritesinde yine ezilir. Otorite savaşır bu son otoriteyle, kimse izinden gitmez ve tek bir kişi olarak tek başına kendi izinde gider.

Bu onun konuştuğu dil, ey efendim put, az birşey istiyorum putun kendi putluğundan.

Sonda söylenecek bütün şeylerden sonra, ama hangi son.

Çıkışta ayrılanlara söylenecek son.

Söylenecek şimdi bize söylenenler.

Ve ancak şimdi bize söylenmiş olsa da istediklerini.

Nedir gördüğü putun, bu onuncu tekrar, nedir gördüğü putun?..

* * *

Susmak altındır, susmak sevinçtir. Ya orada yapılanları beğendin mi? İnsanların öfkesi kavmimin garipliğine sataşır. Susan mutluluğa bütün Araplar ortak olur. "Mondeyal"da, füzeler kimsesiz bir millet olarak nesnelerin bedeni dışında karıştırır fotoğraflarımızı. İnsanların kanıtıydı onlar ve yabancılar hiçbir zaman duymaz konuşan ruhlarını. Dış İşleri Bakanı, isteklerimizi cesaretle Tunus'ta toplanan Arapların meclisine taşırdı. "İmkanlar" konuşulur. Toplantıda, Arapların güzel ve sevimli boyunlarına düğümlenirdi İsraillilerin konuşması. Cesurca reddederlerdi Lübnan'a taraf devletlerin hakkında istedikleri idamı. Bu imha, Amerika'nın kendi üretimi olan ordunun devriyesi ortasında ve uzun barikatların arasında gerçekleşirdi. Sorduğunda, "sahip olduğu yeri", sahibi neden yaksın sarımsak, soğan ve parmakları? Kendisinin olmadığı zamanlarda dokuzar dokuzar imha ederdi ve sayesinde toprak yokluktan kendi insanını yutardı, oysa aradan bir ay bile geçmeden el koyardı saldırılara; bir başkası yapmış gibi... Üzüntülü sözlerin ve dileklerin yanında fazla değil, bir ay sürmezdi ölümsüz Arapların tarihi hükmünde. Konuştuğu yalan yetmezmiş gibi Arap devletlerinin bakanlarıyla aceleyle üzüntülerini tekrar tekrar iletir, acele işten şeytan hoşlanır, devamında ise şiddetin hüküm sürdüğü en çetin saatler başlar. Dış İşleri Bakanlığı ayakta uyuklar, onun tahlilinde ihtilafa düşen imha hedefi ve süresi: İsraillilerin ilan ettikleri hakka tecavüzün bu sürecinde... O iki kişi Filistinliye mi benziyor Lübnanlıya mı ya da yoldan geçip giden Araplara mı benziyor? Petrol

sürecinin tarifinde ihtilafa düşenler: Kafası yarılan ticaret kimin? Ya siyasi barış? İkinci bir defada kafasına dank edene kadar, karanlıkta. Oysa sonradan ilan edilen direniş bitti mi? Hayır İsrail uçaklarının verdiği hüzün uzaklaşmadı; Filistinli veya Lübnanlı elli bin bebek ve çocuğun, gaz ve bombalarla yanması yetmedi. Uzaklaşmadı Amerikan taklidi ithal edilen silahlarla izole edilen bütün şehirler yetmedi. Uzaklaşmadı Beyrut'tan, sudan sonra Avkisjin oyuncaklarından yetmedi ulaşılan çatışmalar. Uzaklaşmadı Arapların açık gökyüzünde ve kapalı puslu gökyüzünde git gide çoğalan füze ve bombardımanlar. Ve uzaklaşmadı Akdeniz'in mekanı içinde ansızın artan İttifak devletlerinin uçaklarının taşıdığı saldırı hazırlıkları. Ve uzaklaşmadı Beyrut'un hedefinden ve onun yanındaki birçok şehirden, oysa nasıl acele, nasıl da acele bombalarlardı?

Ve biz gene de futbolu seviyoruz. Oysa bizim gerçeğimiz futbol, şayet gerçeğimizin maçını izleyebiliyorsak tabi. Oysa mümkün değil? Oysa mümkün değil ölümün rutininden azıcık çıkmak? Kimse de gelip sormadı yayıldığımızda ve araba bataryalarında patlayan ışıklara döndüğümüzde. Hızla sağını solunu çalımlayıp bizi taşıdı "Polo Rossi" ama içimizdeki sevinç beraberimizde değildi. Adam, oyunda pek görünmezdi; birden bire ortaya çıkıp attığı çalımlarla oyuna estetik katarak zenginleştirirdi. O şeytani inceliği hedefin tescilinden uzak olunca pek görünmezdi. Patlattığı bombalar pek görünmezdi, ancak tam hedefte, -yani spor spikerlerinin vurguladıkları gibi doksanda- patlattığı zaman belirlediği skorla, karşı takımı tam tekmil olduğu gibi uçururdu. Böylece "Polo Rossi" bir gezgin olsaydı eğer, bir sloganla, ilkin uyur gibi veya telaşla havadan gelen akınların kanalını açarak hızla önündeki ve arkasındaki iki engeli asil bir fırsatçılıkla ve olgun bir yükseklikle verdiği mücadelenin gerçek hükmünü belirlerdi. Topla

nasıl oynayacağı kestirilmezdi ve severek oynuyordu rakip takımın ağlarıyla, yasak ağlarıyla, saldırısıyla azgın futbolcularla yükseğe uzanır İspanyol oyuncuyu olduğu yerde döndürürdü. Yapışkanla yapıştırır gibi kısa düzgün ve dalgalı saçları şehvetin çığlığı olurdu adeta. Göründüğü alanın üstünde enini boyunu on bir adamla savunan o Masonların örtüsü gibi kaplı bakir ağları, "Polo Rossi" mükemmel bir arzu ve istekle yaklaşır, yanan ağlara yönelmeden önce havanın adaletini yorgun savaşanlarla rahatlattıktan sonra, zorla alınan bir güzelliğin temsilcisi olurdu...

Futbol,

Bu cesur delilikte, takdirle açıklanan bu barışın yasağında halka faydası nedir? Bu delilikle hangi takdir hafifletir şiddeti, savaşla yakalar ve etrafını çevirir ve çığlıklarla tereddüt içinde uzaklaştırır! Bu delilikle böyle yükselirdi korkulu saatler ve yarım saatin içinde akar cesetlerden ve atan nabız gibi nefsimdeki şiirin cesareti akar, meçhul bir kadınla ilk defa karşılaşılır gibi...

Ve bir futbolcu bu mucizeleri böyle araştıracak, kuşatmanın hemen ardından, ne zaman kımıldayıp hareketlenecek caddelerde ölü saydığımız korku ve karanlık.

Gösterilerle sevinirim arktan damlayan su böyle çalar ondan bütün ayçiçeklerini. Onun içindeki katili ve ondaki kurbanlığı. Ondaki acıyı ve ondaki çığlığı. Ondaki hançeri ve gülleri. Ondaki yükselişi ve hezimeti, sonuçta nesnelerle birlikte kaybolur sahnedeki kahramanlar, savaştan ve zaferden kolayca dönene kadar. Kolaylaşana kadar soluk alıp vermek; emeklemek için iki büyük hizip arasında işçiler caddelere dökülünce arktan su damlar gibi on binlerce gösterici haykırıp uyararak kurbanlıkları basamaklardan kaldırır ve zaptedip savunur söylediği büyük sözlerle. Duyuyordum yapılanları ama ağlamanın gizini anlamazdım. Yüceltirdi içeri giren hezimeti ve

korkutmayı başarırdı kaybettirdiği kimliklerle. Kurbanlık: Koruyup savunacağı bu tamamlanmış sonda, koruyacak hakkı ve sınırı kalmayan. Kurbanlık olsaydık eğer, şimdi ters tepen bu devirde kendi dostlarının üzerine devirirdi adalet tartısındaki kumu. Bizleri öğüten azı dişleri altında feryat ediyoruz, azı dişleri altında ağlıyoruz ve onlar azı dişleriyle duvarlarında yüceliyorlardı. Buradaki o azı dişler bu kayıp mekanda neyi kesiyordu? Başarılarında veya hezimetilerinde üzüntülü olsalar da, asla sahnenin dışında hazır bulunmazlar. Bu vasıftaki durumun sonunda kalkıp o duvarda istedikleri gibi ağlarlar. "Orada iradeleri olmadan buradaki hurafelerle" boşaltırlar. Tiyodur Hertsil'in basit devlet kuruluşuna sembol olmuş konuşmasıyla, halkı davet eder ne bu toprakta bir yeri var ne de onun kendi halkı! Beyrut'un kuşatmasında halkın bedeni buna böyle tanık olur, toprağı olan yayıldı ve çözülüp uzaklaştı; saldıranlar ise buradaki toprakları böyle çaldı. Arapları anlatan şiirinin sınırı, Hertsil'in alaya alınacak sembolünün ışıltısına benzerdi: "Burada olmayan kendi hayalleriyle: İsrail'i yüceltmiş olsa da ümidi boşa gidecek, ancak devamı olmalı ki ümitler gerçekten boşa gitsin..." On ağlayan kasideyle ağlamayı bildirir: Beyrut'u kuşatmasıyla Arap kasideleriyle değiştirir, Haç ziyaretini mezbahaya çevirerek gerçekleştirirler. Hem katil hem de gözyaşı onlardan. Hem adil hüküm hem de mezbaha onlardan.

* * *

"...Fransızların kibirlerinden başka değişen hiçbir şey olmadı. Onlardan bir adam karısıyla yolda yürürken, bir başka yönden gelen, karısının eski bir dostuyla karşılaşıyorlar; kısa bir hal hatırdan sonra kocasından, kendi dostuyla az öteye uzaklaşıp konuşmaya başlarlar. Kocası öylece boşu boşuna bu konuşmalarını bekliyordu. Bu tenha yerde ikisi, belki de bilerek konuşmayı uzatıyorlardı. Oracıkta, karısına, adamın an-

lattıklarına tanık oldu. Nereden geldiğini, Nablus'ta ne aradığını vs. Adam kendinden geçmiş dobra bobra birşeyleri anlatıyordu. Müslümanların başlarına sardıkları sarığın kat kat çevirip yol gibi açıldığını ve onun da o yolda ilerlediğini... Kadın: Fransız kocasının şarapla uğraştığını ve şarap ticaretini yaptığını, kocasının yanındaki şarap fıçısını işaret ederek; bu şarabı filanca ticaret adamının satın aldığını ve bu şaraptan, onun da dilediği kadar alabileceğini söylüyordu... Birkaç gün sonra kadını ve adamı yatak odasında birlikte yakaladı. Ona "Hangi nedenden dolayı karımın yanına geldin?" diye sorar. Bunun üzerine adam: "Yorgundum, girip dinlendim" der. "Başkasının yatağına nasıl girersin, hem de benim yatağıma ve eşimle?" "Yatak hazır serilmişti ben de uzanıp yattım" dedi. "Ve kadın da seninle birlikte yattı?" "Yatak onun yatağı isteseydi engellerdi." "İnandığımız dinin hakkı için, şimdi yaptığımız bu kavgada kim haklı?" diye sorar. Tabi bu bir yalandı bir başka deyişle abartıydı. İkinci bir defada, adamı banyosunda yakaladı. Ona "Salim: Çıplak ailesinden misin, hamamda mı doğdun yoksa Allah rahmet mi eyledi?" diye sorar. "Banyoyu açtın ve kendi çıplak bedenimin içinde masum, kendi halimde yaşadığımı sen de görüyorsun." Karısının beline, kollarını kemer gibi dolamıştı ve elleriyle uygun yerlerini okşuyordu. Adamı görünce toparlanmıştı. "Çalışıyorum" dedi. Adam, gözlerinin içine bakıp: "Salim, karımla böyle çırılçıplak mı?" Karısı fino köpeği gibi, Salim'in sırtını tırmalıyordu. Salim: "Dinimin hakkı için çalışıyorum" dedi. Adam: "Salim, dininin hakkı için böyle çalışıyorsan bildiğin (altı dilde sürekli dua et ve böyle çalış) bu zavallı kadına yardımcı ol." Ona çalış dedikten sonra, "Buraya, çalıştığın süre içinde uğramayacağım. Ben de fino köpeği gibi ayakların arasında dolaşmam. Bana çalışıyormuşsun gibi çalışmaya devam et" dedi. Kadın tekrardan saçlarını açıp, giysisinden sıyrıldı. Kocası, bir köşede

oturup onları izledi. Bir süre sonra, teşekkür edip, adama yaptığı işin bedelini ödedi. Görünen bu büyük tezatlık içinde bir gayret, bir kibir ve cesaret var. İnsanın onurunda ve yaşamında, keşke böyle bir cesaret türü hiç olmasaydı..."

İsmet Bin Mankuz [*İtibarın Kitabı*]

* * *

...Saatler ikindiyi gösteriyordu. Külden buhar, buhardan kül. Metalin efendisi zaman. Kurumasın bu maden sadece bu son metal üretebilir son tarihi, bütün nesneleriyle ve uzun bombardımanıyla. Başlamadan böyle bitsin bugün. Ağustos ayı ayları kesti. En uzun ay Ağustostur. Ve bugünü ve bütün günleri Ağustos ve uzunluğu kesti. Bugün günlerin bitişi olsa. Bilmiyorum nasıl oluşacak boş bir şehirde, orada maden yıkılır bizde yorgun utanç ve suskunluk patlar, bizde utanç ve suskunlukla toplanan veya toplanmayan; kral ve başbakanı ağırlamaya uğraşır. Önümüzü deliliğin silahıyla açık bırakarak, olsak veya olmasak da, olmasak veya olsak da, olsak veya olmasak da, bize delilikten başka birşey bırakılmadı. "Kuşatma onların deli kuşatması ve delilikle ve delilikle. Oradan gittiler, sevdiklerim gittiler, olsam veya olmasam da." Tarihin rengi ruhlarından değişti. Tarih, nehrin suretini yazdı. Peki ovanın tarihini kim düştü, yosunların tarihini kim, kim tarih düştü düşmanın çıkışını, kardeşten, giren kardeş düşmandan? Beni bu sümüklüböcekle ikinci bir defa kim yüzleştirdi? Sümüklüböcek kucağında oyunlar ve yeşillik taşır. Sümüklüböcek duvarın deliklerini tıkayıp sıvayarak bize yaklaşanı görmemizi engeller ve sıvadığı duvarı kanımızla suladı ve malum isteklerimizi geciktirdi. Sümüklüböcek, çardağın üstünde. Bizler ölüme ısınırız bizim olmayanı savunarak, yıllarca bizim olmayanı. Ve bizi dağa götüreni, bizim olmayan bu yolu. Bizim olmayan yarım yamalak konuşmalar böyle yükseltti sümüklüböceği, önündeki onun olmayan tarihle övünür, muh-

tacı olan kahramanlardan ayak tabanlarıyla düzlenmiş yerlerin çalınmış tarihle. Neden tırmanır yüzüme sümüklüböcek, son bir defa, bugünde? Hüsrana uğramış bugünde... Hüsrana uğramış bugünde... hüsrana!

...Oturduğu yerlerden ve orada kalanların nefislerinin yanından uzaklaştırılmış, bana yanıt vermeyen bu uykudan çıkan rüyayı düşünüyorum: Sen hayatta mısın? Ne zaman andı seni? Beni andığın bu tehditle mi ısıtırsın? Geçmişten mi yayılır uyuklayan mermilerle süslenmiş bu kırılan hançer? Nedir o... Nedir o? Uyuyan marşın sesi, marşların arasından tepemize dikilen bu ay ve güneşin gizleri ensemizde uzayan zamanın katlinden nasıl çıkacak?

...Çocukları paylaştırdı, arzuyu paylaştırdı. Ölü bedenlerin günahını. Mezartaşının mermerini eriten ölü bedenlerin şehvetini. Sözün okşayan övgüsüyle mermerin yarıklarını ekin için böyle sürdü mezarlığın iki bahçesinde: Eski bahçe ve düşün bahçesinde. İlkinde parladı yükseklerde duran kemik. Ve sen, bir kadın gibisin ey kenarda duran gökyüzünün salkımı! Bir kadın gibisin sende düşerim kalabalık ruhumun içine düşüp doğduğum ilk dakika gibi. Bir kadın gibisin seninle girer zaman zamana ve ipekböceğinden çıkan ip ve beni ihanete uğratan giyotinin kanı. Bir kadın gibisin, gömleğin bir delil gibi tarihi sarkıtır onların önüne, cennet ve cehennem yüzüğünden! Bir kadın gibisin, gezginsin bu yasemin kokan yoğrulmuş tabanın ve rengi şaşıran sütün ışıltısı arasında. Gezginsin kırık yaşın aşkıyla savaşlardaki savunmalarda. Bir kadın gibisin, sen geri çevirirsin kışla yarışarak bütün getireceği şiddetli yağmurun ihanetiyle, bildiğin suya benzeyen damlalarıyla; sevişmenin zevki zevkle, gerçekten onunla birlikte miydin toprağın yünü üstünde? Her zaman bizde yenilenecek yalnızlığın, dağılamayan çadırın sallanan odasını taklit ederek. Azalsa da sana olan bu sevgimle, şimdi seninleyim gibi. Şimdi, bi-

lemiyorum, eğer seni sevseydim kanım, ahmak arımın zarif balıyla bir giz olan bacak arasındaki kutsal kıllarla gömülü teninin altındaki kanını okşar olurdu, kesintisiz doğurganlığın gizlerini emer cesedimi yenilerdim. Diyeceğim: Seni seviyorum, burada olsaydın dost olurdun burada benimle doğan bu toplanan insanların Celat dağında ve Somur'da ve Kralın vadisinde geceleyin toplananlarla. Sendeki kadın gibi düşlerimi barındıranda neyi yitirdiysem, önümdeki kışta araştırırım anneni ve hatta dedelerini. Bütün kadınlarda güzel esen rüzgarın böyle kurumuş yerin bitki örtüsünün önünde. Mirası kesilmesin kayıp ormanın deliliğinden artakalan. Ondan tek bir çirkinlik de olsa sonunda isabet edecek sevgi sevgiyle. Ondan tek bir taneyle unutulsa da isabet edecek sonuçta anılacak unutkanlığı. Ondan tek bir taneyle sonuçtan önce ölür isabet edecek delilik delilikle.

* * *

Avustralya'ya al beni, bize söylenenle eğer ayrılıktan ve savaştan uzaklaşırsak. Avustralya'ya al beni, Kudüs'e varmaktan acizken. Haziranda çıkıyoruz ve bizden sonra rahmet okunacak: Askerlerin hezimetiyle, anılar kalbimde böyle susacak ve ruhum hakim olacak düşmanına. Gençler sonunda zenginliği kazıyacak atlayacakları duvarın ve meydanların tarihi üstünden. Kemiklerin üstünden ve delikli zırhların ve ormanın, rehin sedir ağaçlarının simgesiyle dönen dalgaların denizdeki adresinden atlayacak. Bende ısınıp yetiştiğinde nefsimdeki birkaç saniye heyecanla şehitlerdeki tanıklığı taşıyacaklar.

Ve ancak, nasıl anacağız onları bu çatışmada, bu saatlerde ve bu saatlerden sonra bu yenilginin deneyiminde ortaya çıkarak. Tuz emerek mi? Şimdi kadınlar son oturdukları yerden şehitlerin çığlıklarını geri vermeyi kabullenirler. Oysa şu anda şafaktan uyku çıkar bu uykudan? Bilmiyorum kesin olarak bilemediğim şeyde nasıl anayım annemi, ilk dersimi okuduktan

sonra ve gençliğimi ananas ağaçları altında, böyle belirginleşen bu amaç beni, yirmi beş yıl sormamakla düğümledi. İşte bir dünya gibi dönen bu daireye damıttı bu ilk günleri...

Ve sonunda hepsini öldürür pencerenin ardında...

Beni, yenmek için bir elma gibi ikram etmiyor, bizim olan bu bütün gecede. Beni Avustralya'ya al, bizlerden kimse olmasın burada, ne sen ne de ben.

Odun sobada eriyordu. Şarkılar, şarkılara benzeyen kendi özüne dönüyordu: Kulaklarının duydukları alıp götürecek seni o güne. Güzel sözlerle, şarkıların ahenkli müziğiyle şiir okuyorum, söylenen başka makamlara karıştırmadan. İnsan yalnız böyle uzaklarda. Kendi söylediklerine ve yazdıklarına tutunur, ruhumu ısıtan ruhu terkettiğinde ruhum için sızlar.

Ne zaman kabulleneceksin beni?

Dostların yanında böyle genişliğimde, beni isteyen bu dostlar hafif açık iki dudakla haykırır...

Oysa kiminle?

Uzak yıldızlardan eski bir çığlıkla. Beni tanıyan iki gözüne sığsam, gece renkten renge girdiğinde beni hangi renkte istersen o renk olurum.

Beni kabul et!

Camların ardındaki yağmur gibi. Camlardan giren yıldızlar gibi. Yağmur ve yıldızlar nasıl yağıyorsa bu mesafeden.

Senden bana kalacak...

Şehvet şehvetten doğsun. Yağmur dinmesin. Ateş sönmesin. Cesetler bitsin artık. İstek ve arzu ışısın karanlıkta. Ne uyuyacağız ne de tuz ve balın susuzluğu bizi uyandıracak. Mermerin üstünde azıcık yanık binanın kokusunda yakılmış. Bu gecenin soğuk ve sıcağını. Soğuk ve sıcağın bu iki anını. Sıcaklık yakar beni dalgalanmaz bağlamadan hepsini sınırsız istediği yere gider derimde ve çağırır: Rüzgarın ibresi alevi oynatır gözümün önünde tutuğum parmaklarımın arasından ve

kollarımın üstünden engerek yılanı gibi alevler sürünür ve yıldızların yüksekliğini içer. Ağzım alevlerin ölü bedeninden yanar, dilimde çığlık ve feryattan başka birşey duyulmaz; Mossad'ın odalarındaki binlerce savaşan hayvandan başka. Havadan terim soğur, ürperiyorum...

Ve sonunda pencerenin ardında hepsini öldürdüler.

* * *

Saat beşten sonra onlar göründü. Toplantıdan doğru bara taşındılar: Bana bir bira daha ver. "S" tekrar mı? Sen de bugünü görseydin... Ya o gözyaşları? Onlardan sordum, öğrendim ve geldim. Dil hocası hâlâ önceki etiketinde miydi? Bari gerisini getirebilse. Şair, bari o gergin halini açık bir dille anlatarak boşaldı mı? Buradan azıcık uzaklaştıktan sonra. Bu Amerikan Üniversitesindeki İngiliz edebiyat hocası değil mi? Evet, sabah da geçti. Şurada oturan da oradan mı emekli? Gerisini getirebilse. Kırmızı hilalli devletin elçisi olarak mı? Getirir ve buradan gider. Bana bir bira daha ver. Beni nereye taşıyıp barındıracaksın? Hele bir gece olsun düşünürüz.

Kadın belki karşımda oturur, o bilinen itibarından birşey çalmadan bacaklarının arasına ayaklarımı uzatırım. Tek isteğim susuzluğumu gidermek, susuzluk bana hükmetmesin istiyorum. Bir bira daha lütfen.

* * *

- Saat sabahın beşi Ey sevgilim.

- Çimdikleyerek: Arapçan mı eksilecek? Ama ben uyumak istiyorum.

- Evet Arapçam eksilecek, susmak ve uyumak istiyorum.

- Uyu. Ben, senin uykunun bekçisi olurum.

- Gecen beni uyandırıyor yine de, seni gördüğümde uykum kaçıyor. Gözlerin yorgun çocuk gibi ninniye taptığımı biliyor musun?

- Adamlarla ne yapıyordunuz?

- Atlıların yanına itiyorsun beni.

- Evet.

- Bu evin kuralını biliyor musun?

- Yok. Ancak burada güvenli bir asker karargahı olduğunu biliyorum. Nefret uyandıran Yahudiler mi?

- Seni böyle seviyorum...

- Bu açık bir yanıt olmadı.

- Açık bir soru da değildi, sana soruyorum: Arapları seviyor musun?

- Bu soru değil.

- Ya senin sorduğun soru nasıldı?

- Şimdi bizde düğümlendi, ihtiyaç duyduğumuz birçok yanıta muhtaç kaldık.

- Sen kızgın mısın?

- Azıcık ve ancak bundan böyle söylediğim şudur ki; Yahudileri sevecektim ya lanetlendiler!

- Bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Ancak şunu biliyorum Yorbidos ve Shakespeare'ın sahnelerini seviyorum, kızarmış balığı seviyorum, haşlanmış patatesi ve Mozart'ın müziğini ve Hayfa şehrini ve üzümü seviyorum, zeki tartışmaları, harflerin şeklini, Picasso'nun mavi uzaklığını ve şarabı seviyorum, olgun şiirin gizini. Ama Yahudiler sevgimin ve kızgınlığımın sorularını iflas ettirdiler.

- Ya sen kızgın mısın?

- Azıcık.

- Kahveyi sever misin?

- Kahveyi severim, kahvenin kokusunu da severim...

Çıplak tenini altımdan çekerken, yavaşça vajinasından organımı çıplak bıraktı.

Sessizlik: Mis bir koku yükseldi. Bu koku bende kahvenin geri dönmeyen kokusunu azalttı ve dağılmadı, uzun bir zaman dağılmadı.

- Dehan nasıl?

- Herşey bitti mi?

- Dehan nasıl?

- Dağılıp dönmedi bir daha nefsime...

[Sonunda hepimizi öldürdüler pencerenin ardında]

- Avustralya'ya al beni.

- Al beni Kudüs'e.

- Dağılmadan.

- Hayfa'ya dönüşümle dağılmadan. Nasıl düşlüyorsun dönüşü?

- Dönüşü düşlemiyorum. Sen nasıl düşlüyorsun?

- Ben, şu anda senin sevginde durmuşum.

- Seviyor musun?

- Yok. Sevmiyorum... Anlıyor musun? Annen rahat dolaşana kadar sahraya göç eden ürküp kaçan annemden.

- Ya benim günahım ne? Bundan dolayı mı beni sevmiyorsun?

- Senin günahın yok, seni sevmemem bundan dolayı değil... veya sevmem. sevgilim, güzelim, meleğim, saat şimdi sabahın beş buçuğu ve onların yanına dönmem gerek.

- Kimin?

- Hayfa'nm koşullarına, bedenimi bu sabahın bedelinde tutan.

- Bedenini tutan mı?

- Baharda çiçekler uzak.

- Gecede?

- Süresiz hangi zamandan getirirler, bedenimden dökülerek...

- Evini de verirler eğer olursa?

- Sorumlusu ben olsaydım hangi şehirde düşerdi bu olaylar, gezmeyi kaldırır su kanalıyla sınırlardım.

- Ya onlar ardından gelirse?

- Leyla'nın dağılmış evi yanında kayboldum, mahkemeye çıkarmaları için tutuklamaları gerek, onca beş yıl sonra kimin aklındayım şimdi. Ama eğer büyük bir olay olursa ve kaybolursam ve tutuklarlarsa müebbet hapse mahkum olurum.

- Ne diyeceksin mahkemede?

- Onlar olduğunu söyleyeceğim. Marşları marşlarda yaşatan.

- Delilik?

- Delilik...

- Beni seviyor musun?

- Bilmiyorum.

[Sonunda hepsini öldürdüler pencerenin altında...]

* * *

...Orada programı incelediğimde, atların, Arapların övgüsünden çıktığını gördüm. Atların inatla meçhul olduğunu gördüm. Atların bir damla ışıktan ürküp açmış ekin püskülü gibi gitar tellerinden çıkan düğün nidasıyla öldürülüşünü gördüm. Tartı topuzlarını ve uzak burçları gözlerken, aşkların gölgelerini böyle izledim ve böyle sertleşti mızrak dövüşü. Hançerlere sırtımı döndüm, kirazın sütünü sağıdım ve ölümün yüksekliğine düştüm, öfkeli bekçilerle nane ve misk kokularla iki açık bacağımla boşluğa yaklaştığımı böylece kimse duymadı. Çekinerek şevdim: Ve şimdi hayvanların ruhlarından kalan artıklarla seviyorum. Sevdim, ama senden iniltiden başka birşey duymadım. Böyle bir havanın esintisi idamın sürecini ters teper. Deniz böyle yıkar, ne yazık ki güvenle yöneldiğim bu çürük ahşap kapıda, cesetlerin korkunç sayısıyla karşılaştım. Yükseldiğim suda on basamaklı merdivene tutundum ve buna adak olsun diye, bir o kadar yorgun ses vermek için terimi kendi tenimle sildim. "C" seni oraya davet edecekler, dediğinde: Orada yükselen deliliğe, cennetin ve cehennemin girişine ve savaşa karşı zafer kazanan şehvetin girişinde

toplananları ölüm korkusuyla soruşturdular. Seni, kimya hocasıyla birlikte oyuna davet edecek çocuklar, dediğinde: Yolumuzu gözleyenlerin çığlıkları, gözledikleri önde giden iki cesedin tabutunu mermer gibi parlak buz tutmuş, bu kışın dağına yükseliyordu. Çığlıkları taşın bağrına vurup, yankısı kuru ovaya dönüyordu; oysa ben, beni acıtan kuşatmadan dolayı yanlış anlaşılmamak için bağırıyordum. Selamını reddedeceğim bana sunulan amaçla birlikte, arzum ikiye katlanıp bir tutam saçla birlikte kırılacak. Bu şehvetle belki kanar bu son yıllarda boyun eğenler. Kadın sarkar uzun oyunların sonunda. Boyun eğmekten yoruldum. Oynamaktan ve yorgunluktan. Beni kazımasından dolayı daha çok feryat ediyor caddeler ve kaldırım taşlarını onlara atmaktan. Yorgun düştüğüm bu olaylarda bu savaşla dolaşıyorum kestikleri bu işaret parmaklarımla. Ve ben savaş zamanında çıplaklığımla aşık ölürüm. Seni seviyor muyum? Hayır, sevmiyorum! Eğer aşkımız batıp gidecekse boşalan mermilerin uzun zamanıyla ve boşalacaksa arzumuzun atar damarına: Seni seviyorum. Ya çığlıklar, çakan bir şimşeğin beni vurduğu saatlerde aşkı temsil ediyorsa: Yükselmenin yanıtını biliyorum. Yükselen soru neslinden biliyorum. İki insan arasında bir tükeniş unsurudur ve böyle eskitir bir genç kızın arzularını, hapisten gelen bir sözle. Karanlıkta böyle göçerim takılmadan bir yere, karanlıkta böyle dönerim bekleyene, yolda dizili ve gözlerden ateşin üstüne dökülen balla. Gözlerin taşları yaralar ve bu tankların savurduklarında kanımda kaybolursun ve ben nice zamanda bu dağılıp savrulanları toplar dönerim sana. Savrulan bu evle, kanımın kaşıntısından sürenin gözetiminde, sürülenin üstüne durulmaz. Çıktığım bu kapıdan tekrar geri dönerim içtiğim son antla. Orada hapishanenin büyük ve yalnız ağaçları meydanın üstüne sarkacak... Bu düşen kokuların izlerini sürerler binaların girişlerinde ve köpekbalıklarının denizde akan kanı izlemesi

gibi izleyecekler. Kanımın çığlığını izleyecekler, tutunup ölü gibi çıktığım merdivenin onuncu basamağında. Yenileyeceksin açık kapıda, iki kere yenileyeceksin beklediğim yanık kapının ardında, ölüyü hazırlayıp seninle bekledik sende bekledik hatta çığlıklar bizi biçimlendirerek oturacağız. Merdivenin taşlarına vurur gibi yüksek ökçeler kalbimi vuracak ve caddenin başıboş köpekleri ondan küçük parçalar koparıp kaçacaklar. Yüksek ökçeli ayakkabıyı sevdiğim gibi onun iki ayakbağına bağlanır bütün güzel kadınlıklarıyla eseceğim geniş yolda. Yüksek ökçeler açacak ikiye bükülmüş kuşatmayı ve susuzluktan avuçlayacaklar. Yüksek ökçeler kalkanları itip yere vuracak ve aynaların üstünde ihtiyaçtan seslenenlere içirecek. Yüksek ökçeli ayakkabılar dansın esintisiyle yükselen dumanı ve yıkılan özlemi önlerine dökecek. Ve yüksek ökçeli ayakkabılar zarif bir söz gibi üst üste yükselmiş kayalıkların etrafından dolanıp çıkacak. Yüksek ökçeli ayakkabılar buğday deposunda ve sert havada duracak. Caddelerin kaldırım taşlarına vuracak ne ekinimiz gibi ne de ölecek bir geyiğin ürkmesi gibi çabucak. Sabaha kadar zaman tanınacak, zaman tanınacak kapalı kapının ardında. Bizi küçük ince derisinde dokuz ay taşıyacak kapının önünde. İlk önce ben ve sen oturacağız. Denizden yana açık yatak odasında bize bir tek bu oda kalacak oturmak için. Sıvası dökülmüş ve bombardımandan ürkek, ölüm bizi çıplak bulmasın diye elbiselerimizi soyunmayacağız. At adamın kolları arasındadır artık. Sevgiyi değiştirmenin zamanı değil çabucak sıyrılmak gerek bu devam eden ağlamaktan. Savaşta sevmenin zamanı değil ama sevmekten de kaçamayız ve onunla hayatın memesini emeceğiz ancak. Savaşın doğasına güvenmek arzuyu yaratır mı? Böyle ölümden korkunun doğasındaki güven bedeni gerecek mi? Eller duvarı tırmalayarak kedilerin göçünü engelleyecek. Ve açık ağızları uzaklaşan feryatların saldıran vahşeti eritecek. Böyle bir aşkı

seviyorum onunla gevezelik yapmadan ve sözü dağıtıp damlatmadan. Elbiseler giyinilip yavaş yavaş iliklenecek. Burada zamanı olmuyor mevsimin, kendi zamanını yaşamıyor ilk gurbete çıkışı delerek işçilerle, kaçtığımızda davet edeceğiz çeksin diye dolu dolu resimlerini halka halka mavi dumanın. Saatlerce bekleyeceğiz ve bilmediğimiz zamanın dolmasını görmeyeceğiz, ne zaman akacak yalnızlığımıza bu son. Böyle bir aşkı seviyorum andıklarımızın acısını ruhumda kuruyan yaranın izi terk etmeyecek bir aşkı. Sevgi ruha gıda verir ve yatağın esen yelidir ruhun gülleriyle. O ilk güzel yüzünden ağlayan söz uzun bir sevgiye kalacak. Bürokratların idare etmesine muhtaç kalmadan bozulan herşeyden, bu arzuyu vaatlerden koruyacağız. Söyleyeceğin şarkılarla bu şairi ve onun benzeriyle parlayan kadını cerahatten kurtaracaksın. Köşesine çekilecek o özgür suskunlukla, gurbetle özgürleşecek o geri tepen son suskunlukla birlikte. Açık seçik bildiğimiz yere giremeyecekler ve bu uzun yola tuzağa benzer herhangi bir işaret koyamayacaklar. Bildiğimiz yere dönecekler -Bizi ne zaman susturacaklar- çatışmaların kaderinde değildir anılan barış. Aşkı seveceğim bu ikamet edilecek yerde, buraya yerleşen yeni bir düzene ihtiyaç duyulmadan; biliyorum bu seni yeniden yaratmayacak. Seni olduğun gibi seviyorum karanlık kayaların üstünde ve denizin çatısında ve kayıp çölde saklı arabalarda ve adını bilmediğimiz gece treninde ve göç ettiğimizde yarılmış bir gecede ve duvardaki oyuncakların cumhurbaşkanının konuşmasına alkış tutulan anlarda, aşka ortak olan hüzünde, aşkın hüznüne ortak olan telefon nidasının son makamında. Bu yüksek ökçeli ayakkabıları seviyorum, sözcüklerle köşeye çekilecek ve onların gerekliliklerini özgürleştireceğim, ancak şehvetinin yünüyle ısıtacağız bu çabucak yaratılan savaşın eserini. Savaşta daha bir güzel olacak günlerimiz, açan güllerin vedasıyla terleyip ve parlayan tuzun ıslaklığıyla

kaşınarak, içerdeki ve dışardaki kırılmanın altında, deniz böyle terbiye edecek, öfkesiyle sarhoş edecek uzun süren bu yükseklik hastalığın. Yalancılardan uluyacak demir, et uluyacak, kan uluyacak ve onlara bağlı öfke. Seni seviyor muyum diye bana sorma, Arapların hangi övgüsünden çıkarsa çıksın atlar. Nerede büyüyeceklerse binicilerin koynunda ve küçük taylar otlanmaya iki çığlık arasında nasıl giderlerse gitsinler. Ve bira bardaklarında ve kimya hocasında ve asaletin hastalığı karşısında hüzün gereksiz olsa da. Seni seviyor muyum diye sorma bana, onu da biliyorsun cesedim bile sana tapıyor, barışta cesetlerin arasında seni arayıp durdu. Al ekmeği, suyu, camlarımı ve kasidemi ziyaretime gel; Ey "C" oradan da benimle gidersin, uyuyorken gittiğim gibi, marştan veya marşlardan çıkacağız, kasidemi ziyarete gel. Ey "C" orada uyuyakalırsın uyuyakaldığım gibi ve uykudan bu son uykudan çıkanla çıkacağız. Ey "C" bu şafakta çıktığım gibi uykudan...

* * *

...Bombardımanda bütün şeyleri, hatta korkuyu bile bombalarlar. Bu uzaklara yönelirken, bu kayıplara karışan Pakistanlı genci düşünüyorum, o gençlerle Uzak Asya'dan mı gelmişti? Bu kuşatmada yuvarladığı çamuru taş haline getirip, nişan alıp atardı; yıkılan duvarlara birer basamak olurdu bu çamurlar. Bu insan mucizesinin dili sarkar yorgun düşerdi, sanki bin kilometreden bu çamura dokunması için gelmişti. Bir ekmek, ona bir ekmek ölene kadar yeterdi, bu savaşta onun hiçbir suçu ve çıkarı yokken, hayata veya ölüme döndüğünde: Ama hangi mekana? Döndüğünde: Ama hangi mezara? Kahraman, kahramanlar aslında onların hepsi birer kahramandı. Bu son uzun yolda yürürken düşünüyorum da, cesetlerle yüz yüze gelirken karanlıkta yanıyor gibiydim veya boğuluyor gibi. Kahraman, kahramanlar ve hepsi birer kahramandı. Ölüm mahşeri öğretene kadar, ölüm eğer ölümse ve çığlık onun de-

ğilse. Çığlıkların feryadını orada duyarsan hayata yardım edersin, orada yardım eder sana çığlıklar ve sen de başkasına. Bombardımandan artakalan iki tarafa yola benzer şeyin üstünde adımlarım daha çabuk çalışır. Feryatlar çığlık çığlığa yarışır. Oysa çığlığını ilk duyuşumda öldüğünü anlıyorum. Kahraman. Kahramanlar ve hepsi birer kahramandı; ancak sır değil bu anlamlar. Deşifre ederim uyuyanı ve uyanmayanı... Uyumak herhangi bir güçten daha güçlüyse... Sultanın uykusu...

Ancak, "S" beni uyarır: Uzun silahların telefon kutularına dayalı görünen gölgeleri nerede? Efendinin yanında geveze duruşun yayılmayacaksa benimle kalabilirsin ve her nerede çatışıyorsam onun gerçeğini yazacaksın. Tamam.

- Nerede gizlendin?

- Cephelerin sınırında.

- O gençlerden ne haber?

- Çatışıyorlar. Savaş alanlarında sonuç ne olursa olsun kırık ve çaresiz düşmediler. Onlar şimdi susarak dövüşüyorlar. Ancak insanlar, yorgun ve suskun çıkarıldığımızda birbirimizden ayrılmayacağımızdan söz ediyor. Gerçekten çıkacak mısınız?

- Çıkacağımızı söylüyorlar mı? Çıkışımız... doğal.

- Öyle sanıyorum ki, böyle bir çıkışın dönemeçleri olacak. Gerçekten çıkacak mısınız?

- Evet, gerçekten çıkacağız.

- Nereye?

- Arapların hangi mekanı bizi kabul ederse.

- Kabul etmezlerse onları geleceğinizden çıkarabilir misiniz?

- Onlar cesetlerimizi bile kabul etmezler. Ve sonradan birşey olmamış gibi Amerika, geleceği parlak olanları seçip talep edecek.

- Amerika mı?

- Evet... Amerika.

- Bizi istemedikten sonra Beyrut'ta kalışımıza ve özgürleşmemize yardım mı edecek? Libya kolonisiyle karışık bir özgürlükle; Beyrut'ta ne bizi ve ne de kalışımızı istiyor. Yeryüzünün bu mekanından bizim çıkmamızı... Oradan, Araplardan ve hayatlarından çıkmamızı istiyor.

- Nereye?

- Belirsiz!

- Ne zaman çıkacaksınız?

- Bir çıkışın adresine toplanacağız elbette. Sonra da kefaletle onlardan baki iki dünya arasındaki himayelerinde toplanacağız. Çadırların himayesinde.

- Oralarda kefaletle mi?

- Oralarda kefaletle ve devletin gücünün ulaşmasını bekleyeceğiz himaye edildiğimiz çadırlarda. Ancak vaat edilenden daha fazla uzayacak konukluğumuz, bir yere ayrılmadan ve bütün öfkeli sözlerin hüznüyle. Beyrut'tan çıkışımızdan sonra, kimse İsraillilerin girişine karşı koyuşumuza kefil olmuyor.

- Korku çıkışı düşünmenizi mümkün kılmıyor, sonuna kadar katledilenlerin maneviyatına etki edebilecek misiniz?

- Bu şiddetin anlaşmasını yayımlıyorlar şimdi. Lübnan devleti kaybettikleriyle yanacak bu sonucun deliliyle ve böylece her iki vatanı da terkedeceğiz.

- Ama nasıl çıkacaksınız?

- Kalışımız için kimse gayret etmiyor, ne girişi ne çıkışı ve ne de artık şehrimiz olmayan o şehri unutabiliyoruz. Konukluğumuzun süresi bitiyor. Ve sonra vatanın çevresindeki çadırlardan da yıkacaklar bizi. Ve bir mutemet olarak kalacağız içlerinde: Ne girişte ayaklanan var ve ne de çıkışın sürecinde.

"S" bütün bu insanların üzüntüsünü ve çıkışını fısıldıyor-

du, onları zamanını yeni biçilmiş ot kokusuyla kaplıyordu, otlar kuruyunca bu sonucu unutturacağını biliyordu, bu yüzden basın yoluyla sıkıştırmaya çalışıyordu. Hepsi birdi; ölümlerini yazdırdı ve ulaştırdı bu açık yolda göç edenlere, devrimcilere, evsizlere ve kimliksiz kalanlara, onlara kimse sahip çıkmadı, üzüleni bile, kimlik kartı yok, evlilik cüzdanı yok ve miladın tanıklığı da yok. Bizde yaratılan bu vatan ve akrabalıkla, oysa bizim artık ne akrabamız ne de vatanımız var. Göçmenlerle birlikteydi Suriyeliler, Iraklılar, Mısırlılar ve Filistinliler bizlerle Beyrut'a inene kadar. Sonunda övgülerini bağışlayıp göçedenlerle ilgilendiler açık yolda vatanın hak ettiği bu merdivenin basamaklarında ürkek ve çoğalarak iki Lübnan'la. Bildikleri bu şehirlerinde onlardan daha fazla sayıyla toplandılar ve orada bu düşlerini taşıyamayacaklarını biliyorlardı. Beyrut'la birlikte işbirliği yapanları da içlerinde barındırdılar, böylece kolayca onlardan sonra da anıldılar, yarı açık kapı ve kitaplarla, korkutmayla istediklerini ince bir dille tebliğ edene kadar. Ancak Beyrut tanık bir mekandır, bu siyasetin tabiriyle ve Filistinli aydınlarca. Beyrut onbinlere yayıldı. Filistinlilerle böyle tanınıyor olsa da son göçedip dağılanlarla; Beyrut o güzelim ada yeni göçmen Araplarla dolup taştı. Artık yeni insanlar düşlüyordu onu ve o mitolojideki kahramanların kaderini kucaklıyordu. Araplara Haziran sürecinde sunulan bu son zamanla değişti. Hepsi aynıydı, ikiyüzlü sınırlarla kurulu hatalarla onlardan kimse kurtulmadı, Beyrut'un adıyla. Ondan önce hiç kims bu dağılan gençlerle sınırlarını mümkün kılmadı. Böylece Beyrut'un ilgisi etrafa yayıldı, daima kendi mecazi dilini yaratarak başka vatanların sınırlarında ve kayıp devletlerin sınırında bu vatanlarını yüzdürdüler, son türeyen mekanlarda dahil. Yüzen bir devlet yaratıldı, hangi devlet bu devlete onay verecek ve Arap alışkanlıklarını demokratik bir çözümle kuracak? Beyrut'u kendilerine maledindiler, düşledik-

leri son bir düzenle, aynı kaba dökülmüş bir boşluk gibi yanıbaşımızda telafi edilemez bir durumla, bu elde kalan son mekana da elkoydular. Bütün bize yabancı ucube kurallarla tükenen bir yol başladı. Beyrut'la bütün açık yollar, zor bir Arapçayla sergilenen bir düzenle ters döndü, Beyrut'a gelenleri çözen bir nizam bolluğuyla. Yine de kişiliğimiz giren muhaliflerin gerçeğiyle, demokratik açık bir yolla açığa çıktı; içerdekilerden daha çok yüksek sesle konuşan Beyrut'un dışındakilerin sayesinde. Onlar kim? Beyrut'u ayaklandıranlar, uyandıranlar; onlarla birlik olan muhalif güçlerle çatışanlar, son gurbeti mukayese edenler ve iki Lübnan vatanının sınırları içinde muktedir olanları kendi vatanlarında onların izinleriyle soluklandıranlar. Şimdi bu vatanı cumhuriyete adayacaklar sonra da şiire. Bu iki Lübnan, Beyrut'un aşığı olsa. Bu vatanın geniş yolları ne zaman bağlanacak, veya Beyrut'a bağlanacak mı? Sevgi şarkıları yükselir savaştan "Seviyorum seni ey Lübnan." Beyrut, bütün istisnai sonuçlara rağmen yeteri kadar Lübnan'ın sayılsa bile, Beyrut hiçbir zaman Beyrut olmadı. Lübnan'ın feryatları onurundandır. Beyrut ise her zaman yabancıların oldu ve Araplar ona şarkılar besteleyip okudu. Mağdur Lübnan ise şairin oldu, şair her zaman uzak düştü Lübnan'ın güzelliğine ve en sonunda kayıp aslına vardı, savaşı görünce hesapta onun içinde dolaşmaz "Lübnan ve Filistin orduları" arasında. Fakat sonuçta halk savaşı çıktı "Düşman ise Filistin çocuğu!" oldu.

"S" onların Beyrut'unda ertelediler olayı; onların içlerindeki fotoğrafta. Kendi hapishanedeki aydınlara içerde iyi davranmadılar, aydmların öfkesiyle karşılaştılar. Onların andıyla yarattıkları kişiliklerini çıkardılar çıplaklığın altından.

İsrailliler savaşta kazandıklarında ve çoğalarak döndüklerinde, hiç ummadıkları aydınların kalemleriyle karşılaştılar. Almanların sembol olmuş günlerinin izinden, aydınları parti-

nin gerekliliğine çekmek için çaba harcadılar bu çıplak hezimetin tuzlu ufkunda... grubun dönüş oluşumundaki düzenin içine karışarak, güzel mekanın grubunu da kirlettiler. Kahraman topluluğun önüne geçerek, günahlarıyla çıkıp geri döndüler, dağınık kahramanların üzüntüsü kaldı böyle bir partinin istekleriyle muhtaç, kalabalıklar yarışır yarışmanın bedeli olan, Lübnan'ın sevgisi için çalışanların eli boş dönenlerin ikiyüzlülüğü ve yalanlarından oldu. "Lübnan'ın özgürlüğü yabancıların", devletlerin tahribine ihtiyaç duyulana kadar, ama hangi devlete ihtiyaç duyacak pişman olanlara? Aydınların hayatı felç olunca doğu bölgesinde süzgece döner vatanın sınırları. Felç olur Lübnan'ın makyajı gibi vezin ve kafiye niyetine böyle azalmış olan. Lübnan'ın dansı ayrılıklardan oluştu. Bedeviler tarafından kendi sahibini öğrenmek için etrafı çevrildi. Siyasi amaçla Lübnan'ın dansını kime sorulsa yitirilen bir kitaptır der, yalanlarla açıkça amacına ulaşana kadar.

"S" ne zaman not alıyordu konuşulanları "Kum gibi" iki aydınla geri döndükten sonra bizi "Sünni"lere bırakanlar demokratik partide meşru karşılandılar. Herşeyi üstümüze yıktılar ve taşıması bize kaldı. Ve kalabalığın içinde tehditler savurdular iki ressam ve silahlılar böyle itibar gördü partide, dönen aydınlarla teşhir ettiler. Partililerin yanında ağlamaklı gibiydiler hem de kendi partilerinde. Şimdi bunların ne zaman farkına varacaklar bilmiyorum; ne o parti onları dost bildi, ne de kimse burada bu hastalığı satın aldı. Lübnan'da olmayan olaylarla sınırlar üretildi, onlarla partinin son varacağı nokta işte burası oldu. "S" yasaklarla kitabını hazırladı, kahveye ziyaretine vardığımızda, kırmızı caddede bir neden uydurarak silahları ateşledi. Ben, sadece bu haberleri gazete sayfalarına taşımakla yetindim. Kişiliğimden uzakta başarılı oldum mu bilemem. Şimdi o olaylardan haberlerde söylenen "Bu kara parçası... artık ada değil" oldu.

"...Anahtarları yeni icat konuşmalarla ve düşüncelerle denendi. İşyerlerimizin aynı şaşkınlıkla çevresini sarıp kapattıklarında dokunuşları bizleri pek üzmedi: Devrimde yeni bir buluş, devrimde yeni buluşlar, böyle gelişmelerle üstümüze atlar gibi gideceği yöne doğru toplayacağı aykırı veya muhaliflerle sataşır. Devrim anlayışımla bu yeni buluş arasında, taraflar sınır çizerek etraflarını çevirdi. Anlaşılır bir Arapçayla tefsiri yapılmış edebiyat dilini ve düşüncelerini bu yöne doğru çekmeyi denerler. 'Saf Edebiyat' bu sundukları edebiyat anlayışlarını zorla yönetir hale gelir. Sonunda bugünün hizmetini müjdeli siyasi haberlerle bildirir. Bizler bu duruma ve bu zamana ihtiyaç duyarız. Bundan böyle açık günlerde doğan kapalı gözlerimizle tövbe etmeyiz, düşümüzde önemi bir kez daha tekrarlanır. Etrafımızı saran sıradan düşünceler ve geçmişin mesire yerleri ve tezek kokularının bu zamanlarında düşkırıklıklarıyla yüzleşmeyiz.. Şimdi kan ve nefret arasında sınırlanan sahalarla yetinmiyoruz. Mesire yerini sonsuz çocukluğumuzla bu yeşillikte anımsayana kadar ve operasyonlarla değiştirdikleri bu yollarda böyle sıyrılırız. Etrafımızda çevirdikleri geçici gericiliklerle bu bitmez tükenmez günlerde kurtlanırız.

Ne zaman edebiyattan uzak savaştaki cesetlerle yazılan devrim notlarım okutacağız? Ancak şimdi dengeleri sağlayabiliriz, olgunlaşan yeni edebiyatın sonuçlarıyla adı geçen karargahta yeni sevkiyatlar deneniyor. Arap vatanının Mezopotamya kültürü içinde olmamasının cezasını çekiyoruz. Burada sıkışıp kalan kimliğimiz en azından dünyada kabul görürdü. Çığlığımız gerçek bir çığlık olurdu. Uygarlık olmadan Arapça kitap ve zamanı arasında derinliği asılırdı, devrimci Filistin işçilerinin sözcüleri karıştırıp tefsir ettikleri gizli kapaklı sırlarını, suda yüzen şafakta açıkça görünürdü. Şimdi temel biçim ve kurallar akımı yayımlanan edebiyatta kıyaslarken üslup yok ve bu büyük mecra aynı anlam vermiyor. Arap vatanının

kültüründe karışık bir durumdur bu, geniş zaman içinde daha çok etrafı çevrili ve diri diri gömülü ve o açık kültürün tarihinde geri dönenleri saygıyla anıyor olacaktı. Böylece Doğu'dan bütün Doğuluların çamurda debelenen kültürlerinden söz etmezdik, toptan olarak gurbette yabancılığı ve oryantalizmi yaşardık. Biz ne Doğu'nun yalnızlığını biliyoruz ne de Doğu'nun yalnızlaşan yabancılığını ve ne de yanımızda isteriz; donanmayı anımsasak bile. Ve sonuçta birleşip topyekun saldırıdaki feryatları birlikte yüklenmeyi denemezdik, bugünlerde aydınların bu doğrultuda çoğalan ricaları olsa bile, sonradan koltuğu boşaltanlar veya koltukları, ilk defa açıklanan iki ateş arasında yayılmadan bu kıyaslanmanın yükünü, kıyasla sürdürülen bu işgalde soruşturmalar azaldıkça yardım edeni de vurdururlar ve bizlerin tarafını tutanları da. Ne zaman göreceğiz sonunu, çöken kültürün olgunlaşmasını. Amin diyen çocuklara ve yoksullara yeterince bağış yapmayan partilileri, insanlar bugün bir hafta, bir ay, onlara takılır: Onlar kıtlıktan kaçtıkça... edebiyatta uyuyan ihanetlerle kıyaslayarak silahlarla uyandırırız kutsallığı, güzel görünüşlü düşlere ve siyasetteki örtülerin altında tiksintilere veda ederiz, herhangi bir savaşta. Yok, yeryüzünün herhangi bir yerinde yabancı olarak gurbette değildik. Oysa onlar yabancıya emir verdiklerinde yabancılığımızı itham eden parmaklarıyla gurbetin tarihinde ve istedikleri bedenlerimizi, gurbette bir civciv ötüşüyle ağlayanlar olur ama görünmez, oysa bir kabuğun içinde olsaydık böyle yayılıp dağılmazdık. Şimdi bizden ödünç alınan güzel huylarla bu istikrarı beğenmeyiz ve boşlukta denediğimizle fazlasını istemeyiz. Şüphesiz sakallı insanların bu hareketlerinden şikayet etmekten çekinmiyoruz, orada dillerindeki yeni bakış haykırışlarıyla bizi engellemeselerdi, sizin izinizden oraya varırdık. Kontrol noktalarında soruşturuluruz, edebiyatın bu büyük davetinde. Eski ne zaman iyimserliği azaltan

çığlıkla sabahladı? yılların çığlığı. Evet edebiyatçılar durmadan dolaşıyor... oysa yapılanlar yarıda kesilirse, kesildiği yerden içlerindeki güçle açıklayıp iletiliyor, o yabancılaşan edebiyat onları vuruyor, oysa müjdeler bütün şeylerdeki hizmetin sonucunu ve o anlardan istenilen yardımdır. Yardımı geri çevirerek, yere kök salar açıkça cehalet içinde kaybolarak ve devrimciler bize verdikleri davette olan uzaklıklarla delik deşik edilirler. Peşinden taksit ödemek kaydıyla davet edildik, sebil örneğiyle; Arap şiirinin hareketinde konuşulan böyle dokuz canlı saldırır ve bütün savaşlarla ayrılıkların ilan edildiği yola varılır, azalanla, nehir ve ovalarda önde yalnız gidenlerle. Davet edildik yırtılan atın perçemiyle, böyle borcu ödemeyi kabul etmeyeni ve bizi borçlu çıkaranı, içinde kişiliğimizi taşıttırarak hepsinden o borçlu çıkarır bizi, bize yüklediği pahalı ideolojilerle korkutarak. Köyde hak sahibi olduğunu ilan ederek peşinatı yasaklar. Ve bu izah edilen diktatörlüğe sorarız: Bu yaşam şekline varan ve onunla birlikte cahilliğin oluşturduğu basamakları dolduran ve onlarca açıklanan bu kişiliğimizle ona yaklaşmamız mümkün mü? Oradakilerle vedalaştık: Dönüş istikametinin tartısında söz barış ve muhalefet oldu. Kör görmediklerini görür oldu. Konuşmayan konuşan oldu, ulaşmak istediği amacına ulaştı. Kuşatmasıyla: Yaklaşan dönüşlerde kaderine terk edilmiş arabalarla öne geçen topluluk durdurulur ve hepsi birden yaşanan olayların sayısıyla karışır konaklayacağı yerde. Sonradan gelenlerle asfalttan bir nebze yükselir basamaklar ve böyle barınır göç edenler büyük Araplarda. Partinin şımarık çocukları partileriyle veya simgeleriyle döndü... Açıklanan ve kaybolan ömürde pişmanlık özgürlük hareketiyle böyle zorlukların yanında kötü huylu da olsa konuk olur, devrimcilerin bıraktıkları sonuca yol gösteren zorlu teklifleri, bu iki mesafenin arasındaki "kültür"de petrol galip gelir. Minberde ve kültür kuruluşlarında öğretilen

ve açıkça ayrımcılığın çoğaltan ilanından başka ideolojik ayrılıkların çatışmalarıdır. İzole edilen bu kültür aslında iki kültürün akibeti doğan durumla aynı, petrol kültürünün açık durumunun "çobanlığı"nı yapanların oluyor. Böylece söze dalan edebiyat sorularında savaş alanlarında zorla sınırlar çizdirirler. O verilen müjdeye bu siyasi dönüşe yaptıkları saldırı konuşmalarında ters düşerler. Oysa, düşüncenin böyle yoksullaşmasının tek nedeni fazla malın tembelliğidir. "Yaklaşan dönüşlerin." Yapılan güzel işlerle damlayan ışıktan özgürlük şiirini ne zaman yazacağız veya yazdıracaklar? Her fırsatta yüzlerini ekşitiyorlar. Ve başlangıçta böyle ayağı kaydırılan düşüncenin etrafından ayrılanlara karşı gelenleri severim: Oysa biz soluğumuzun özgürleşmesini istiyoruz, şehrimizin, aklımızı çevreleyen bu çağı yaşıyoruz ama sürekli büyüyen duvarlarla. İniltili kanımızla ağladığımızı yazarız kitaptaki imanın uygulanan işleriyle. Onlarda, iniltilerden en ufak bir akıl görmeden. Bu iniltide, aklın galip geldiğini açıklarız. Önlerindeki bu iniltiyi zamanda açıklarız... "Sadece geçmişte değil gelecekte de varolacağını."

Nasıl isabet edecek Hesterya'nın bu sözüne?

Onların istediği bizim kuşatılmış bir ada olmamız...

"S" belki onuncu defadır soruyor: Nereye gideceğiz?

- Bilmiyorum. Oysa orada işgal edilmiş ameliyat odalarıyla sınırlanmış adresler ve göçmen adları var.

- Beni yetiştirenler bunu unutturdu.

- Yetiştirenler...

Korku. Korkuyla doğan günün basamaklarında onlar ve onların geveze kadınları bütün şeyleri böyle bilir ve sahip çıkarlar soru ve yanıtlara! Dilsizliğim: Kürtçe veya İngilizce söyleyeceklerimi ve suskunluğumu yirmi saniyede yarattılar. Sözcükler daha sonra gevezeliğe ulaştı. Şimdi radyo açık ve dinleyiciler çoğalmıyor. Şimdi kuşatma daha da şiddetlendi. Ku-

şatmanın içinde kaybolanlar sönüp eridi. Ve onlar bu yabancı yere yaklaşarak sınırı daha bir gererler veya içindekileri emerlerdi. Orada onlarla ben de tükendim, beni tutan gurbet, gurbetliğime dayanamaz artık, nerede olduğumu benimle aynı yorgunluğu taşıyan bilir.

- Kendine bir durum yaratıp benimle kal.
- Bu müjdeye şaşırarak: Nerede?
- Burada Beyrut'ta.
- Gerçekten mi: Sen de kalacak mısın?
- Evet burada kalacağım.
- Ancak ne pasaport taşırım konaklamak için ne de herhangi bir kimlik. Ziyaretçi: Bütün sayfalarda ziyaretçi yazıyor. Nasıl kalayım ve nereye gideyim?
- Nereye gitmek istersen... Sudan, Yemen, Suriye, Cezayir?

Birşey bulmuş gibi birden bire: Cezayir.

- Cezayir'e mi göç edeceksin?
- Biliyor musun hayatımda ilk defa Cezayir'e gideceğim?
- Ve de bundan sonra çok gideceksin, ey oğul bundan sonra daha çok gideceksin.

Bu küçük barda, seninle en son içtiğimizin üstünden yıllar geçti ve işte bu kuşatmayla sıkılmış arpanın suyundan tekrar içiyoruz mayalanmış ve filizinin çatladığını bilerek.

- Bu nedenden dolayı, hangi aydınlar bundan öfkelenir? Onca başlayan saldırı arasından çığlıklarını duyabilecek miyiz?
- Güneye gidince.
- Saldırıda savaşıyorlar mı?
- Ailelerini özleyince. Sabahlayana kadar yerin bitkilerine benzer veya ayaklanan ağaçlara.
- Ayrı düşüp perişan olanlara yardımcı olurlar mı bu düğümde?
- Evet, onlardan kurtarırlar.

- Nasıl izole edildiklerini öğrenirler mi?
- Büyütüp, öldürüyorlar "baba" ve ayrılıklarla...
- Sert huylarından mı renkten renge girmeleri, yoksa onları yazdığımdan mı?
- Yok sert huyluluğu sevmezler.
- Ancak onlar ayrı beş kabiledir.
- Ve sırları birbirine benzemeyen iki zıt suret.
- Yaşadıklarıyla tecrübe kazanarak büyüyecekler.
- Partide kimse büyümez.
- İki parti değiller. Onlar korkarlar. Ağlamanın himayesindedir hazır partileri.
- Oysa, bizlere nasıl da güçlü kesiliyorlar.
- Şimdi yabancılar... yeni bir devlet kurma çabasındalar. İşte devletin başındakinden İsraillileri sevindirecek güzel bir müjde.

* * *

...Ey Lübnan'ın efendisi, Lübnan'ın bütün muhafızları. Davetim korkutup dağıtmasın peygamberlerin çadırını, İsrail'in tanklarıyla uçurulmuş çatılar gibi. İsrail gençlerinin sayısı etrafımızı çevirdi, bize kocalık yapar gibi. İsrailliler sahilde uzanıyor güneşin altında. Arzu ettikleri Beğan'da, milat bayramında, tanklar "taşıt" olur helva fabrikasında üretilmiş gibi. Davet ederler barış paktını veya yenilemesi için eski İsrail ve Lübnan arasındaki paktı. Ama Amerika'yı dikkate alarak: Lübnan'ı onlara armağan edecek miyiz?..

Ve onlar bu anlaşmanın eski kurallarını süzgeçten geçirip yenileyecek mi?

Oysa Beğan o zamanlarda doğru düzgün yerleşim yeri olmamıştı ve sakinleri de dilimizi bile konuşmuyordu, şimdi kral Süleyman'ın vasiyetiyle tok. Ve o vasiyet Filistin toprakları üzerinde ağlayan Yahudi tarihine gidişimiz oluyor. Oysa Yeruşalem'de yarattıkları nakitte alıştıkları taşlar gibi, tepenin

üstündeki heykelin kibirli yapısı, Lübnan selvi ve sandal ağaçlarının dallarıyla kral kendine bir tahtırevan yaptı. Gümüş ve altın taşlarla işlenmiş, şekillenmiş metal ve altınla yaptı. Kralın kutsal korumalarıyla ve iki uzman işçiyle paktı dolaştım, oradaki madene girdim. Akdeniz'in içinde balıklarla birlikte avlandım. Süleyman çok sağlam inşa etmiş tekneyi, korumalar onunla yaklaşır. Barışın tuzlu suyundan inşasını yaptılar heykelin ve onunla krallığı uzaklara hükmetti ve halkına iki Filistin'i eritip çıkardığı silahların vesikasını öğretti, tuzun iki özünü öğretti, ekinin yolunu öğretti. Kenanilerden binaların yapımını ve okuyup yazmayı öğretti."

Beğan'ı esenlikle giydirdi. Sağlamlığın meziyetiyle tatlılaştı, çatışan kültürlerin marşlarının hakimiyeti yanında. Ondan hiçbir şey öğrenilmedi ne yazık ki, düşen ibret almıyor yoksulluğu yoksullukla çoğaltır zenginliği de zenginlikle... Ondan hiçbir ders alınmadı, uzun sahilde döşenen barış paktının gösterişli mülkünden başka. Nerede uzun sahilin kralı? Nerede yüksek şerefli kral? Beğan'ın tarihini dondurdu bu anılanın yanında ve bir sonuca varmazdı. Oysa heykel onda dümdüz bir ip gibi gözyaşından kaldı, sonunda kimseye kalmayan sağlam binalardan oyulan eserde sarkmayan bir ip. Ne bizim tarihimiz ne de tarihten çıkarılan dersler. Bütün şeylerde uyanık kaldı bu durumda hurafelerin kralı... Burada onca zaman istedikleri tarihi yapanlarsa Filistin'de denizin üstündeki uzun yolun içindeki ışıltıların kralı başka bir yeni hurafelerin gözetlediği oldu: Bedelini ödedi suçlayan bir öfkeyle, Beğan'ı suçlayan üç heykeli böyle korudu girenlerin ve çıkanların öfkesinden, ant içti kralla birlikte ve yüksekliği müjdeledi, Bin Beyyer ve Bin Cemil...

* * *

Özgürlüğün ve felsefenin ödenen bedelinde

Ve yıldızların diyetinde
Tuğlanın üstündeki zenginlikte
Özgürlüğün satırları üzerinde
O Devrim
O Devrim...

Vadinin üzerine esen deniz havası
Ve karanlıkların yardığı kayalıkta
Marş marşların ayini:
Ya da zafer
Veya zafer
Ve onlardan doğar düşüncesi
O Devrim
O Devrim...

Elleri üstünde doğduk
Çiçeklerin açtığı gibi
Kaç defa
Kaç defa
Doğacak, doğmuş olan çocuk?
Kendi çekirdeğini taşıyarak

O Devrim...
O Devrim

...İkindi saatinde daha da çok sarkar gökyüzü nemiyle, dumanı ve demiriyle ağırlaşır, gökyüzü başka bir şekle bürünür. Ve dağılıp yükselmez radyo istasyonlarında kopan rekabet çığlıklarıyla ve kimsesiz eser ortak bu vatanda, görülmemiş bir ortaklıkla; oysa dönenlerde çığlık tamamen biçimlenir, kendi toprağında göç eder mavinin kovuluşuyla. Zaman istekle konuşmaz bütün şeylerle ulaşır ve biçimlenir. Ey Lübnan - seni seviyorum- Beyrut onu bombalayanları bombalanan ka-

palı yollarıyla ilan eder. Yeniden keşfedilir üç caddesi. Beyrut'ta zengin kalmaz, demir eridikten sonra ağlama duvarından vahşice kaynağı fışkırır. Onu zenginlikle güzelleştirdiler ve taptılar, o anılan saatler birbirinin içine girer ve bazılarında unutulan çeliğe taşınır. Anılan, üstüne düşeni gelecek tarihte anmayacak. Böylece yarışan güzellik olur, o mutlu güzellik saatin makamıyla zenginliğin uygun yerine düşmez -güzellik- eşitlenir mi? Vatan çürür ve akar ve bu konuşmaların müjdesini iradesiyle keser, gökyüzünden sarkıttığı hançerlerle vatanı kaldırır bize uzanan bu hançerler yalnızlaşır ama yalnızlaştırmaz, telef olur ama telef etmez. Söz uzaklara kaçar, sözcükleri alır ve uçar. Azap olmadan bu çığlıkta.

Bu ikindi saatlerinde, beden, organlarını taşımaktan yorulur. Ruh sıkılır uçanlarla. Sözün yanında korkuyla oturulan mobilyalarda aciz kalır. Biz acizler, bizi gözetenin yanıbaşında otururuz. Beyrut, Ağustosun yeni bir ateşinin üstünden atlayamadı. Arkamızdaki okullar hastanelere çevrildi. Uçaklar, hastanelerin etrafında şiddetle dolaşıyor şimdi. Siyaset bilimcisi öfkeyle eski valiliğe yaklaşarak dikilen heykeli gerekli kılar. Şiddetli bir uyarı bombası üstümüze kapandığında korkuyla "Ğ" onca ay içerde kapandı. Ciğerinden hasta sandık. Şiddetli korkudan ancak derin bir uykuyla kurtulabilir, dediler. Uyku, onu istediği yere ulaştırdı. Sonuç olarak uyuyor ve şu anda derin uykuda, dediler. Ve o uykudan, onu uyandıramadılar, o uykuda yürür, o uykuda yemeğini yer. Zamanlar içinde ona ve yaşadığı düzenli hayata imrendik. Güvenlik düğmesi kapalı silahlardan daha çok kendinden emindi. Lübnan bombalandığında keşke enkaz altında kalsaydı. Havada uçaklar çoğaldığında ve gürültüyle tepemize indiklerinde. Siyaset bilimcisi hocaya: Neden her zaman içinden bizler çıkıyoruz? Ey doktor, bu toplumun etrafı kevgire dönmüş, her tarafı delik deşik ve açık. Göç edenler tamamen tükendi göçte,

Filistinliler Lübnanlıların vatanında çalışıyor artık. Bu durumdan sürekli şikayetçi Filistin toplumu, Lübnan'da herşey son buldu. Dedim: Kim nerede nasıl başlayacak yeni göç olursa? Sözümü keserek: Oysa geride bırakılanlar içinde söyledikleri kadar sarı olmadı herşey, beyaz da olmadı. Elçilerle ve toplantılarla anlaştığımız kadar uçaklar barışta bile üstümüzden çoğaldı uçtu.

Mağdur olmasaydı bu güzel düzen. Özlediğimiz günler bu düzenle geri dönerdi. Göç bir vahşet olsa da, bize geleceği ulaştırdı ve onca kırk yıldır zorla kazıyıp sökmeyi öğretti. Halkımız, Chicago'ya bütün bir kış ısınmak için giderdi. O uzun gurbette oranın siyasi bilimleriyle oyalanırdı. Açıkta toplanan Filistinlilerin istekleri mutlu bir anı olarak kalırdı. Doğu Lübnan'ın acısı içlerinde gömülüyken, özlerindeki düşünceyi ve kabiliyetleriyle anlamını yorumlayarak daha pahalı düşlere koşarlardı. Kitleleri öfkeleriyle meşru olanın tarafına yönlendirirlerdi. Var olmalarının eşitliğini toplumlar arasında koruyorlardı. Bu isteklerden sonra silahlarla tehdit edilerek uzak duruyorlardı gereksiz şeylerden, meydana çıkan bu gereksiz alametlerle. Otomatik silah ve tabancalarla kuşanmış olarak oturumlara giriyorlardı: Şikayet eder gibi dikte ederek bazı kimseleri aceleye getirilen sorunlardan dolayı tanzim edilen kimlikleri birbirine karışırtırırlardı. Bundan öncesinde etraflarını saran isteklerden dolayı boğuluyorlardı. Tekrar tekrar yenilenen isteklerle Arap toplumunu zor durumda bırakıyorlardı. Doktorla şakalaşarak: Bu ikamet yerinde canımız çok sıkıldı; buradaki şartları koruyarak içine düşülen şüpheleri sınavdan geçirip açıkta toplananlara biz de gereksinim duyalım. Belki istikrarlı bir toplantı olur da olgunlaşmış bir sona ulaşabiliriz. Ancak doktor, bu söylenenden pek hoşlanmadı: İmanına ve inancına bağlı biriydi, örf ve adetlere bağlı düşüncelerinden pek ödün vermiyordu. Ama bulunduğumuz durumu-

muzun uzağını görüyordu ve uzağında uyuyordu, bilinen biçimlerle ve gitgide yükselenlerle tırmanıyordu.

- Şimdi senin yolun o mu?
- Chicago'ya döneceğim.
- Açık toplumlara?
- Kapalı...

Amerikalılar ne zamandır üstümüzde kurdukları baskıyı kendileri bilerek ve isteyerek saklıyor. Nasıl düz bir yerden denenmiş bir kaynak fışkırıyorsa, buna herkes böyle tanıktır. Savaş ve kuşatma, buradakilerden ve senden daha çok Amerikalıların eseridir. Soluğu kesilmiş dili sarkmış ve hangi köprüde böbürlenerek yürüyeceğini bilir; yarattıkları evlilik cüzdanının bu ölümünde. Şimdi aşkı (el) "Cosman" ile adlandıracak ve şiddetle son bulacak. Bu son bulanla, gençlerin uzak devrimin alametindeki savaşıyla ne başlayacak? Üstümüzdeki ölüm daha çok çalışarak çoğalır, yaşayanlarla dağılırız meydanlara. New York'tan gelenler -özellikle- buna tanık olur. İlan sayfalarına abanır ve görür iş ilanlarının haberlerini. Yukarıdan aşağıya akıyordu resimler, kabaran yara gittikçe genişliyordu televizyon kamerasında tescil olmuş şartlarda.

- Bunlar senin duyguların mı?
- İnatçı duygularım.
- Neyi kastediyor?
- İsraillilerce biliniyor mu?
- Yok...

Doktor davet edince, ortak kusursuz kalıbın kapalı kanunları bu sorular etrafında odaklandı, oysa Amerika da ortaktı bu bombardımanlarda... Bu kusursuz kapalı ve güvenli meclis kararlarında. Açık bir şekilde itirafını isterdik katliamın katilinden. İlan yoluyla açıklanmak istendiğinde enkazın altında gömdüler katlettiklerini. Ölümleri bir fırsatsa bu örnekte ve bu haksız siyasette, bu planla uçakların bombardımanından

sözü edilen kaynak suların yolu da tıkanıyordu. Bir önceki bombardımanla tamamen ortalıktan kaybolmamızı istedikleri gibi: Geciken hazırlıklar bunca kişiyi kaybetti. Özgür düşünceden çıkan ve geciken bir özürle. Geciken bir sözle bizleri yokettiği gibi, bu soruşturmanın varacağı yeri de kendisi belirler ve soruşturmanın sonunda yemek vererek kutlar. Sonunda katilin tamamlanan çeyizi bizleri huzuruna ister, azıcık soruşturmanın ilanından dolayı bizi kayıp sonuçlara daha da iterek...

- Şimdi, bu itirafla neyi nasıl isteyeceğiz?

- Barışınızdan ve insanların barışından dolayı.

- Nehre battığımızda elektrik hemen çarpıp parçalamaz. Çarpınca yakar ve yanan bir ateş kalır, oysa idam sehpasının dayanıklı sicimi çarpmaz...

* * *

Bir salkım üzüm ve iki gazete taşıyorum, "H" harfi ne zamandır bu işi bozmak istiyordu. Savaştan ve barıştan, hiçbir şeyden, hem korkan hem korkmayan: Aşksız gecelerden, yeni bir yılda yeni bir kitap olmaktan, beyansız evden, nakit olmayan aylıktan, geyiksiz yoldan. Üstümdeki enkaz, hırsızın enkazından daha hafif olan: Ne zaman çıkacaksını?.. Ne zaman çıkacaksınız? Bu hurafe boş inançlar Beyrut'u yok edene kadar.

- Bana hurafelerdeki kahramanlar yardım eder mi?

- Yok kaçmadılar. Ama üzüntüm onları dost edindi.

- Peki neyi dost bilelim?

- Hangi şeyle çıkardılar... suyun evlerin çeşmelerine geri gelmesi için çıktık.

O daima böyle oldu: Öfkeli, yorgun, zeki, kayıp ve dolaşan kuşlar gibi cazip. Kutsal su ve onun kokusuyla. Ve bütün o ilk aşklar ansızın insanın önüne çıkan ince zarif bir yenilgiyi davet etti. Yirmi yıldan bu yana hep bu kusurların başlaması ol-

du bu toprakta ve ovanın içinde dalgalandı ve hamamın kaynak suyu bile saldırıya uğradı. Bir ileri bir geri itip; yalar eski aşkın dilini ve çoraplarını ve enseni yıkar, tıraş eder sakalını, yanaştırır nehri kestaneden bir tabağın üstüne, sana geceyi körelen bir gizin üstünde yanaştırır ve geri döner. Şiddetli bir arzuyla esen rüzgarın etkisiyle düşer. Yürütür: Şimdi istediğini yapar. Tatlı tatlı konuşur, beni ve yakınlarımın ruhunu mühürleyerek ziyan eder. "Corc" Corc'u anarak çocukluğumun yüzünün üstünden atlar ve bir bir yalanlar bizi. Biz ona gülmeyi öğretiriz, o bize tabak kırmayı.

Ruhun duygusunu sevdirdim ve şeytanları ondan ayırdım, uçakların korkularını, ne zaman çekirgeler gibi sıçrayacak bitki örtüsünde ve çığlıkla bağıracak: Hoppaaa.

Babası hangi ölen insan için ve hangi mekanda ağlayacak? Annesi Lübnan'ın efendisini bütün Lübnan kahramanlarını kışkırtarak teselli edecek. Kız kardeşi doymak bilmeyen yemekleri sayısına göre hazırlayacak. Fransız gençlerinde görünen güvenlik ipinin korkusuyla; ben Beyrut'a bütün bu bedenlerimizin mazeretini ulaştırdım.

- Ne zaman çıkacaksınız?

- Ne zaman durduracaksınız bombardımanı, güven içinde sabahlaması için Mina? Ey "H" bizim olmayan armağan sendendir, bize gelen, üstümüzde uçan uçaklarda.

- Böyle ne zaman uzanacaksınız şeylerden şeylere ulaşmadan?

- Al bu üzüm salkımını. Ve ölü yılları araştır gazetelerde. Onlar yaşlıların evlerini bombalasalar bile ölümümüzün sonucu olarak geri verirler vurdukları şehitleri.

- Bize şehitlerimizi bırakıp gidecek misiniz?

- Eğer onlarla ve kandan gözyaşlarıyla yayılacaksa dönüşümüz, sonradan şehitlerimizi denizden alacağız.

- Vurmam, sizi yaralamadan vurmam.

- Ve yanımıza alacağız kadınları gemiyle, düşleyerek açık bir yaz gününü ve Feyruz'un söylediği güzel şarkıları dinleyerek.

- Vurmam, sizi yaralamadan vurmam.

- Ve yanımıza ekmek ile sözü alacağız.

- Sizi yaralamadan vurmam.

- Yanımıza bize yaklaşan yüreklerin dumanını alacağız.

- Vurmam böyle...

- Yanımıza suskunluğun o eski saklı kasidelerini alacağız.

- Sizi yaralamadan vurmam.

- Yanımıza şüphesiz açılmadan gördüğümüz denizi, yanımıza denizi de alacağız.

- Vurmam böyle...

- Yanımıza kahvenin kokusunu ve tozla kaplı fesleğeni ve denizin esintisini alacağız.

- Sizi yaralamadan vurmam.

- Yanımıza anıların hafif yüklerini, hurafelerin adresini ve namazın başlangıcını alacağız.

- Sizi yaralamadan vurmam.

- Oysa yanımıza istediğimizi alacağız. Oysa yanımıza istediğimizi alacağız.

- Sizi yaralamadan vurmam.

- Oysa yanımıza istediğimizi alacağız. Gizlerimi al ve masamı ve sevdiğim uykumu. Al bütün yitişimi, yitişimi al ve kapının arkasında duran oturma koltuğumu da... Al o yitişimi.

* * *

Gözyaşlarının tuzu tükenene kadar ağladın mı? Sardalye balığının tuzu onca gündür tek yemeğimiz oldu. Uçakların mağdur ettiklerinin sayısını saydırarak hipnoz olur gibi uyuyarak, kahramanların kaderi böyle neşelendirirdi beni. Ne kimseyi severim, ne de kimseyi lanetlerim ve ne de kimseyi isterim ve ne de kimseyi uyandırırım. Ne geçmişi ne geleceği. Ne cesareti ne kaçışı. Yalnızca açık sahilin üstünde ve koca

rüzgarda ormandan geleceğim. Annem böyle şaşkın gözyaşlarıyla genişliğimde sayacak günleri ve böyle titrek kesik düşünde şafakta söylenen sözde çocukluğu...

* * *

Beyrut'un istediği olsaydı, ona yükselen bu kanımızla
Bizi ağaçları barındırmazdı. Ey Litini... Ey Litini
Bu kalbin ona dalması için nereye uçtuğunu bilirim bu saatlerin
Uçan kalbim için beni bedeniyle uyardı
Ondan sonra öldüğümde, bugünün daha büyüğünü gösterdi
Sadece görmek için bakmıyorum bu şehre
Beyrut'un istediği olsaydı, ona pahalılaşan bu kanımızda
İpin ucuna bağlayıp beni bir sarmaşıkla başlatırdı
Ve bir denizi de olur isterse, eğer isterse
Denizi denizde. Onlar bu gördüğün kefenim içinde duruyor
Ve onlar benim olmayandan çıktılar
Ve onlar ruhuma girdiler başlatmak için benimle zamanı
Beyrut istemiş olsaydı. Beni unutacaktı onu unutmadığımı bilerek
Unutkanlık? Litini... Ey Litini!
Dönüş benden yayılacak vatanıma
Litini biliyorum nasıl arzuladığını
Ey Litini
Litini!

* * *

Günbatımı günbatımında. Her toplu üst üste yığılmış siyah bulutu soğuktan deniz kıyısına barınır. Yorgun kuşları araştırmak istedikleri mekana kanatlarını uzatmadan uçaklarla taşınır. Yabancılık şımartır beni bizde olmayan yorgunlukla. Üstümüze karanlık sarkar ve kömür ve cesetleri özleyen bombalar. Ceset ölüm olmayan özlediği kesik ağaçlara sığınır; özle-

diği madene, ona, ne kuşların gizini yakar ne de olmayan uzak bir nağmeyi, ağaçlardan uçan kesik bir özlem gibi ölüm zamanını özler, tuzlu fıstığı sever gibi veya herhangi bir nidayı ister gibi radyodan...

Bu günbatımı sonunda nereye gideyim? Bu merdivende ölene kadar. Burada bu gevezelikle öleceğim. Burada şairin onuru bu görünen sürenin anımsanışı sonunda bütün şeylerde düşüp yıkılana kadar. Av tüfeğini dost edinirim ve nefsimi hedef alırım. Tanık olmasın hiçbir şeye, tanık olmasın bütün istediğine ve tanık olmasın nesnelerin üstüne. Adlandırana kadar bu uzak yeri, adlandırana kadar kimlikle ona düşmeyen uzakları. Ya şiir? Şiir şimdi bu suskunluğun evrenini yazıyor, sonuçta, bir bütünümdür. Yalnız, düşünemeyen, kadınsız, kasidesiz ve süresiz. Beyrut kuşatmada nasıl uzak düştü? Şimdi hangi uzaklıkta hangi marşta? "Uzun beyaz ışıltılarla" onlarla oynadım onca aydan fazla. Bana ne istediğini söylese. Ona ne istediğimi söylesem. Oturduk ve oynadık. Oyunumuzun içinde ne zeka var ne de zor bir dönemeç. Onun nasıl oynadığını gözlüyorum. Barındığı yerde boyun eğdiğini görüyorum yakın dostumun: Onu böyle gördüğüm için öfkelenir bu ortak oyunda. Başarması için fazlasıyla yardım ediyorum, "A" şair inadıyla başarır ve gülümser, hezimete uğrar ve gülümser. Şimdi de o yardım etmedi, üstüne düşeni görmedi bu oyunun dışında. Burada oyunlar, şeylerin şiddetiyle birlikte yoksullaşır, şiddetin barındığı yerde dostum inat edinir. Gerinir, açıca birbirlerini dürtüp birbirlerine söverler. Ne uzansın istiyordum yüksekliğe ne de bizde gördükleri şeyleri tekrarlamasını. Aklımda kalan veya geri çevirdiğim düşünceleri anımsayana kadar. Yaklaşık bu yüksekliğe yakın. Dört cadde aşağıda, şair sonunda azıcık tökezledi, şair kişiliğimi adlandırdı eriyen çingene atalarımın kaldırım taşlarında. Şairlerin kimliğini bölüştürüp ayırarak "Yan yana dizili kaldırım taşları" gibi onlara da

isabet etti bombalar. Düşmanların kuruluşlarıydı, hangi kuruluş? Dizilenle neşelenen kuruluşlar, kuruluşların neşesiydi. Ancak kaldırımda saklanır, inatçı düşmanlığıyla "R" saygınca söyler: Kerahetimle üstlerine saldırarak. Kerahetimle onların içyüzündeki füzelerle böyle yarıştım. Onları burada öldürdüm. Pişman değil misiniz? Hayır! Onlar hayatı ve ölümü lanetlediler ve bu sonucu hak ettiler.

* * *

Bu günbatımı sonunda nereye gideyim? Adımlarım beni, uçakların saçtığı ışık ve füzelerin "B" menziline götürüyor. "B" kimi tanıyorlarsa, onda bu bütün savaşla askeri cephanedeki bilinen anlaşmalarla daracık yarıklarda barınmaya başlıyor. Bu savaşın kayıp oyunlarıyla, yalnızlığın elleri telefona sarılıyor; feryat ediyor tanıyıp tanımadığına. Ve sonunda elleri emirlerin talimatlarını ve önerilerini yazıyor. Yirmi adet vaat düzenliyor saatlerce ve yorulmadan. İskemledeki adamın tayin edilecek kaderinin önerilerini dinliyor. Şartsız dostluk, sevinçli, zeki, kendinden veren. Heykelin indirilmesi konuşulmuyor, put onlara sesleniyor. Onlar secde ediyor. Bütün suskunluk hükmün eserinden çok gürültünün şiddetiyle esiyor. "A" adında dostun indiğinde insanların çektirdikleri fotoğraflarına yarım yüzyıl bir zaman sonra olsa bile biçimlerine kadirdirler, diyor. Sinema eseri biçimindeki düşüncenin inşasında. Büyük devleti konuşuyor ve Beyrut'un caddelerinde küçük devleti konuşur gibi; tereddüt ve külfet olmadan. Dostların amacı yardım olsa bile, az sonra Doğu iki sınıf arasında karanlığın kehanetiyle kuşatılacak. Bu ihtimallerden dolayı gecenin geçen çoğu zamanında bu kesilen sınırda itibar kazanır, itibarlarını sınırlar önlerine çöken karışık hüzün. Bu sonuçlardan sonra muhalif oluruz. Ne zaman böyle bir kuşatmayı yaşasak, o tek başına kurtulmayı başarırdı, böylece karanlığın genişliğinde bu karanlığı yırtmayı başarırdık ve gün-

doğumu bizim olurdu. Ve ben bir daha ne dostluk kurardım ne de dost olmak isterdim bu Doğu'da tekrarlanan tarihin ruhuyla; bu mekanik yolda veya başlangıçların. Siyasi şiirlerin biçimlenen başlangıcının önemini araştırırdım, bu konuşmanın kefaletiyle biten önemini; oysa Arapları küçük düşürür ve Arapların dışında olanları yüceltirdi. Oysa orada çaresiz kalanlara saldırılırken görünmüyordu. Çağın imanıyla bizleri geri gönderene kadar. Onunla bütünüyle dönüş samlsa bile öfkeli sorularda sorularımızı saymıyordu. Osman bin Afan'ın adımları yok bende. Bu tarihte değiller, yalnızım ve benim tarihimdir...

"A" ve "B"nin ısrarlı gayretleri şimdi bizim çıkışımız oluyor. Önemi yok bizi bu bilinen saklı anlaşmalar yoksullaştırıyor, Beyrut'tan veya vatandan çıkış düşüncesi cennetten çıkış düşüncesine benziyor. Bu kalıbın deneylerine kim ortaksa öfkeleniyordu. Bu başlangıca eşlik eden tanıklar şahsi uykularından çıkıp öyle uyuyor, benim kişiliğimle bütünleşiyorlar ve onlara haykıranların tersine razı oldukları sonucu okşuyorlar. Kişiliğimi saydıran birileri olana kadar. Düş olsa da, bu şart olan benzerlik aynı tartıda bizi bu mekandan çıkaran güçlerle, nasıl varsayımlarla çıkıştaki sayılarımıza geri döneceğiz? Sayılarımız nasıl ona eşitlenecek? Kurumun merkezi keşfedildiğinde sayımız nasıl bunlarla değişecek? Bizi nasıl kalıplara döküp sınıflara ayıracaklar onları takdir eden ve muhalifliğimizi gözetenler mi? Bir defadan çok kurtulsa da, kurtuluşuyla onlara ne zaman itimat edecekler?...

"M" bizim uzaktaki suskunluğumuz, sahilinizden daha uzakta. Yeterince. Denizi görmüyor. Bizi denizde görmüyor. Bitmeyen bir kabusla çıkıyoruz. Kimseyi görmeden ve onun izi suskunlukta kalmadan ve denizin dalgaları yanında uzanarak odada. Gördün mü benim görmediğimi ey "M" tekrar: Gördün mü benim görmediğimi ey "M" korkuyla: Düşüm geri döner. Sen bu uykumda olsaydın. Dedi: Uykunda olsaydım,

görmediğimi görecek miydim?

Çığlıkları dindi, döküldüler kapının içine delilikle...

Beni yukarıya aldı... burası güvenli mi? Sordum: Bu neyin yardımı? Komutan rüyasında barışı mı gördü? Komşun da burada ama senin karşıtın mı bilmem? Dedim: Deniz bile karşıtımız. Dedi: Gemilere yardımı doldurdun mu? Dedim: Yardım odanın yüzündeki camlarda ve deniz bombardımanına açıktır. Dedi: Barışmıyorsun ve tercihin de uyumak, belki gece, küflü arabaların içinde veya bir yolun üstünde.

Cennetin rüzgarı esti. Bütün şeyler mutlu olana kadar, savaşanlar dinlendi. Geriye kalan sahnenin üstünde giriş ihtimalinin yeni kişileri oldu. Onların ve bizim yüzlerimizin arasındaki hükmümüz ve kaderimiz, önümüzde durdu. Shakespeare'ın trajedisine mi batmıştık, uzun bir tanıklıkla bütün çağın dramını kusana kadar? Beyrut rehin çocukların meydanı mı ya da bilinmeyen bir yere götürülen yem mi? Onlar ölsün mü *Peygamberlerin* açık düşüncelerindeki bir patlama sonucunda ya da kurtulacaklar mı bu geminin inşasında? Onlar denizdeki ve surdaki o çukurda karıştırıcı bir nesne olarak kaldı. İnsanlar tanıklığın çevresinden döküldü. Yalnız... Sonu olmayan bir yalnızlıkla. Yalnız mıydı bunca başlangıç öncesinde dağılırken. Ertelenen geldi mi ya da bakir mi geldi petrolün köklerinden bu sopayı taşırken? Marşlarda yalnız kesilir ne doğar ne de mühürlenir, yalnız bir çığlık gibi bu ayrılıkta bir yürek olarak...

Devletin toplanışından sonra bize saydırır yaklaşan kışta yüzleşeceğim çadırları, -dikkati çekildiğinde- paltolarına sarılı kıştan korkarak geldiklerinde ve bizi böyle gördüklerinde üzülmediler. Ve Amerika bize muhtaçtır azıcık, bize muhtaçtır bilinen caddelerde kesildiğimizde, bize muhtaçtır onunla intihar ettiğimizde, önünde, Araplardan önce bize yanaşır hançerlerde değişen suskunluğun davetiyle geciktiğimizde.

Başkentlerden sonra onda büyütür kahramanları ve kanımızı inkar eder, kimin adıyla savaşır hava sahasının etrafında! Başkentlerden sonra bize döner cenazeler için veda konuşmaları yapar.

* * *

Cennetin kokularını korkuttuk. Gerçekleri söyleyecektik. Gerçekleri söyleyemeyecek miydik?

Söyleyecektik...

"M" sordu: Hangi deniz size doğru aktı?

- Akdeniz, aynı al deniz gibi.

- Neden sen uzaktasın? Daha dün uykudaydın?

- Bilmiyorum. Hangi uyku?

- Onlardaki. Odanın içinde. Kişiliğinin sözünde. Hangi putla? Saldırı ama hangi saldırı? Aralarına muhafızlar girip uyaran, yabancı kişileri davet eden onları yani eski dostları. Ziyaretinize gelince; bütün veda eden adamlar silahlarla geri geldikleri kapıdan gittiklerinde ayıplayan. Ve putu hamamda sevdiren. Ancak ziyaretçi ziyaret gününde güçlü görünüyordu, üzgün, gergin, gülümseyen. Sorduk: Nasıl varabildin? Senin ve onların vardıkları gibi. Onda birşeyler değişti. Uzak ve çabuk ve anlaşılan birşeyler. Ancak biz onu bekliyorduk şüpheli yabancılığı kabullenen ve birşey bilmiyormuş gibi. Ona dedik: Bize güven ey Azi, şimdi "M" çalışma odasında...

Onunla, dehşete düşmeden konuşuyorduk, Paris'ten gelen anormal eski bir konuktu, hazır oraya gitmek isteyenleri götürüyordu, onları büyük bir deri fabrikasında çalıştırıyordu ve kazançlarına belirli bir miktarda pay sahibiydi. Onca yirmi yıl sonra paylaştığı kaderimizi unuttu, orada ölenleri bile ziyaret etmiyor. Ancak, Azleddin'in bu açık ziyaretiyle toplandık ve bu dar sığınakta takıldık kaldık.

Oradaki son zamanlardaki durumları sorduk: Dedi, sonuç olarak herşey bildiğiniz gibi, yeni birşey yok güneşin altında.

Oradaki güneş mi? Evet, oradaki güneş. Kaldığı yeri sorduk: Şimdi sıcak ve nemli kaldığım yer sanki her zaman Ağustos ayını yaşatıyor ve nemlidir. Amcalarını sorduk, durumumuzu bilip bilmediklerini ve bu son kuşatmayı merak edip soruyorlar mı? Dedi: Şimdi artık haberleri, saatlerce, televizyon programlarında izliyorlar. Öfkeden aciz onlara verilen azıcık işsizlik parası yardımıyla geçimlerini sağlıyorlar. Yaşamın tanıklığında ulaştırılan bu körlük onlara da vardı. Onlar da bu hastalığa yakalandı mı, diye sorduk. Dedi: Hastalık mı bilmem ama bizlere yalnızca vardı. Dedim: Şehitlerin mezarı yıkıldıktan sonra, ölüler yalnız sana mı geldiler? Dedi: Onlardan herhangi bir kimseyi kabul etsem bile: Nerede barınacaklar? Cennette veya cehennemde mi? Tuhaflaşarak ekledi: Nasıl yardım edeceğim? Sen nereden geldin, cennet veya cehennemden mi? Evet, oradan geldim... Ahretten. Gözyaşları dolup boşaldı bu eserin adresi olan cesedin üstüne, yarattığı bu doğal gibi görüne duruma geri dönerek: Gaddarlığımız, savaşanların eseri değil bu nimetin alameti de. Ey Azleddin bütün bu şeylerden... Bütün bu şeylerden sonra ... Evlendin mi? Biraz daha kendine gelerek, güçlendikten sonra. Bu dünyada kimin çizgisi yok ki, veya ahrette dikili bir taşı. Sordum: Orada zamanını nasıl geçiriyorsun? Dedi: Sayı sayar gibi... Bürodan odaya, odadan büroya bütün hayatım bu, öğrenci evleri düzenine göre hazırlanmış bir evde kalarak. Paris'te kaldığın süre zarfında seninle yaşadıklarımızla trene her binişimde ve ne zaman çıksam Picasso'nun yokuşunu, o ünlü boğalarını gördüğümde seni anıyorum, ne zaman restorana girsem o duvarda dolu bütün ekmek çeşitlerine bakıp anıyorum seni; iki Tunuslu öğrencinin devrim bayramında bizleri nasıl çağırdıklarını anıyorum: Uzak gelecekteki barışın davetinin, bize geri dönmesi umuduyla: Uzak uzak gelecekteki barış için, onları davet edeceğimiz gibi, "B"nin fitne fesatla yeniden ortalığı karıştırdığını ve putu ye-

ni fesatlara hazırlamakla meşguldü yeni bir bombardımanla...

Azleddin'e dedim: Ama yaratmadan önce, ihtiyaçtan vahim varoluşumuzla tökezlemedik?

- Öyleyse buradan başlarlar.

- Tökezlemeyeceğiz. Göçte olsak da, gereğinden fazla puta tapsa ve hurafelerinde bizi ansa da?

- Buradan başlarlar...

- Tökezlemeyeceğiz, kan ve düşünce göçle yarışırken, düşünce, uçurulanlarla yarışırken, muhtaçları fesatla sevindirmek ve günlük elbise içinde taşınarak korkuyla.

- Buradan başlarlar...

- Eğer yanıt buradaysa onlar burada başlarlar, bu nedenle biz de Beyrut'tan direnmeden çıkarız... Arada sana da uğrarız.

- Bilemiyorum.

- Orada bu durum için ne düşünüyorsun?

- Sizin gibi. Burada düşündüğünüzün aynısı.

- Ey Azleddin, burada ne yapıyorsun, savaşıyor musun? Öldükten sonra senin de mi iyiliklerini, yalanlarını, Şam'daki cenazelerde oradan oraya söz taşımanı; senin yaşamını ya da ölümünü yazsam mı?

- Sizin gibi!

- Ey Azleddin, şimdi sana söylediklerim hayatta olduğun için önemlidir, yoksa sen de ölü müsün?

- Sizin gibi!

- Ey Azleddin, şimdi sana söylediklerim sen ölü olduğun için önemlidir, yoksa sen de hayatta mısın?

- Sizin gibi!

Gerçekten: Ey Azleddin, benden ne istiyorsun?

- Hiçbir şey.

- Oysa, sana en ufak ayıbım ve kötülüğüm...

- Benim artık gitmem gerek?

- Nereye?

- Geldiğim yere.
- Azıcık daha bizimle kal... Seninle birlikte çıkarız.
- Oturma iznim bitti, geri dönmem gerek.
- Nereden geldin?
- Bilmiyorum...

Bir bir tokalaştık. "M"yi de uyandırdık bak daha hâlâ gözlerini açamıyor, ancak o da seni azıcık okşayıp sevecekti. Kapının ağzında kucaklaştık... Durup dururken telaşla birşeyleri anımsar gibi çıkıp gitti. Merdivenden inerken bekleyip ardından baktım çıkana kadar. Caddeden karşıya geçene kadar gözetledim. Bombardıman yağmuruyla karışıp gitti. Acaba hangi mekandan geçip gitti. Baktım kaçışan dağılan çığlıklardan ona benzer kimse geçmedi. Kimseler geçmedi... Azleddin bir yerde saklanmış olmalı.

Yanımdakilere: Dönüşler dağılanlara yayılacak mı?

- Dönüşler herkese yayılacak. Kimdi o?
- Azleddin.

Biraz alaylı: Kim o Azleddin?

Sesimi yükselterek: Bir zamanlar bizimle birlikte takılıyordu, sıradan bir adam. Onlar. Burada. Adımları tökezlemeden merdiven basamaklarına vuruyor!

Bizimle görmüş olmalılar hem de bedenimize dokunur gibi yakından. Onlar: Şartları mesken edinip oturan tayfalardır: Onlar... onlarla bir dizi olaylar yaşadık. Birbirimize sarıldık.

Birbirimizi dost bildik. Önüme bir fincan kahve ve bir bardak su koydular...

En son oturdukları yerleri bir kez daha düşlediler mi?

Bir kez daha düşlediler mi o geri dönecekleri günü?

* * *

...Deniz onlarla yakınlaşırdı. Güz, denizden yakınlaşır. Ağustos teslim eder bizi güze. Deniz nereden alacak bizi?

Onları keser, ne yazarım ne de unuturum. Beni sonsuza tı-

kar kutsal kitabeler, böyle keser erkekliğimi yedinci oturumda ve bilfiil yirmi yıl kayaların üstünde ve sahilin. Ama bu andıklarımla onlar beni eskitir mi? Ya onlarla birlikte beni de alırsa deniz? Geçmişte yazdıklarımı bugün düşündüm mü? Son bir defa daha öğütler alışılan kitaplarla, denizde yeni bir yolu öğütler. Bunların sorularından daha çok yoruldum: Böyle unuttuğumuz adamın adını nasıl adlandıracağız? Ve ne zaman beni de alacak kayalıklardan? Denize inen Kemal gibi mi?

Hani sordu: Kim bu Kemal?

O bizler gibi herhangi bir adam, üç yıldır onun adını soruyorsunuz, oysa o uzun sahilde kayalıkların üstünde oturuyordu. Güvercinler günbatımında her göründüğünde ne zamandır rüyalar açık ve deniz sakin olurdu. Ne istediğini bir bilsek veya ne istemediğini, güvercinler ondan başka kimseyi tanımıyor. O, onların kalan tek gizleriydi. Çadırlarda dost olmuşlardı, özlemle döneceği zamanı öldürülebilecekleri sınırda beklerlerdi. Gelen haberleriyle üzgün veya sevinçliydiler. Kemal kayalıkların üstünde oturuyordu, uygun bir zamanı beklerdi ama mutlaka denizin üstünde olurdu onun güvercinleri. İmkan olsaydı uçakları değiştireceklerdi veya şehitlerin cenazelerini kayalıklarda silahlanarak. Günbatımıydı ve sisliydi, yalnızdılar ve Kemal'in ailesiyle birlikte geri dönerlerdi.

Hani sordu: Güvercinler yirmi yıldır sabıkalı mı yaşıyor?

- Sonuçta Kemal'e inanıyorlar onunla başlangıç ve son kadar yaşayacaklar.

- Nasıl avlanmıyorlar?

- Sonuçta gelişigüzel uçmazlar, sonuçta yayılmazlar indikleri surlara ulaşılmazlar.

Ve en sonunda açıklara uzanırlar ellerini açıp ve bir sağanak gibi gizlerini dökerler: Bu senin göğsünü yorar.

Hayfa, aslında o güvercinlerdir...

...Şimdi Kirmal dağı yüksek denizle akar gökyüzüne ve gökyüzü denizin yanına alçalır böylece, mucizenin resmi yaratılır: İkiye bükülmüş boyunlara yardım eder taş ve ağaçlar dağı kabul eder, zulmedilene yardım eder, sınırlı bir şehvetle yaklaştırır renkli gagalarının şeklini ve tanık olurlar hazır toplanan böyle taşlaşır ezel ve sonsuzda. Oradaki emir Hayfa'nın içinde güvercinlere benzer. Bütün güvercinler de Hayfa'ya benzer.

Ancak ne de olsa Kemal yetişir o uçan şehre... kan içinde uçan.

Ve Kemal onun gizlerinde saklanır. Düş olan ve anılanlarla sarılır. Tapar. Uzaklaşır kişiliğinden onun bilmediği zamanın gafletine düşmez. O, onların hepsini geç bıraktıkları ve küçük gördükleri bu zamandan oluşturur. Dört savaşın sonrasında soluksuz kalır yardımı veya kendi savaşı olsa bile, denize dağılanı almak için yayılır, yalnız ondan dağılanı... Güvercinlerle.

Kemal'in yanından ayrılanlardan, daha fazlasını verdi. Ey Hani! Şimdi tanıdın mı kişiliğini, onu sahilde gördün mü?

Hani yanıtlar soruları, onda bilinmeyeni biliyorum ve ancak dedi:

Denizi kontrol etmesine rağmen denizi bilmez. Sahilinde oturduğu denizi bilmez. Denizi bilmez ancak, ona verdiği şehitlerle görür. Denizin ondan aldığını bilmez. Ölçüyü. Ve denizi denizde unutur. Sevdiği kadınla meçhul bir telaşla telaşlanır. Suyu ve mavisini birbirinden ayırmaz. Oradaki sözleri. Görmez ve okşamaz denizin derinliklerinde. Deniz o deniz.

- Şiirini seviyorum ey Hani, Kemal ile konuştuk bunu, ama kişiliğimle anma beni!

Yayılmaz. Onca otuz yıl ve o amacını gösterdi uzun denizin sahiliyle birlikte. Kemal'de birşey yok, birşey yok onun gösterdiği adreste.

- Ben de mi azaldım o Kemal'in yolunda?

- Sana söyledim sonunda güvercinler adlandırdı Hayfa'yı. Ve o daha sonraları balık avladı. Gece balık avlar gündüz güvercinlere çıkardı.

Denizde gerçek dalgalarla batan kimse yayılmaz. Aşka esir düşer, ne zaman çıkar ilk aşkın deneyiminden ve ilk intiharın çevresinden, onun için zorlaşır ve mahkemenin hakimine ayrılığın kanıtını ulaştırır. İlk hapishaneye girişiyle uzaklaştırılarak çıktı son yolculuğa. Şimdi aşkın esir düşen bakışını ayaklandırıp ardına düşer tanınan isyancı olaylarla. Oysa ne dedim: Oradaki cadde ne zaman yasakladı, bir bomba taşısam veya ona benzer birşeyi. Oysa "Kapalı bölgede..." kalbin dikenlerini taşıyordum ve denizin sembolünü, şimdi sevgilim bu dolan zifaf gecesindedir. Ne demiştim daha sonra: Sayın Yargıç, intiharı meçhul sularda istiyordum böyle hiçbir acı duymadan. Ancak ay sert görünümlü taşlara yavaş ve sessiz düşerdi, berrak suyun çatısı altında ve ansızın ölümün zamanında, şimdi ölümüm çölde olacak, ölümüm kayadaki açık yarada. Böyle zifaf gecesinde kırılan gözlerin. Aylı gecesinde!

Ancak birşeyleri söylemiş olsaydım, başarıya ulaşırdı bende fısıldayacaklarım. Gizini söyledim hapishanedeki olayları kabullenecek hakim olmasa da. Bu dileğime. Dostumu aradım. Dostumu aradım. Bu intihar yolunu parçalara bölerek gençlere olmayan şehri yasakladılar!

Böylece, hakim yol gösterir bu son yolla ve denize veya denizin içinde son gizimizle. Onların günlerinden ben denize giderim ama görmem.

- Oradaki sahile gidersen... Neden görmediğimi anlayacak mısın?

- Ancak denizi görebilirim.

- Oysa kimse denizi bilmez deniz gibi.

- Kemal bu konuda ne diyordu? Güvercinlerle olan ayrılığı yankı yaptı mı?

- Denize döndü... Güvercinleri karşılamaya döndü.

Kemal az söz söyleyen biriydi ve dilsize benzerdi, onda düğümlenen sözü büyütürdü, onda fesat gibi olurdu görüntüsü, güvercinlerin sağanağı artar ve bir daha orada birlikte söylerlerdi:

Bu çadırda
Doğdu gül ve
Uzun bir ömür yaşadı
Oysa güvercinler kayboldu.

- Nasıl yardım edeceksin?

- Bilmiyorum. Kapalıydı. Ona bir benzer çıkmadı. Benzer bir dönüşe ortak etmedi bizi...

Güzdeki deniz deniz değildi. Seccade suda olsaydı. Simden bir ışık olsaydı su...

Ve güzde denizin zilleri susar. Kanın zilleri çalar...
Ve güzde güvercinler solar...
Ve güzde kırılır unutulup anılan akan kırmızı...
Ve güzde patlar dilsizler:
Ey Litini hatamı demlerim.
Köpüklü yolun üstünde!
Ey Litini hatamı demlerim uyumak için.
Köpükten bir yatağın üstünde.
Hayfa! Neden güvercinler gibi uçuyorsun?
Hayfa! Neden ne uçuyor ne de uyuyorsun?
Hayfa! Neden gerçeği söylemiyorsun:
Sen uçan bir şehirsin.
Ey Litini hatamı demlerim.
Ve bu şehirle dinlenirim...
...Kemal'i maviden çalan...

Güvercinler karanlıkta kesik kanatlarıyla karşılaştıklarında açıklarda yükseleni tanımadılar. Güvercinlerin tüyleri derinliklerden, bulutlardan ve açıklardan süslüydü. Sahilin bekçile-

riydi ve açıkların. Denizin genişliğinde geri döndüklerinde kesik kanatlarıyla ve balık avında göründüler. Günbatımında yorulup aşağı indiklerinde; güvercinler kat kat üstünden geçtiler ve iki dakika sonra uyudular dalgaların üstünde.

Onların üstünde olduklarını bildiği dalgaları görüyordu: Ne zaman uyandı, yirmi yedi yıl önce, Mina şehrinin bir bölgesinde pencereyi açıp insanları mermilerin önünde çığlık çığlığa itişirken görüyordu. Denizcilerle birlikte asık suratlı caddelere indiğinde Mina'nın orta yeri tıpkı ona benziyordu.

...Oysa Kemal, yollar ferahlayınca böyle üstünde durup, sormaya başladı tamamlanan işin sonucunu. Bizimle iki zaman arasında karşılaşana kadar mevsimlerin görüntüsü patladı. Şimdi geri dönen kovulmuşlar dalgaların üstünden uçarak geri döndü. Düşteydi yayılan görüntüsü uygun biçimde netleşene kadar, sayfaların üstünde onaylayana kadar düşünü. Denize dönmeden önce kovulmuşlarda ve yitenlerde herhangi bir olay yaşandı mı? Araştırıldı mı katilin öldürmeden önce öldürdüğü hançerin darbelerini? Olay oldu mu kimse dönmeden önce göç yolunda? Mümkün olsaydı saklanırdı yolun bir köşesinde, daha sonra gelenler üstlerine basarak yürürlerdi bu mekana varmak için. Ama sonradan gelen olmadı. Kırılan zamanla peşlerine gelen yolcuları kestiler. Yolda kanatlarını kestiler, o ilk kayalıklardan atılan demirlerle. Mavimtırak ellerini tutup hepsini denizin kumuna batırdı. Hepsi bu son gökyüzünde güvercinlerin köpüğüyle doldu. Kuruladı ve bu kuruyan hallerini avuçladı ve kuruduklarını iyice anlamak için kanatlarının tüylerini kırdı ve onlarla tökezledi. Annesiyle başladı ölüleri uyandırmaya, sonra da mezardan kovuldu. Kralın caddesinde denizin kıyısında yürüdü ve andı o ilk zamanların balık satışını. Merdiven basamaklarının kesik taşlarını çıktı. Oysa daha basamakların başından başlardı dönemeçler ve hemen zayıf düşüp tükendi caddelerde. Pencerelere sarıldı ve

öğrendi önünde duran düdüklerle tüten dumanı. Meydanda toplanan kedilerle aynı yöne yürüdü, aynı şekilde aşağı indi beş basamak dar sokaklardan ve o darlık gitgide önünde vadiye açılan o uzun kuyruklu maymunla Rum kilisesinin yükseklerinden sarktı. Doğu köşesinin uzağından bakanların gözlerini avuçladı, Yahudi ile yaşattı Yahudileri. Fırından taze bir ekmek satın aldı ve vadinin başına koyuldu. Sağındaki uzun merdiveni çıktı. Beraber yaşayacaktı yüksekte toprağın üstünde oturan sakinlerle, sınırdaki caddenin girişinde oturanlarla ve merdivenin kesiklerine ulaştı üç caddeyle birlikte, yüksek abes caddenin kimsesizliğini paşlaştı. Çıktı ve çıktı, soluğu kesilene kadar çıktı. Kemerli köprünün önünde durdu uzunca, sendiyen ve öd ağaçlarının kokusunu duyumsadı. Aynı yavaşlıkla denize ve Mina'ya çıkmak için yedi adım daha attı. Ahşaptan eski bir iskemleye oturdu, güzellikle uzun sahili uzaktan ilk defa böyle görür gibi baktı. Ona ilk aşık oluşu belki de böyle olmuştu. Kapının kilidini açmak için anahtarı aradı, anahtarı kaybetmişti ve sonuçta kapı şiddetli bir çığlıkla açılmayacaktı, komşunun kapısını hafif bir el darbesiyle tıklattı. Selam verdi ve rahatıyla ortak olmak için geri geldiğinden dolayı özür diledi. Evin kapısını ve musluğu açarak susuz kalan çiçekleri suladı. Evin döşemesine uzandı. Ve saatlerce... saatlerce... saatlerce uydu. Sonsuza kadar böyle uyuyabilirdi.

Kemal kısa bir uykudan sonra uyandı. Denizin ferahlığını solukladı. Ve aşırıya kaçmadan şiirin özgürlüğünü uyandırdı, şu anlarda filizlenen ekinlerle, eğer toprağı deniz olarak kabul ederse ve eğer başakları birer dalga olarak.

Uzattığı ellerinin arasından uzanan sahile baktı, yarıp kırdığı elmas dağını sıyırır yontar gibi, onu düz bir yol haline getirdi. Uyuyacaktı daha azıcık denizden yüksekte. Uykudan daha yüksek. Denizi özlediğini bir kez daha anımsadı. Etrafını taşlardan kuşlarla çevirdi. Sonra azıcık daha uyudu...

Günbatımı yavaşça iner, Kemal'in cesaretinin kanadı kesik, bunu daha önceden biliyorlardı. Ne zaman yaklaşacak sahilden üstüne musallat olan güvercin ışığının keşfiyle. Kemal'i tanıdığı zaman, Kral, muhtaç olana kadar; kuşatılmış savaşın maviliklerinde ya bütün denizde tüfekler üstüne yönelirse, ya o gözleri böyle çakmak çakmak yanan güvercinler olmasa.

Çoşan kıvırcık dalgalar.

Yüreğini de coşturur...

- Öldürmek için yanında silah var mı?
- İçimdeki arzu beni öldürüyor.
- Nerelisin?
- Güvercinden.
- Nerede kalıyorsun?
- Güvercinlerde.
- Bu güvercinler dediğin de neyin nesi?
- Hayfa.
- Kim yazdı sana?
- Kanın ipi.
- Ömrün gibi mi?
- Bana, onu dalgalar verdi ve yitti.
- Nerede kalıyordun?
- Bu uzun sahilde.
- Ne yapıyordun orada?
- Kulluğu üretiyordum.
- Adı ne bu kulluğun?
- Güvercinler.
- Fedai misin sen?
- Hayır.
- Ne istiyorsun?
- Ellerimle cesedimi gömmek istiyorum! Güvercinlerin kat kat kanatları altında.

Denizdeki şartları adam onaylarsa ve anlarsa töhmetten

uzak zan altında olurdu. Maviliklerle yükselen güçlü korkunun. Bağını. Elbiseleri yırtar. Yeniler istediğini. Ne silah ne de bir kimlik. Sordular avcı olsaydı denizdeki yoluna devam ederdi. Dedi: Yok, ben yol gösteremem. Ben güvercinleri iyi bilirim, güvercinleri! Yani onları görmeye geldim...

Anlamıyorlar. Onlar, belki Hayfalıdır fakat onlar, güvercinlerin Hayfa olduğunu bilmiyorlar.

- Hepsinin senin önünde olmasını ister misin, ancak güvercinleri bir daha görebilirsen?

- Evet.

- Oysa, güvercinleri göreceksin!

Ellerini önüne bağlayıp ve kollarını mavi bir ahşabın üstünde çivileyip dediler: Burada kal ve güvercinleri gör. Güvercinler senin önünde... Akıntıda. Güvercinler küçülüp büyüyor...

Ve haftalar sonra, cesedi denizin uzun sahiline geri getirdi, onu kayalıklarda öylece bekliyordu güvercinleri...

Bu o deniz mi?

Bu o deniz...

* * *

Şehrin sürmeli gecesine ağır ağır "kabusları uyanık" hayatımla girdim, keskin çemberleri izleyerek döndüm. Ulaştırılan bu parçaların zamanında yayılmadan, o ilk geceden daha çok derinliklere yayılmadan. Beni sokaklara ulaştırdı, "May Flour" ve "Napolyon" arasında, oysa bu mekana girdim, ezberleyene kadar duyacaklarımı. Uçakların bombaları açmaya devam ediyordu karanlık sokakları, adımlarımın genişliğinde akıyordu akıntısı. Burada ölümüm olsa. Burada daha sonra ölmüş olsam. On yılda ve ben kendi gölgemin sahibi olarak bu kaldırım taşlarının üstünde, yabancılığımı düşündüm, oysa bunu da biliyorum, on yıldan daha fazla kalıyorum. Yılları üst üste sıkıştırarak. Onca on yıl ve ben bu kapıları çalarım ve denizin telef oluşunu. Dışarıda yolu ayaklandırırım, bir önceki yolu

da böyle yürümüştüm onca otuz yıl, iplik gibi ince saniyeleriyle orada. Ne dönüşü ne de unuttum? Nasıl da bütün nesneler. Hangi nesneler? On yıl boyunca. Günlerce yürüyorum önüm kesik telef olan keçilerden. Günlerim geçer ve görüyorum güllerin kokusu gibi duran rüzgarın saatlerini. Günlerce yürüyorum etrafında, etrafında yürür gibi oysa iskemleden oyuncakların müziği, maden illetinin yanından yükseliyor. Burada ölsem. Burada hatta şimdi ölsem. Ancak bu çığlık gökten iner ve yerden yükselir, ne kesilir ne de birleşir uzun sahille, uzun sahilde günlerim bir baş şeklini alır, korkuma izin vermem böyle tamamlanmasına ve ne de duymasına, gafil avlanmasına izin vermem. Yeter! Ellerimin hareketi sokağın karanlığında uzanır kovulan uykudan, uçakların sağanağı sinekleri kovar gibi. Yeter! Yüksek bir çığlıkla öldürdüler, dönen yüksek bir çığlıkla ve yüksek... Ateşten bir kütle düşer ve geri çevirir tren yolcularını Hayfa ile Yafa'dan biliyorum, şimdi onlar da bu son yolda akıyorlar. Yeter! Anladım... Ama ne de olsa buradayım. Burada olsa ölümüm... Daha sonra ölüyor olsam da... Yeter... çıkacağız, çıkacağız dedik, nasıl da ulaştırırlar bu helak eden cehennemi. Yeter!... Litini, ama kanından çıkmam ve bizlere bu helak eden cehennemi ulaştırdılar. Yeter, Ey köpek oğlu köpekler, delinin demir adalesi, lazerin yaydığı ışın, bomba salkımları, füze bombardımanı... Yeter! Engellemeliyiz zorbaların gücünü. Şehre sarılarak yaklaşırız, karanlık çabuk yayılır, oysa şehirde ışık yok. Bütün bu karanlık tek parça bir kömür gibi kesilir ve yarım saatte azalıp toz olur. Ve ilk gecenin acı tadı, ekşi, gevşek tadı, kişiliğime düşen olgun bir şevkle, susuz olgun son cesetle taşıdı. Ve sürüp gider unutkanlığımız son olayda da: Hepimizi öldürür sonunda pencerenin ardında. Mina'nın sahilden giden tren denizin üstüne kayar, ağaçlar Yesar'm üstüne kayar. Yağmur, yağmur ve ağaçlar, yağmur ve ağaçlar ve demir. Yağmur ve ağaçlar ve

deniz ve özgürlük. Ve zor dostum ve şakacı dostum sonuçsuz çözülür kara rengi. İlk defa, Hayfa'yı mağdur eden bizi de sınırlar, gecede şartlar bir daha eğer geri dönerse. Konan şartlarla bahçelerin tarafından, şehrin bahçesinden, söylediği herşey aynı yolların üstünde gideriz. Sicil: Ben hazırım. Sicili yazdı! Önüme düşeni bilirim. Sicil: Ben, bu buluğun çığlığını yirmi beş yıldır bilirim. Ey yaşayan zaman, ey ölen zaman, ey zamanda yaşayıp ve zamandan ölü çıkan. Sicil: Ben Arap, oradaki görevliye söyledim, koşan bu kimsesiz çocuğu bu uçaklar öldürdü; Arap dilindeki dayanışmayı öldürdüler. Arap dilini ne zaman öldürecekler, zorunlu Arap vekilleri yüceldiğinde boyunlarından mühürleri atıp kaçtıklarında mı? Gizlerini anlayabilsem bu kaşiflerin, şimdi gibi feryatlar yerinden koparır barut kaplı sahaların kimliğiyle. Bu çığlıklar şiirlerin kimliği bile olacak, emirler ve beni kovmaları kafi gelmeyecek.

Beyrut'ta, şimdi burada onlara ihtiyaçlarımı söylesem. Sicil: Ben Arap asıllıyım. Arapçayı bir Arapla konuşabilir miyim? Ey ölü zaman, ey yaşayan zaman! Bileğimdeki saate baktığımda, geri kalan ömrümü bilirim. Bu gördüğümle kelepçelendim: Bir kere bileğindeki saate baksan, geriye kalan ömrünü bileceksin. İki parmağıyla bu saati benimle kurar dostum "A" ve kırkıma yaklaştığımı söyler. Yardımın çığlığı bir kahkaha tufanı gibi patlar: Gençleri hesaba katmalıyız, şimdiden Allah razı olsun onlardan, bizi kurtaracak olan bu son gençlerdir. Gençliğimi sayar. Kırkımı tamamlayana kadar! Ona: Ey yaşlı bu sevincinin nedeni ne? Dedi: Beni kırkında olman sevindirdi. Dedim: Altmışına yaklaştığımı unuttun mu? Dedi: Bu çok önemli değil. Bütün ömürler gençtir daha kırkına varmadan, şimdi zamanı gelmedi. Onca yirmi yıl ve ben sizi burada bekliyorum geciken kırkımla ve buna en önce sen ulaştın. Hoş geldin. Gençliği saymalıyız, gençliği saymalıyız, bu sınırda sarhoş olana kadar bizimle abuk sabuk konuştu. Bu sınırda

kendi çocuğumuzu bizden büyük sanmalıyız, onun büyümesiyle duracak ömrümüz. Musevi fitnesiyle. Dedik: Musevi yaşadı. Onda toplandık... Ey zaman! Tren keser denizi ve ağaçları. Deniz ve ağaçlar kaçar trenden. Trenin zamanı demir ömrün üstünde. Yirmisinde mi inatla kimliğimi koynumdan aldı. Oradaki marşlarla kazılan çukurların ve yüklü bulutların sesiyle hazırlığını bilmediğimiz kapalı veya açık ufukta? Belimden miydi yirmi yedisinden mi ne zamandır çabuk adımlarım, marşların kimliğinden marş ve marşlarla tutuşan yangınlarla tımar edilir; son çığlıkları duydum Kermal dağından Akdeniz'in içlerine koşan atların şiddetinde. Engerek yılanının büyüsündeki acıyı ne zaman anacak... ve ne zaman ulaşacağız kırkın altın barınağına? Tesadüflerle... tesadüflerden daha fazla değil, şehirden ve cesaretinden çıkış olsaydı. Bu tesadüfleri ansam şimdilerde. Tren ve yağmur ve ağaçlar ve soba, yaklaştık beyaz iki yalınayak yirmi koyun derisinin üstüne Maruv dağına marşla, marşlarıyla. Nehrin hizasında Suzan'la şarkılar söyleyerek. Ve o, bana: Avustralya'ya al beni ve ben ona diyorum: Beni Kudüs'e al. Hayır, istediğimi söylesem, ama, ancak düşlüyorum. Unuttuğunu anımsamak bu düşte mi? Bu uykudan çıkar son uyku: Sen yaşıyor musun? Hangi zamanda yaşıyorsun, ey ölü zaman. Dairenin halkaları tamamlanana kadar. Annem uzakta odamın kapısını açıyor, kahveyi getiriyor kalbinden bir tabağın üstünde. Tatlı tatlı konuşuyor: Atın neden kulakları uzuyor ve üstümüze kan yağdırıyor, etrafımıza yayılıp beni altına düşürüyor ve alnımın üstünde bu yas kalıyor? Sürmeli bir karanlık açılır, genişler, beyaz olur. Beyazın değişen durumu, beyaz bir karanlık. Oturarak kişiliğimi yarattım kendi derimden rahat bir sandalyede, çalgı çalıp oynayan üç katledileni duydum: Uçanlar, denizler, savunanlar. Gaz lambasını yakıyorum ve sayıyorum çanın çalışını sonuna kadar. Saatler akşamın onuna doğru ilerliyor. Gaz lambasını aldım ve

yürüdüm büromun odasına vasiyetimi yazmaya, Elif kişnedi. Onunla vasiyetimi yeniden yazdım. Hayatımda herhangi bir giz yok. Yok hayatımda üstü çizili gizler, onda saklı özel mektuplar yok. Bilinir bütün yayımladıklarım. Ve hayatım şiirimle açıktır, şiirim hayatımla açık. Hafızamda seyirir önümde çıkan komşumun damı üstünde. Güvercinler uçar. Güvercinler kanar. Güvercinler uçar. Beni beğendin mi, kırkımda ölüyorum, ne önce ne de sonra...

İki gaganın sesini duydum kapıda. O, onun bağları kesildi sonunda. O sesini gizleyip kanında söndürdü yanan tuzu. Son adıyla ıslatarak. Dedi: Kim bu? Hiç kimse.

Gaz lambasını taşıyarak, aramaya gittim o son adı. Bütün bu mekanda ve yükseklerde. Kimseyi bulamadım.

- Sallıyor mu, düşlüyor mu?

- Bu şey kim, kim o şey?

- Kim o?

- Hiç kimse...

- Sallıyor mu?

- Hayatımı...

Bana yaklaşır, ateşini yakarım nimetin ağzıyla... Mavi-beyaz bir ateşle, fısıltı. Tuzu sallar. Şimdi kediler yere kapanır. Muhtelif ölüme rağbet.

- Bütün gün tükenir, dedim.

- Bütün günle birlikte tükenir Sahra. Evime dönerim. Buradan çıkarım. Tabutum, tabutunda.

Yüksekliğin üstünde. Tabutu kaldırmak istiyorum yüksekliğin üstüne, görülecek yerin üstüne, surların, uçakların ve savunmaların, görülecek yerin üstüne yüksekliklerin ışığına.

- Mecnun mu?

- Mecnun hayatta.

- Yok.

- Yüksekliklerin üstüne tabutu kaldırırsın. Ölümüm hayatı

iade eder o yüksekliğe. O karşı koymanın savaştaki korkusudur. Ne istiyorum böyle bir korkuyu ne de kaçıyorum.

- Ancak, nasıl çığlıktır ki bu yüksekliğin üstünde?
- Böyle sürekli bir çığlıkta güven şart?
- Adam anlamıyor kadını.
- Kadın anlamıyor adamı...

...Ve burada, ölsem. Burada ölsem. Onca on yıl ve ben burada yaşasam. On yıldır hangi mekanda yaşasam. Telef olurum yeşil otların kokusuyla birlikte ve ıslak avlunun ve dışarıdaki silahlı karanlığın ve suyun şeklinde ve telef olan yüksekliğim burada. Burada ölsem. Yüksek daha çok yükselen yükseklerin üstünde çoğalır açıklar baharda ve yazda, güzde ve kışın bitişinde ve kışın başlangıcında ısrarla değiştiren küçük ayıplarda ve televizyon cihazının yüksek sesinde, ağız kokularında ve kızartmalarda. Çığlıklar geceden sonra doğan günün ilerleyen saatlerinden salar gizlerini, küçük bir caddede, "Ölen"le adlandırılan küçük bir caddede. Burada ölsem. Ve burada, azıcık, arabaların homurtulu geçişinde. Akşamın ilk saatlerinde bir komşumla kaldırımda yürüyorduk, ansızın bir arabadan hışırtı ve silah seslerini duyduk, arabalar infilak etti ve oradakiler hepsi birden ya ağır yaralandı ya da öldü. Caddede öylece donup kaldık, askeriyenin haberlerinde zorunlu olarak evlerine geç kalmış mağdurlar olarak geçti. Oysa içeride kalsalardı şimdi hayattaydılar. Amerikan güvenlik güçleri katilleri camilerin etrafında aradı, o ara herkes kesilenlerin yanında dönüp duruyordu. Ne zaman ulaştı askeriyenin haberi ve izleyenlerin gözü önünde suların üstüne kilolarca dinamit yığıldı, bizi tuzağa düşürür gibi, onlarla yaklaşan arabulucularla tökezlemeden aç sıçanların üstüne. Bütün bu hayata gülmeyi ne zaman bildik, bu hayattan göç edersek, böyle bir sıçanın genişliğinde göç edeceğiz. Evet bir sıçan genişliğinde, bu şehirden göç edersek, bu devlete hükmettiklerinde göç edeceğiz!

Ve burada ölsem. Sonra ölsem. Bütün uçaklar Beyrut'un hava yollarında, havaalanında o meçhul kokularıyla yürüyorum, eski bir göçle yapışık. Yazın neminden sis yükseliyordu, kuru katı bahar yakıyordu. Çoban çömelip uyuklayanları uyandırdı: Burada mı kalacaksınız? Oysa burada kalıyorlardı, sonunda isteklerini bir listeye boşalttılar sınırlanan şekillerle, şekillerle kapalı sınırda, şekilleriyle karışık kat kat doğanın ansızın anımsanan haliyle, hangi anımsanan? Has Ağustosta. Dünyanın ayı Ağustos. Sefil, düşman, kinci, hain... Ağustosun kaderin izlerini çoğaltır onlara muhtaç olanların cüsseleriyle, cesedin rahatlığı süresince doğa üstlerine işer, buharıyla ve boğulu rutubetten yüzleri ekşir. Ağustosun yüzü boğulanın yüzünü yenileyemez gusülhanede. Ve meçhul kılmaz duvarı. Ağustos murdar aydır, karanlık, sürme, katil, önlerinde dolan uzun son ve sonlar başlamaz ve tükenmez. Ağustos dönüp dolaşan mevsimlerden sonra doğayı yeniler. Ağustos kararsız denizin üstünde kaderdir, oysa deniz ufukta mermerin tırnağıyla çözülür.

- Bana, Ey kardeşim Mahmut, denizle neyi kastediyorsun, denizin ne anlamı var, deniz bıraktı mı seni sonunda?

- Nerelisin ey kardeşim?

- Hayfalı.

- Hayfa'dansın ve denizi bilmiyorsun?

- Burada doğdum, çocukluğum Meğim'de geçti.

- Evet. Denizi biliyorum. Ancak yardımın ne anlamı var: Deniz kasidelerinde?

- Denizin anlamı kasidelerdeki kıyılara sadıktır.

- Deniz mi şiirde, yoksa o deniz mi denizde?

- Evet, deniz o deniz, şiir ve yazıda, kıyısının üstündeki sadakettir.

- Ancak onlar bana, burada şairin sembolü gömülü dediler, sembollerle gömülüdür. Orada eğer denizin başka bir deniz

olduğunu zannedersen yanılıyorsun, denizimizden başka...

- Yok, ey kardeşim, aldanıyorsun. Denizim o deniz, o benim denizim. Bizler aynı denizden, deniz de bir tane... Deniz o deniz...

Şiirin anlama acizliğinden, şiiri tefsirinle kavga ederek tuhaflaşıyorsun. Veya şiirin kolayıyla tuhaflaşıyorsun; neyin kanı; deniz o deniz. Kasideye düşen gerçek sözde tuhaflaşıyorsun:

- Sen değilsin, ey kardeşim, denize şiirle giren, denizi kollarından tutup taşıyan kim? Sen değilsin, ey kardeşim, bizde denizin sözünü açan kim, savaşanlar mı? Sen değilsin, denizin şiiri, şiirin denizi olan.

- Ben ayrı. Ben gerçeği savunurum ve babamın anlattıklarıyla, Sahra'da savaşırım.

- Ve ben belki... Ancak deniz o deniz, ey kardeşim. Az sonra ondan uzaklaşacağız, anlatılan Nuh'un gemisiyle, beyazın yanında sonu olmayan mavide, sahilin yanından uzaklaşmayız, nereye... nereye alacak bizi deniz, denizle?.. Burada ölsem. Sonra ölsem. Uyuyacağım. Ne uyuması? Nedir bu ölüm? Komikliği açık saçık üzümün adıyla?! Ceset pamuktan uykuya yağdığında kurşun gibi ağırlaşarak batar. Ceset uykuya göçettiğinde, toprak bitkilere ıslak nemin kokusunu aşıladığı gibi aşılar. Uykuya, yavaş yavaş uzak çığlıkların düşmesiyle girerim, yaklaşan çığlıkların mesafesinde tökezleyip düşen akan suyun yoluyla ve günlerle. Vururum kapıyı, kaslarım gevşeyip gevezeleşir. Kulağımın içinde sandığım kilidi benimle açıyorsun. Girerim. Daha çok. Överim. Şükrederim. Uyku beni ıslatır ve ben uykuyu ıslatırım. Siyah uyku merdivende çözer külümü ve beyazlığını. Beyaz uykumu biçimlendirir, beyazlatır. Azaltır ve beyazlatır. Ufak ve güçlü ve beyaz. Uyku uyanık yorgun ve bu sonu inleyerek... Ve beyaz. Uykuyla yer beyaz ve gök beyaz ve deniz beyaz, adaleler güçlü, adaleler yasemin çiçeğinden. Uyku yaşlanır, kral, Malik, Malike, Sal-

tan, vs. Ona teslim oluyorum, ilk kadının övgüsüyle aşka teslim olmuş gibi. Uykumun içi uçan beyaz bir sağanak gibi olur. Uyku barış. Uyku, uykudan çıkar bu son rüya:

- Sen yaşıyor musun?

- Bu bölgenin içinde yaşam ve ölüm arasında.

- Sen yaşıyor musun?

- Nasıl anladın şimdi kaybolduğumu burada başım dizlerinde ve uyuyorken?

- Burada uyandırıyorsun şimdi ne zamandır ağzımda geveliyorum? Sen yaşıyor musun?

- Bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Beni bu uykudan uyandırırsan, bir daha araştırmak isterdim, bu uyku senin rüyanın son tefsiri mi?

- Bu neyi anıyor şimdi... sen yaşıyor musun?

- Düşüm hayatımda kanlandı. Şimdi ölümü düşlüyorum.

- Çok mu düşlüyorsun?

- Ne zaman yaklaşırsa ölüm...

- Sen yaşıyor musun?

- Yaklaşık olarak, ancak zamanda dokuz canlıdır ölüm.

- Yok ölmeyiz.

- Ulaştıracağım.

- Seviyor musun?

- Bilmiyorum.

- Şimdi seviyor musun?

- Yok.

- Adam, kadını anlamıyor.

- Kadın, adamı anlamıyor...

- Kimse kimseyi anlamıyor.

- Ve kimse kimseyi anlamıyor.

- Hiç kimse anlamıyor...

- Hiç kimse...

- Hiç kimseyi...

Bugün cesedimizin
otopsisini yapacaklar.
Bugün tarihte uzun bir gün olarak kalacak.
Kimse yıkayamayacak.
Ölü ruhumuz kendi ruhuyla yıkandığında.
Bu anlatılan kan sel olup suyla akacak.
Servetimizi o sulardan topluyoruz, hizmetçi olacak herkes
surun üstünden akan suda. Bütün damlalar geri dönecek.
Sayısını saydım su damlalarının.
Beş yüz damla, saçlarımı yıkadı.
Bedenimi iki bin. Yüz damla, ağzımı. Yüz damla, gırtlağımı.
Yirmi damla, kulaklarımı.
Elli damla, hepsi gec..i..ki..r...di...
Damlayan su damlalarının toplamı
cesedimi keserdi.

"Doğu Rüzgarı", şiddetin kalbinden,
Filistin'den esiyor

ISBN 975-8637-05-3
9 779758 637059

avesta